

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

URŠKA ŠTREMEL

**SELEKCIJA KANDIDATOV ZA VOLITVE
- vpliv institucionalnega konteksta na ponudbo kandidatov in merila
selektorjev**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

URŠKA ŠTREM FEL

Mentorica: doc. dr. Alenka Krašovec

**SELEKCIJA KANDIDATOV ZA VOLITVE
- vpliv institucionalnega konteksta na ponudbo kandidatov in merila
selektorjev**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

SELEKCIJA KANDIDATOV ZA VOLITVE

- vpliv institucionalnega konteksta na ponudbo kandidatov in merila selektorjev

Selekcija kandidatov se kot najpomembnejša funkcija političnih strank v sodobnih parlamentarnih demokracijah odvija znotraj širšega institucionalnega konteksta, ki ga predstavljajo zakonske zahteve za primernost kandidatov, volilni sistem in zakoni ter družbene norme in vrednote. Spremembe v institucionalnem kontekstu imajo vpliv na ureditev selekcije kandidatov znotraj strank. Posledično lahko spremembe v selekciji kandidatov vplivajo na medsebojno delovanje ponudbe kandidatov in meril selektorjev; vplivajo na to, kdo bo pripravljen kandidirati in na merila, ki jih bodo selektorji uporabili pri izboru kandidatov. Politične stranke se pri sprejemanju svojih odločitev ravnavajo po določenih postopkih, sestavljenih iz formalnih pravil in neformalnih praks. Slovenske politične stranke v izvajanju svoje bistvene funkcije, selekcije kandidatov za volitve v nacionalni in evropski parlament, delujejo znotraj različnega institucionalnega konteksta. Diplomsko delo preučuje vpliv posameznih razlikovanj institucionalnega konteksta na ponudbo kandidatov, merila selektorjev in njuno (ne)formalno medsebojno delovanje v procesu selekcije kandidatov za volitve v Državni zbor in Evropski parlament leta 2004.

Ključne besede: selekcija kandidatov, ponudba kandidatov, merila selektorjev, volitve, institucionalni kontekst

SELECTION OF CANDIDATES FOR ELECTIONS

- the influence of institutional context on the pool of candidates and on the selectors' criteria

Candidate selection is arguably the most important task of political parties in contemporary democratic parliamentary systems. It takes place within a broader institutional context, which is defined by legal criteria concerning candidate suitability, voting system, plus social norms and values. Changes in the institutional context affect the candidate selection process on a political party level: candidates' willingness to enter the elections and criteria of those who make the selection. Political parties' decision-making procedure (candidate selection being one of them) consists of formal rules and informal practices, too. Slovenian political parties, in due course of executing their primary task of selecting their candidates for National Assembly and European Parliament elections, operate within different institutional contexts.

This diploma examines how different parts of the institutional context affect candidates' willingness to enter the election and criteria of those who make the selection - and the inevitable (in)formal interaction of the two. Election processes of (Slovenian) National Assembly and European Parliament elections were used as case study.

Key words: candidate selection, candidate supply, selectors' criteria, elections, institutional context

KAZALO

Seznam kratic

I. UVOD.....	7
1.1 OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA	7
1.2 NAMEN, CILJ	8
1.3 HIPOTEZA	9
1.4 METODOLOŠKI NAČRT	10
1.5 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA	11
II. TEORETIČNA IZHODIŠČA	12
2) SELEKCIJA KANDIDATOV ZA VOLITVE.....	12
2.1 POMEN SELEKCIJE KANDIDATOV ZA VOLITVE	12
2.2 MODEL SELEKCIJE KANDIDATOV	19
2.3 DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA SELEKCIJO KANDIDATOV	20
2.4 (NE)FORMALNOST SELEKCIJE KANDIDATOV	23
2.5 MODEL PONUDBE IN ZAHTEV	25
3) PONUDBA KANDIDATOV	27
3.1 MOTIVACIJA	29
3.2 VIRI	32
3.3 DRUGI DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA PONUDBO KANDIDATOV.....	33
3.4 POSEBNOST EVROPSKIH VOLITEV.....	34
4) SELEKTORJI IN NJIHOVA MERILA	37
4.1 KDO SO SELEKTORJI?	37
4.2 POSTOPEK IZBIRANJA.....	38
4.3 MERILA.....	39
4.4 POSEBNOST EVROPSKIH VOLITEV.....	44
5) INSTITUCIONALNI KONTEKST.....	46
5.1 KAJ PREDSTAVLJA INSTITUCIONALNI KONTEKST?.....	46
5.2 POMEN INSTITUCIONALNEGA KONTEKSTA ZA SELEKCIJO KANDIDATOV.....	48
5.3 VPLIV VOLILNEGA SISTEMA NA SELEKCIJO KANDIDATOV	51
III. ANALIZA.....	54
6) VOLILNI SISTEM ZA VOLITVE V EVROPSKI PARLAMENT	54
7) VOLILNI SISTEM V IZBRANIH POGLEDIH V SLOVENIJI.....	57
7.1 VOLITVE POSLANCEV IZ REPUBLIKE SLOVENIJE V EVROPSKI PARLAMENT	57
7.2 VOLITVE V DRŽAVNI ZBOR REPUBLIKE SLOVENIJE	58
8) STATUTI IN PRAVILNIKI POLITIČNIH STRANK.....	60
9) PRIMERJAVA FORMALNE UREDITVE SELEKCIJE KANDIDATOV ZA VOLITVE V EP IN DZ	63
10) ANALIZA INTERVJUJEV	65
11) SKLEP	82
12) LITERATURA IN VIRI.....	86
13) PRILOGE	93

KAZALO SLIK IN TABEL

- Slika 2.2 : Model selekcije kandidatov
- Slika 2.3 : Dejavniki, ki vplivajo na selekcijo kandidatov
- Slika 2.5: Model ponudbe in zahtev (povpraševanja)
- Slika 3 : Inkluzivnost in ekskluzivnost pri vprašanju primernih kandidatov
- Slika 4.1 : Inkluzivnost in ekskluzivnost selektorjev
- Slika 10 e: Delež žensk na kandidatnih listah
- Slika 10 f: Prikaz regijske porazdeljenosti kandidatov za volitve v EP
-
- Tabela 4.3 : Značilnosti kandidatov
- Tabela 8 : Pregled pristojnosti posameznih organov stranke pri selekciji kandidatov za volitve v DZ in EP
- Tabela 8 a: Merila za predlaganje kandidatov na volitvah v EP
- Tabela 9 : Zakonske zahteve za ponudbo kandidatov
- Tabela 9 a: Razlike v volilnem sistemu
- Tabela 10 a: Kvalitete kandidatov (lastna presoja)
- Tabela 10 b: Motivi kandidatov
- Tabela 10 c: Kaj vas je od kandidature odvrčalo?
- Tabela 10 d: Ste se za kandidaturo odločili sami ali na prigovarjanje stranke?

Seznam kratic

EP – Evropski parlament

EPIN – European Policy Institute Network

EPP – Evropska ljudska stranka

EU – Evropska Unija

DZ – Državni zbor Republike Slovenije

NSi – Nova Slovenija – Krščanska ljudska stranka

PES – Stranka evropskih socialistov

SD – Socialni demokrati

ZLSD – Združena lista socialnih demokratov (Socialni demokrati)

ZVDZ – Zakon o volitvah v Državni zbor

ZVPEP – Zakon o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament

I. UVOD

1.1 Opredelitev raziskovalnega problema

Selekcija kandidatov za volitve predstavlja najpomembnejšo funkcijo političnih strank in najpomembnejši vidik političnega procesa v sodobnih parlamentarnih demokracijah (Gallagher in Marsh, 1988). V javnosti se veliko medijske pozornosti sicer namenja predvsem velikim predvolilnim kampanjam in dramatičnosti napovedi volilne noči, v ozadju, zaprt očem javnosti, pa se odvija v političnih strankah veliko pomembnejši proces selekcije kandidatov. S selekcijo kandidatov za volitve politične stranke določijo, kdo bo na volitvah sploh tekmoval, s tem pa bistveno omejijo vpliv volivcev na to, kdo jih bo zastopal v parlamentu. Da politične stranke in posledično volivci med kandidati lahko izbirajo, morajo biti le ti sploh pripravljeni kandidirati. Na politične stranke in akterje, ki pri selekciji kandidatov znotraj njih sodelujejo, vpliva vrsta institucionalnih dejavnikov (zakonski predpisi, volilni sistem, družbene norme in vrednote).

Ko je Slovenija postala članica EU, so ti procesi postali še pomembnejši. Stranke v selekcijskih procesih namreč ne odločajo več le o tem, kdo bo predstavljal interese volivcev (ali stranke) v nacionalnem parlamentu, ampak tudi na ravni EU. Čeprav je velik del urejanja selekcije kandidatov prepuščen političnim strankam, pa pri reševanju tega vprašanja niso popolnoma avtonomne. Nanje namreč poleg številnih drugih dejavnikov vpliva tudi institucionalni kontekst. Ker po vstopu Slovenije v EU slovenske politične stranke ne delujejo le v okviru nacionalnega ampak tudi evropskega institucionalnega konteksta, se samo po sebi postavlja vprašanje, kako različnost institucionalnega konteksta vpliva na procese znotraj strank in posledično tudi na selekcijo kandidatov. Raziskave številnih avtorjev namreč kažejo na to, da imajo lahko stranke tudi zaradi različnega institucionalnega konteksta za različne volitve lahko določeno različno selekcijo kandidatov. Pri vplivu institucionalnega konteksta lahko ločimo dejavnike, ki vplivajo na ponudbo kandidatov, in dejavnike, ki vplivajo na »povpraševanje« strankinih selektorjev po različnih vrstah kandidatov. Ker so ponudba kandidatov in zahteve selektorjev lahko medsebojno povezane in ker nam analiza formalnih dokumentov lahko da le splošno predstavo o tem, kako stranke organizirajo selekcijo kandidatov in kakšne so formalne omejitve za različne akterje v tem procesu, se pojavi tudi vprašanje o vplivu institucionalnega konteksta na njihovo neformalno medsebojno delovanje.

1.2 Namen, cilj

V diplomski nalogi želim preveriti ugotovitve nekaterih politologov, da lahko različen institucionalni kontekst volitev vpliva na različno selekcijo kandidatov v političnih strankah. Ugotovitve bom preverjala na primeru volitev v Državni zbor Republike Slovenije 2004 in volitev poslancev Republike Slovenije v Evropski parlament 2004. Osredotočam se predvsem na prvo fazo selekcije, v kateri medsebojno delujeta ponudba kandidatov in merila selektorjev. Ugotoviti želim, kako institucionalni kontekst z vsemi svojimi elementi vpliva na odločitve posameznikov, da se odločijo kandidirati, ter kako vpliva na selektorje in njihova merila, ko izbirajo med ponujenimi kandidati. Analizirati želim, kako institucionalna določila zožujejo ponudbo kandidatov ter kako vplivajo na selektorje, da izbirajo kandidate za različne volitve po točno določenih različnih merilih. Ker institucionalni vidik lahko vpliva tako na formalno urejene odnose v političnih strankah pri selekciji kandidatov kot tudi na neformalna dogajanja za zaprtimi vrati, želim z analizo (z intervjuji) pogledati tudi v ta skrivnostni vrt politike.¹ Pri tem imam v mislih predvsem to, kako institucionalni kontekst lahko vpliva na strateško vedenje akterjev – na motive kandidatov, da se odločijo kandidirati, kot tudi na motive in cilje selektorjev, ko izbirajo kandidate.

---

¹ Tako selekcijo kandidatov v svojem delu *The Secret Garden: Candidate Selection in Comparative Perspective* poimenujeta Gallagher in Marsh, 1988.

1.3 Hipoteza

Hipoteza, ki jo želim v diplomskem delu preveriti se glasi:

Različen institucionalni kontekst vpliva na različno (ne)formalno delovanje kandidatov in selektorjev pri selekciji kandidatov za volitve v nacionalni in evropski parlament.

Številni politologi so ugotovili, da na različno ureditev selekcije kandidatov znotraj strank vpliva tudi različen institucionalni kontekst. Ker ima Slovenija tako kot večina drugih evropskih držav za volitve v Državni zbor in volitve v Evropski parlament uveljavljen drugačen volilni sistem, želim ugotoviti, kako so razlike v institucionalnem kontekstu vplivale na različno (ne)formalno ureditev selekcije kandidatov za omenjene volitve. Preveriti želim, kako so te razlike vplivale na politične ambicije in strateško vedenje kandidatov in selektorjev

Hipotezo primerjam s pomočjo dveh slovenskih političnih strank – Socialnih demokratov², ki so z vidika diplomske naloge zanimivi zato, ker so edina stranka na teh volitvah, iz katere je bil poslanec v Evropski parlament izvoljen izključno³ s preferenčnimi glasovi⁴, ter z NSi, kot zmagovalko teh volitev, ki je v primerjavi z drugimi volitvami dosegla nadpovprečen rezultat.⁵

---

² Stranka je na volitvah v Državni zbor 2004 in na volitvah poslancev Republike Slovenije v Evropski parlament sodelovala pod imenom Združena Lista Socialnih demokratov. V nadaljevanju diplomskega dela uporabljam strankino novo ime Socialni demokrati.

³ Na podlagi preferenčnih glasov je bil izvoljen tudi predstavnik Nsi Lojze Peterle, vendar mu je izvolitev omogočilo že njegovo prvo mesto na strankarski listi.

⁴ Predsednik stranke Borut Pahor je bil uvrščen na zadnje, sedmo mesto na strankini listi, vendar je bil z 27385 preferenčnimi glasovi izvoljen za poslanca v Evropskem parlamentu.

⁵ NSi je zmagala s 23,57% glasov. Na volitvah v Državni zbor leta 2000 jih je dobila 8,6%, leta 2004 pa 9,1%.

1.4 Metodološki načrt

Za preverjanje svoje hipoteze bom uporabila naslednje metode in tehnike:

1) zbiranje virov

Z zbiranjem virov sem skušala kar najširše zajeti izbrano področje. Na podlagi ocene aktualnosti izbranega področja za Slovenijo in ocene o dostopnosti podatkov, sem se osredotočila na konkretno temo izbranega področja.

2) primerjalna analiza primarnih virov

S primerjalno analizo primarnih virov sem analizirala relevantne zakone, statute in pravilnike političnih strank, ki urejajo izbrano področje. Vsebinsko sem primerjala vire, ki urejajo področje selekcije kandidatov za volitve v DZ in EP.

3) analiza sekundarnih virov

S (kritično) analizo sekundarnih virov (knjig, člankov, raziskovalnih poročil) sem skušala pridobiti kar največ podatkov za izbrano področje.

4) primerjalna analiza

Primerjala sem delovanje posameznih akterjev (kandidatov in selektorjev) pri selekciji kandidatov znotraj dveh različnih institucionalnih okolij volitev v DZ in volitev v EP.

5) analiza (uradnih) statistik

Pri tem sem uporabila analizo že obstoječih statistik (volilni rezultati, značilnosti kandidatov in izvoljenih poslancev, javnomnenjski podatki).

6) intervju

Intervjuje sem opravila s predstavniki političnih strank, ki so v letu 2004 sodelovali v procesu selekcije kandidatov za volitve bodisi kot kandidati na volitvah ali selektorji v političnih strankah.

7) opisna metoda

Opisno metodo sem uporabila pri opisovanju in razlagi temeljnih pojmov. Za razumevanje problema je potrebno poznavanje pojava in strukture, v okviru katere problem preučujemo.

1.5 Struktura diplomskega dela

Diplomska naloga je razdeljena na 3 glavne dele:

V **prvem** delu predstavljam temo diplomskega dela, opredelim raziskovalni problem ter določim namen oziroma cilj diplomskega dela. V tem delu predstavljam tudi hipotezo, ki jo želim preveriti. Predstavim uporabljene metode in tehnike, s katerimi preverjam postavljeno hipotezo.

V **drugem** delu predstavljam teoretična izhodišča selekcije kandidatov s poudarkom na ponudbi kandidatov in merilih selektorjev ter opredelitev in pomen institucionalnega konteksta.

V **tretjem** delu analiziram institucionalni kontekst za volitve v EP ter volitve v DZ. Na podlagi ugotovljenih razlik v institucionalnih kontekstih analiziram (ne)formalno ureditev selekcije kandidatov v političnih strankah ter podajam končne ugotovitve glede (ne)potrditve zastavljene hipoteze.

II. TEORETIČNA IZHODIŠČA

2) SELEKCIJA KANDIDATOV ZA VOLITVE

2.1 Pomen selekcije kandidatov za volitve

»Politične stranke so organizacije, ki imajo v družbi in državi več funkcij. Skozi zgodovinski razvoj so stranke postale politični igralci, ki igrajo najpomembnejšo vlogo na volitvah, v parlamentu in v procesih izbire kandidatov za volitve.« (Krašovec in Fink-Hafner, 2004: 78) Stranke so s selekcijo močno povezane predvsem v svoji funkciji boja za oblast. Moč strank se kaže predvsem v monopolu, ki ga imajo v procesu selekcije. Na prevlado strank na volitvah kaže tudi dejstvo, da na volitvah kandidira le malo neodvisnih kandidatov. (Erickson in Carty, 1991) »Funkcija selekcije je ena od redkih konstantnih in neizgorevajočih funkcij političnih strank. Ni mogoče najti zamenjave političnim strankam v izvajanju volilne funkcije in je zato obstoj političnih strank in uresničevanje njihove selekcijske funkcije (na volitvah) glavni pogoj za priznanje dejanske kompetitivnosti v sodobnih demokracijah. Selekcija personala bi bila brez strank mogoča, vendar bi bila težko združljiva z zahtevami legitimiranja parlamentarne (posredovalne) demokracije.« (Jović, 1994)

»Kandidiranje kot postopek postavljanja ali imenovanja enega ali več kandidatov, brez ali s selekcijo, ki predstavlja funkcijo volilnosti, predstavlja enega ključnih intervalov v postopku predlaganja in selekcioniranja osebnosti za izbiro v različna predstavniška telesa. Kot segment volilnega telesa, ki predstavlja zbir načel in principov, pravic in obveznosti, s katerimi je državljanom zagotovljeno sodelovanje pri volitvah njihovih predstavnikov, sistem in proces kandidiranja deli usodo ne samo volilnega sistema in procesa, ampak tudi splošnega političnega sistema.« (Brezovšek in Haček, 2004: 49)

»Sodobne politične stranke so se s svojim delovanjem pri volitvah postavile med volilno telo in predstavniško telo ter s tem močno zmanjšale vlogo volivcev v volilnem procesu. Najpomembnejši vpliv na volitve imajo stranke s kandidiranjem. Stranke imajo namreč pravico (v nekaterih političnih sistemih celo izključno) postavljati kandidate za člane

predstavniških teles.⁶ Omogočajo pa tudi njihovo izvolitev, kandidati brez podpore strank nimajo skoraj nobene dejanske možnosti, da bi bili izvoljeni.«⁷ (Grad, 2004: 29) Politične stranke že v kandidacijskem postopku opravijo pomembno redukcijo političnih interesov s tem, ko imenujejo ljudi na posamezne vodilne pozicije ali pa jih kandidirajo za voljene funkcije oblasti. (Grad, 2004)

Politične stranke so ob postopnem vzpostavljanju svoje posredovalne vloge med ljudstvom in organi oblasti razvile različne postopke rekrutiranja za voljene funkcije v organih oblasti. V strankah z dolgo tradicijo je to ena najpomembnejših nalog aparata stranke, s katero se ukvarja ves čas in ne samo v kratkem času pred volitvami. (Antić, 1998: 108) Hkrati je selekcija kandidatov ena izmed najpomembnejših stvari, ki jo mora stranka opraviti pred volitvami. (Krašovec in Lajh, 2004: 179) Je zlasti pomembna funkcija tistih političnih strank, ki se borijo za mandate v parlamentu. Pri strankah, ki realnih možnosti za vstop v parlament nimajo, ta funkcija ni bistvena. (Lundell, 2004: 28)

Vsaka stranka mora doseči dve osnovni nalogi: učinkovito politiko in glasovalno večino. Selekcija kandidatov pri tem predstavlja ključno povezavo med oblikovanjem politik in volivci. Preko selekcije kandidatov politične stranke določijo vodeče osebe, vplivajo na politične odločitve, predstavljajo svoj volilni okraj, so odgovorne za svoja dejanja in posledično lahko tudi zmagajo na volitvah. (Chung-li Wu, 1999: 103)

Selekcija kandidatov je lahko enostavno določena kot proces, ki dejansko določa, kateri državljani od tistih (iz bazena tistih), ki so aktivni v politiki, so videti tudi primerni za predstavniška mesta. (Kangur, 2005: 2) Čeprav je pri tem pomembno upoštevati širši kontekst akterjev in procesov zunaj strankine arene (kdo postane kandidat, zakaj in kako se

---

⁶ Možnost nastopa na volitvah je največkrat omejena s pravnimi omejitvami, ki določajo, pod kakšnimi pogoji lahko nekdo kandidira na volitvah (določeno število podpisov volivcev, vložene kandidature v večjem številu volilnih okrajev/enot). Taka in podobna določila lahko v resnici omejujejo, ne pa tudi preprečujejo nastop neodvisnih kandidatov. (Epstein v Krašovec, 2000: 40)

⁷ Eden izmed dejavnikov, ki preprečuje neodvisnim kandidatom uspešen nastop na volitvah, so tudi volilne kampanje. Stranke organizirajo in izvajajo volilne kampanje, ki so v volilnem procesu nepogrešljive in so vse zahtevnejše in dražje. (Ware, 1996) Stranke s tem, ko prevzamejo nase ne le finančno breme ampak tudi logistično podporo kampanj, kandidatom pomagajo vstopiti v parlament. V zameno pričakujejo, da bodo njihovi izvoljeni kandidati v parlamentu delovali v skladu s strankinimi pričakovanji in tako izražali lojalnost organizacijam, ki so jim pomagale vstopiti v parlament. (Krašovec in Fink-Hafner, 2004: 78)

to zgodi), so stranke v tem procesu še vedno ključni igralci⁸ oziroma glavni selektorji in vratarji pri vstopu v politiko. (Rahat in Hazan, 2001: 298)

Posledice selekcije so pomembne glede tega, kako strankarski proces selekcije vzajemno deluje (medsebojno vpliva) z volilnim sistemom in s tem proizvaja verigo demokratične odgovornosti, povezujoč državljane in izvoljene predstavnike. (Norris, 2006) Način, na katerega stranke izvršujejo svojo selekcijsko funkcijo, in navsezadnje kvaliteta politične in vladajoče elite v »partitokraciji« sta dejansko odvisna od teh postopkov. Kvaliteta kandidacijskih postopkov določa kvaliteto predstavništva, dosežkov parlamenta in vlade in smer (ton) državne politike na splošno. Zato se selekcija kandidatov dojema kot ključni del političnega procesa. (Gallagher in Marsh, 1988: 1)

V povezavi s povedanim lahko ugotovimo, da je selekcija kandidatov za volitve pomembna tako za stranke kot tudi za volivce in delovanje parlamentov. Za **stranke** ima selekcija kandidatov velik pomen, saj naj bi bila le ta najpomembnejša aktivnost v življenju vsake politične stranke. Za stranke so pomembne tako lastnosti kot rezultati procesa selekcije. (Erickson in Carty, 1991: 331) Lundell (2004) pravi, da so lastnosti procesa pomembne predvsem z vidika razporeditve moči znotraj strank, medtem ko so rezultati selekcije pomembni z vidika oblikovanja političnih elit. Ostrogorski je že na začetku 20. stoletja ugotovil, da ima odgovor na vprašanje, kdo v stranki odloča o selekciji kandidatov za volitve, zelo pomemben vpliv na razporeditev moči v njih. (Norris, 1997: 7) Po Schattscheiderjevem mnenju naj bi lastnosti selekcije kandidatov določale tudi lastnosti posameznih strank. Kdor lahko odloča o selekciji kandidatov, je dejansko lastnik stranke. Zato naj bi bilo preučevanje omenjenega procesa ena najboljših točk, na kateri se lahko opazuje porazdelitev moči znotraj stranke. (Gallagher in Marsh, 1988: 3)

Na pomen razporeditve moči v strankarski organizaciji v povezavi s selekcijo kandidatov pa opozarja tudi Blomgren (1999: 3), ki pravi, da je za politične stranke značilna hierarhična struktura. Voditelj na vrhu le te potrebuje podporo, vendar zahteva tudi svobodo za svoja dejanja. Obstaja namreč prepričanje, da večja ko je svoboda, ki jo v

---

⁸ Poleg političnih strank so igralci pri selekciji kandidatov še interesne skupine, mediji in finančni podporniki. (Norris, 1997: 218)

vertikalni igri moči znotraj stranke pridobi, močnejši bo v horizontalnih igrah zunaj nje. S tega vidika je njegova vloga pri selekciji kandidatov ključna. (Blomgren, 1999: 3)

Linz (2002) opozarja, da je selekcija vse od Michelsa naprej tesno povezana z vprašanji notranje strankarske demokracije. Notranje odločanje odseva notranjo demokracijo stranke in v teh procesih je selekcija kandidatov najpomembnejša. (Lundell, 2004: 26)

Različni načini selekcije⁹ lahko privilegirajo različne elemente stranke in različne tipe kandidatov, zato se lahko sprašujemo o lastnostih stranke in njeni organizaciji. Ni dvoma, da je selekcija kandidatov za volitve pomemben dejavnik, ki odseva lastnosti (naravo)¹⁰ stranke. Stranke se pomembno razlikujejo po načinu, kako izbirajo kandidate. (Ware, 1996: 259)

Politične stranke so bistveni aparat, ki vodi selekcijo reprezentativnosti in jo predstavlja volivcem. To je idealna predpostavka demokracije, vendar motivi stranke in njenih voditeljev niso le dati volivcem možnost izbirati svoje predstavnike. Strankarski voditelji imajo tudi svoje razloge za spremljanje, kdo je izbran. Na eni strani morajo predstaviti kandidate (izraziti volilno podporo kandidatom), ki so lahko potencialno uspešni, na drugi strani pa morajo skrbeti za to, da v stranki prevlada homogenost. Proces selekcije kandidatov tako ni le pot preko katere se volivcem ponudi najboljše kandidate, ampak je tudi arena ideoloških in organizacijskih konfliktov znotraj strank. (Blomgren, 1999: 2; Katz, 2001; Krouwel, 1999: 2). Konflikt znotraj stranke lahko povzroči spremembo sistema selekcije kandidatov, lahko pa je tudi obratno – konflikt znotraj stranke lahko izhaja iz procesa selekcije kandidatov. (Chung-li Wu, 2001: 113) Konflikti v selekciji kandidatov lahko vplivajo na odzivnost in odgovornost politične stranke.¹¹ To je pomembno, ker se na strankarsko kohezijo na splošno gleda kot na najbolj bistven

---

⁹ Ware (1996) pravi, da se načini selekcije lahko razlikujejo glede na naslednje točke:

- 1) Ali so pravila selekcije kandidatov znotraj strank določena s strani države ali je to področje prepuščeno v urejanje strankam samim?
- 2) Ali se selekcija kandidatov odvija v centralni enoti ali v več decentraliziranih enotah?
- 3) Ali o kandidatih odloča manjše ali večje število članov?
- 4) Koliko je mest za katera se izbirajo kandidati ob istem času v isti odločevalski enoti?
- 5) Ali imajo obstoječi nosilci moči prednost pred ostalimi kandidati?

¹⁰ Gallagher in Marsh (1988) menita, da na različno selekcijo kandidatov vplivajo predvsem ideološka orientiranost, velikost in ne(enotnost) politične stranke.

¹¹ V smislu učinkovitosti, s katero odgovarjajo na okolje, in zmožnosti upoštevati njegovo voljo.

predpogoj za programsko učinkovite in demokratično odgovarjajoče stranke. (Klingemann v Krouwel, 1999: 2) Stranke, ki so bolj enotne, bodo lažje izpolnjevale svoj mandat. (Pennings, 1999: 2)

Za **volivce** je proces selekcije kandidatov pomemben predvsem z vidika omejevanja izbire med kandidati. Zaradi prevlade strank na volitvah strankarska selekcija bistveno zožuje možnosti izbiranja volivcev na volitvah in rečemo lahko, da imajo volivci možnost izbire le med kandidati, ki so dobili mandat strank, da nastopijo na volitvah. (Krašovec, 2005: 133) Volivci imajo končno besedo o tem, koga bodo dejansko izvolili, vendar nimajo začetne in s tem najpomembnejše.¹² Zelo pomembna odločitev, kdo bo sploh tekmoval, je sprejeta že mnogo prej v procesu selekcije kandidatov. (Carroll, 1994: 23) Stranke s selekcijo kandidatov omejujejo vpliv volivcev na izbiro, kdo jih bo zastopal v parlamentu. Volivci le določijo število sedežev, ki jih bo določena stranka zasedla, medtem ko stranke predhodno izberejo, kdo bo te sedeže lahko zasedel.¹³ (Kasapović, 2001: 3; Montabes in Ortega, 1999: 16)

Cross in Young (2005) opozarjata, da se pomen selekcije kandidatov s stališča volivcev med državami razlikuje. Dejavniki, ki na to vplivajo, so predvsem volilni sistem, stopnja medstrankarske tekmovalnosti, odprtost sistema do neodvisnih kandidatov in majhnih strank, stopnje strankarske discipline, heterogenosti družbe in od tega, ali ločitvene linije obstajajo znotraj strank ali v družbi. (Cross in Young, 2005: 23-24)

---

¹² Ker politične stranke v državah EU ne uporabljajo primarnih volitev kot orodja selekcije kandidatov, imajo volivci možnost odločanja šele na dan volitev. (Blomgren, 1999: 23) Kot zgled velikega vpliva volivcev pri odločanju pri selekciji kandidatov Rahat in Hazan (2001: 301-302) navajata ameriške primarne volitve. Razlikujeta med odprtimi primarnimi volitvami, kjer o kandidatu lahko glasuje vsak registriran volivec, in zaprtimi, kjer je ta možnost omejena na člane stranke.

¹³Vpliv volivcev na izbiro konkretnega kandidata je odvisen od volilnega sistema. V večini volilnih sistemov opravijo izbiro posameznikov politične stranke. To je še posebej vidno v volilnih enotah z enim kandidatom, kjer za volivca ni možnosti izbire med kandidati iste stranke oziroma ni preferenčnega glasovanja. (Cross in Young, 2005: 23-24) Izjema so volilni sistemi s preferenčnim glasovanjem, kjer volivci lahko izberejo med kandidati, ki jih je na listo postavila politična stranka. (Montabes in Ortega, 1999: 16)

Za **delovanje parlamentov** ima selekcija kandidatov za volitve velik pomen z vidika kakovosti izbranih kandidatov. (Krašovec, 2005: 133) Če stranke v procesu selekcije ne posvečajo pozornosti političnim izkušnjam in politični socializaciji kandidatov, lahko to vpliva na politični amaterizem poslancev¹⁴ (Krašovec, 2000: 40; Erickson in Carty, 1991: 335). Posledično lahko vpliva tudi na kakovost vlade, glede na to, da večina ministrov začne svojo kariero v parlamentu.¹⁵ Norris (v Krašovec, 2005) meni, da v strankah izbrani izkušeni profesionalni politiki lahko tvorijo učinkovit in koheziven predstavniški organ. Selekcija kandidatov ima posledice tako na delovanje kot tudi na reprezentativnost parlamentov. Selekcija kandidatov določa značilnosti parlamenta kot celote. Vpliva na to, kako poslanci izvajajo svojo vlogo. Proces selekcije kandidatov vpliva na parlamentarno volilno vedenje, saj bodo politiki zagotovo delovali tako, da bodo kazali lojalnost mestu, ki ima največji vpliv na njihovo ponovno izvolitev. Kohezija parlamentarne stranke je zato zelo povezana z mestom selekcije.¹⁶ (Gallagher in Marsh 1988: 12-16; Krouwel, 1999: 2)

Z vidika reprezentativnosti parlamentov selekcija kandidatov ustvarja tudi manjšo socialno zastopanost določenih skupin prebivalstva.¹⁷ (Erickson in Carty, 1991) Stranka s selekcijo kandidatov določa osebe in bolj simbolično skupine, ki bodo predstavljene med odločevalsko elito. Na ta način stranka posredno vpliva na tip političnih odločitev, ki so uzakonjene, in interese, ki so slišani. (Crotty v Gallagher in Marsh, 1988: 2)

---

¹⁴ Erickson in Carty (1991) politični amaterizem poslancev opredeljujeta kot pomanjkanje izkušenj v voljenih javnih funkcijah oblasti ter pomanjkanje izkušenj pri strankarski aktivnosti. Večji profesionalizem bi se lahko zagotovilo s skrbno sestavljenimi listami in dodatnim usposabljanjem kandidatov. (Erickson in Carty, 1991: 347-349) Na politični amaterizem opozarja tudi Norris (1997): »Veliko kandidatov se stranki priključijo šele v zadnjem letu.«

¹⁵ »Preko selekcije ljudje izbirajo tudi svoje voditelje. V številnih državah je selekcija v parlament filtracijski mehanizem, ki določa, kdo je primeren za vladne položaje. Čeprav obstajajo tudi alternativne poti do vladne elite, vključno z vojsko, mediji ali birokracijo, pa izkušnje v parlamentu pomenijo najbolj pogosto pot do vladnega položaja v večini demokracij.« (Norris, 1997: 3)

¹⁶ Če je bil proces selekcije kandidatov centraliziran, bodo lojalni enemu mestu in bo njihovo glasovalno vedenje bolj enotno. Če je bil proces selekcije decentraliziran, pa se bo njihovo glasovanje lahko razlikovalo, saj bodo posamezniki glasovali v korist posamezne lokalne enote, ki jih je izbrala. (Krouwel, 1999)

¹⁷ Socialna reprezentativnost parlamenta se nanaša na to, v kolikšni meri sestava parlamenta odseva družbo, ki jo predstavlja v smislu pomembnih družbenih ločitev, kot so spol, razred in regija. Sestava parlamenta bi bila idealna, če bi predstavljala mikrokozmos družbe. Sestave parlamentov pa so običajno nesorazmerne glede na družbo, ker jih sestavljajo višje izobraženi, premožnejši, moški srednjega razreda. (Lovenduski in Norris, 1993; Norris, 1997)

Politična stranka je agencija, katere ključna vloga je povezovalni člen, ki vodi od volivcev preko kandidatov in volilnega procesa do poslancev. (Lawson v Bille, 2003: 364) Način, na katerega stranka izvršuje to povezovalno funkcijo, oziroma uspeh, ki ga ima pri povezovanju volivcev z večjimi demokratičnimi institucijami, ima pomemben vpliv na naravo in **delovanje demokratičnega režima**. (Bille, 2001: 364) Pri tem govorimo o političnem vplivu selekcije kandidatov. (Erickson in Carty, 1991: 332)

Način selekcije kandidatov je za demokracijo pomemben v istem smislu kot volilni sistem. Obe ureditvi sta vezni člen v verigi volilne povezave, ki stoji v osredju moderne reprezentativne demokracije. (Rahat, 2005: 1) Od strank kot osrednjega igralca v liberalnih demokracijah se pričakuje, da delujejo na demokratičen način. Nekateri gredo celo tako daleč, da namigujejo, da reprezentativna demokracija zahteva demokratično delujoče stranke. (Bille, 2001: 364)

Osrednjost demokracije je selekcija odločevalcev preko svobodnih, odprtih in pravičnih volitev. Potemtakem je odprtost postopka selekcije kandidatov pomembno merilo obstoja demokratičnih vrednot, ki so se upoštevale. (Chung-li Wu, 2001: 104) Pri tem se vprašamo, kako so različne percepcije demokracije in splošne participacije med različnimi strankami prevedene v selekcijske mehanizme znotraj strank. (Kangur, 2005: 13)

Način, na katerega stranke urejajo svoje notranje zadeve, in način izbiranja kandidatov za parlamentarne volitve imata pomembne posledice na kvaliteto demokratičnega političnega procesa. (Krouwel, 1999: 2) Paradoksalno številne empirične analize kažejo, da te organizacije, ki so bistvene za demokracijo, sprejemajo zelo nedemokratične in elitno kontrolirane načine selekcije kandidatov.¹⁸ (Krouwel, 1999: 2) Z vključevanjem članov stranke v selekcijo kandidatov lahko stranke poskrbijo za občutek vključenosti, kar je v času moderne reprezentativne demokracije, ko odnos med stranko in volivci slabi, velikega pomena. (Hazan in Pennings, 2001: 268) Razširjena članska participacija pa je lahko tudi zgolj strategija za spremembo notranjega ravnotežja moči med tekmujočimi skupinami političnih elit. (Hopkin, 2001: 345)

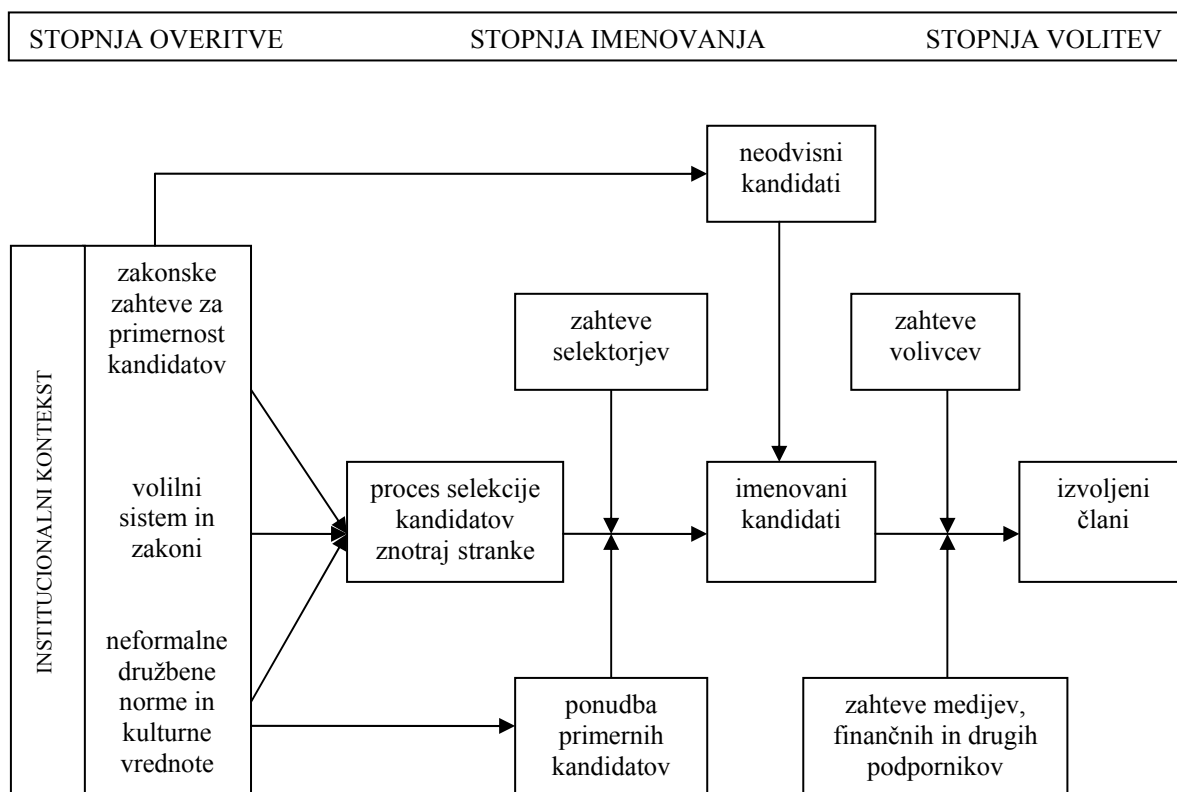
---

¹⁸ Način, na katerega stranke izbirajo svoje kandidate, se lahko uporabi kot preizkus tega, kako urejajo svoje notranje zadeve. (Gallagher in Marsh, 1988: 1)

2.2 Model selekcije kandidatov

Selekcija kandidatov je zapleten proces. Politične stranke uporabljajo različne načine selekcije kandidatov v različnih okoljih. Za lažje razumevanje in primerjavo je zato smiselno proces prikazati z modelom, ki vključuje določene stopnje in akterje, ki so v selekcijo kandidatov na določeni stopnji vključeni. (Blomgren, 1999: 5)

Slika 2.2: Model selekcije kandidatov

Vir: Norris, Pippa (2006): Recruitment V Katz Richard S. in Crotty William R. (ur.): Handbook of Party Politics, London, Thousand Oaks, New Delhi : Sage, str. 90

Model selekcije kandidatov ponazarja bistvene elemente, ki vplivajo na proces selekcije. Model predpostavlja, da selekcijski proces sestavljajo tri zaporedne stopnje. Prva je **stopnja overitve**, ki vključuje volilne zakone, strankarska pravila in neformalne družbene norme, ki definirajo merila za primerne kandidate. Stopnjo overitve, ki določa, kdo je primeren za kandidaturo, oblikujejo številni dejavniki. Zakonske omejitve za kandidaturo

se običajno nanašajo na starost, zahteve glede državljanstva in stalnega prebivališča, nezdruljivost funkcij in nujnost zbrati določeno število podpisov za kandidaturo. (Norris, 2006: 89) Na stopnjo overitve imajo velik vpliv tudi neformalne družbene norme in kulturne vrednote v vsaki državi, ki oblikujejo predstave o tem, kakšne izkušnje in ozadje posameznika je najbolj ustrezno za pridobivanje voljene funkcije.¹⁹ Kljub temu da je neformalne predstave o dostopnosti najtežje sistematizirati, pa imajo zagotovo vpliv tako na posameznike, ko se odločajo za kandidaturo, kot na selektorje, ki pod njihovim vplivom kandidate izbirajo. (Norris, 2006: 91)

Stopnja imenovanja vsebuje ponudbo kandidatov, ki želijo kandidirati, in zahteve selektorjev, ki odločajo, kdo bo izbran kot kandidat. To je osrednja stopnja v modelu selekcije kandidatov, saj se na tej stopnji odloči, kdo bo kot kandidat predstavljen volivcem.

Zadnjo stopnjo v modelu predstavljajo **volitve**, na katerih se odloča, kateri izmed kandidatov bo dejansko izvoljen. Veliko kandidatov je primernih, malo je imenovanih za kandidate, še manj pa je izvoljenih.

2.3 Dejavniki, ki vplivajo na selekcijo kandidatov

Stranke so sicer glavni igralci pri selekciji kandidatov, vendar pa Hazan in Rahat (2001) poudarjata, da na odločevalski proces znotraj strank lahko vplivajo številni dejavniki, tako da stranke niso popolnoma neodvisne.

Kot predlagajo Barenea in Rahat ter Norris (v Kangur, 2005: 3), lahko uporabimo 3 ravni analize, ko želimo identificirati dejavnike, ki vplivajo in (so)oblikujejo metode selekcije v političnih strankah. Vsaka raven vsebuje različne spremenljivke, ki medsebojno delujejo:

---

¹⁹ V večini držav se glede na družbene norme za voljene funkcije zdijo najbolj primerni posamezniki, ki že imajo izkušnje z delovanjem v državni upravi, v razumskih centrih (»think-tanks«) na političnem področju, v lokalnih oblasteh in v novinarstvu. Skratka tisti, ki imajo poklicno ozadje s pripadajočimi izkušnjami, ki so na zakonodajni ravni potrebne. Prav tako naj bi bile neformalne percepcije selektorjev o primernih kandidatih pod vplivom trenutne sestave parlamenta. (Norris, 2006)

Slika 2.3: Dejavniki, ki vplivajo na selekcijo kandidatov

Vir: Kangur, Riho (2005): Candidate Selection in Estonian Parliamentary parties 1999-2003: Toward institutionalization. European Consortium of Political Research, General Conference, September, 2005, Budapest, Hungary.

1) Politična raven

Politična raven z zakonskim, ustavnim in volilnim sistemom predstavlja okolje selekcije kandidatov. Zakonski okvir opredeljuje zahteve za tiste, ki želijo kandidirati. Katerakoli sprememba v političnem okolju lahko sproži spremembe selekcijskih postopkov. Širše se politična raven nanaša tudi na družbeni, socialni in politični kontekst (socialna kultura, demokratizacija, personalizacija in stopnja ekonomskega razvoja imajo lahko velik vpliv na selekcijo kandidatov).

2) Strankarski sistem ali medstrankarska raven

Postopen organizacijski razvoj in institucionalizacija strankine ureditve lahko vpliva na procese selekcije. Panebianco (1988) pravi, da je stranka posebna struktura, ki se razvija skozi čas, saj reagira na spremembe v okolju, v katerem deluje. Na določeni stopnji institucionalizacije postane ključni cilj organizacije preživetje in maksimiranje volilnih glasov. Spremembe v okolju kot so naraščajoča tekmovalnost med političnimi strankami, volilni neuspeh ali upadanje legitimnosti so lahko sprožitelj reform procesov znotraj političnih strank in tudi selekcije kandidatov. Prav tako kot volilni neuspeh lahko vzpodbudi spremembe v selekciji kandidatov, lahko volilni uspeh predstavlja zadržek k prenavljanju procesov, s katerimi je bila stranka uspešna. S poskusi prilagoditve in prenove stranka lahko demokratizira svoje notranje odločevalske procese. (Le Duc, 2001: 323) Znotraj te ravni so pomembne tudi značilnosti stranke, ki jih določa umestitev v strankarsko družino²⁰ ter izvor in organizacijske značilnosti političnih strank, ki lahko vplivajo na odločevalski proces znotraj strank. (Kangur, 2005: 13)

3) Znotraj-strankarska ali osebna raven

Pomembni dejavniki na tej ravni so: motivi in interesi strankarskega vodstva, kandidatov in članov. (Norris, 1996) Eden izmed dejavnikov spremembe selekcije kandidatov je lahko tudi pobuda strankinega vodstva, čeprav je težko določiti, kakšni so v ozadju motivi za odločitve o spremembi selekcije kandidatov. (Kangur, 2005: 13) Na spremembo selekcije kandidatov lahko vplivajo tudi zahteve članov po bolj inkluzivni selekciji kandidatov.²¹

Na podlagi napisanega vidimo, da je konkretna ureditev lahko odvisna od številnih dejavnikov (ravni) ali prepletanja le teh. Selekcija kandidatov je odvisna od vsakokratnega političnega položaja, notranje organiziranosti stranke, njene ideološke naravnosti, konkurenčnosti tekmujočih strank, volilnega sistema, volilnih možnosti. (Antić, 1998: 111)

---

²⁰ »V politološkem govoru in laičnem političnem govoru pogosto zasledimo označevanje posameznih strank kot pripadnic širših družin ideološko in politično sorodnih strank. Poimenovanja kot so npr. »liberalne«, »konservativne«, »socialdemokratske« stranke živijo avtonomno življenje tudi v 21. stoletju, ko so prvotni izvori pojmovanja strankarskih družin in razcepa na levo in desno že skoraj pozabljeni« (Fink-Hafner, 2001: 47-48)

²¹ V sistemih, kjer je kontekst selekcije bolj viden (odkrit) za volivce lahko najdemo znake, da stranke stremijo k temu, da so pri selekciji bolj inkluzivne, ali da je bilo v preteklosti zaznati pomemben javni pritisk na stranke, da sprejmejo bolj inkluzivne prakse v selekciji (Cross in Young, 2005: 2)

2.4 (Ne)formalnost selekcije kandidatov

Proces selekcije kandidatov je institucionaliziran, ko so pravila, ki zadevajo selekcijski proces podrobna (izčrpna), jasna, določna in izvajana s strani strankinih funkcionarjev in potrjena v strankinih dokumentih. (Norris v Kangur, 2005: 4)

V politiki pa je dokaj pogosto, da se napisana pravila razhajajo z dejansko sprejeto prakso sprejemanja in izvajanja odločitev. Poudarjanje političnih strank, da so postopki selekcije kandidatov formalno urejeni in da imajo člani stranke glavno besedo v notranjem odločanju, je lahko le zaželen javna podoba, ki jo stranka želi doseči, da bi delovala demokratično. (Bille, 2001: 369)

Lovenduski (1999) poudarja, da se vse politične stranke pri sprejemanju odločitev ravnavo po določenih postopkih, sestavljenih iz formalnih pravil ter neformalnih praks in navad.²²

Eno izmed bistvenih razhajanj nastane med formalnimi pravili selekcije kandidatov, ki so zapisani v strankarskih pravilih, in resničnim neformalnim svetom selekcije kandidatov. Proces selekcije kandidatov predstavlja zelo kompleksen mehanizem interakcij, ki vključuje številne akterje (nekateri izmed njih so lahko celo zunaj formalne strankine organizacije) in v katerem imajo akterji v različnih stopnjah procesa različne stopnje vpliva. Redko ima le en sam akter popoln nadzor nad procesom. (Krouwel, 1999; Pennings, 1999)

Ostrogorski celo poudarja, da je proces selekcije, kot je zapisan v strankarskih pravilih, zgolj formalnost, ki elegantno dokonča delo spletkarskih politikov. (Gallagher in Marsh, 1988: 5)

To bi potemtakem pomenilo in potrdilo prepričanje nekaterih avtorjev, da pomembne odločitve sprejemajo neformalne skupine, potrditev teh odločitev pa pogosto predstavlja proceduralno formalnost. (Czudnowski v Gallagher in Marsh, 1988: 5) Kot trdi Obler, je celo praksa, da strankini voditelji običajno izberejo kandidate na zaprtih zasebnih srečanjih

---

²²To odraža strankin politični prostor in vzorce notranjih konfliktov ter tudi strankino kulturo, ideologijo in cilje. (Lovenduski, 1999: 37)

in nato predložijo svojo odločitev formalno oblikovani skupini članov, ki jo zagotovo skoraj vedno potrdijo. (Obler v Gallagher in Marsh, 1988: 5)

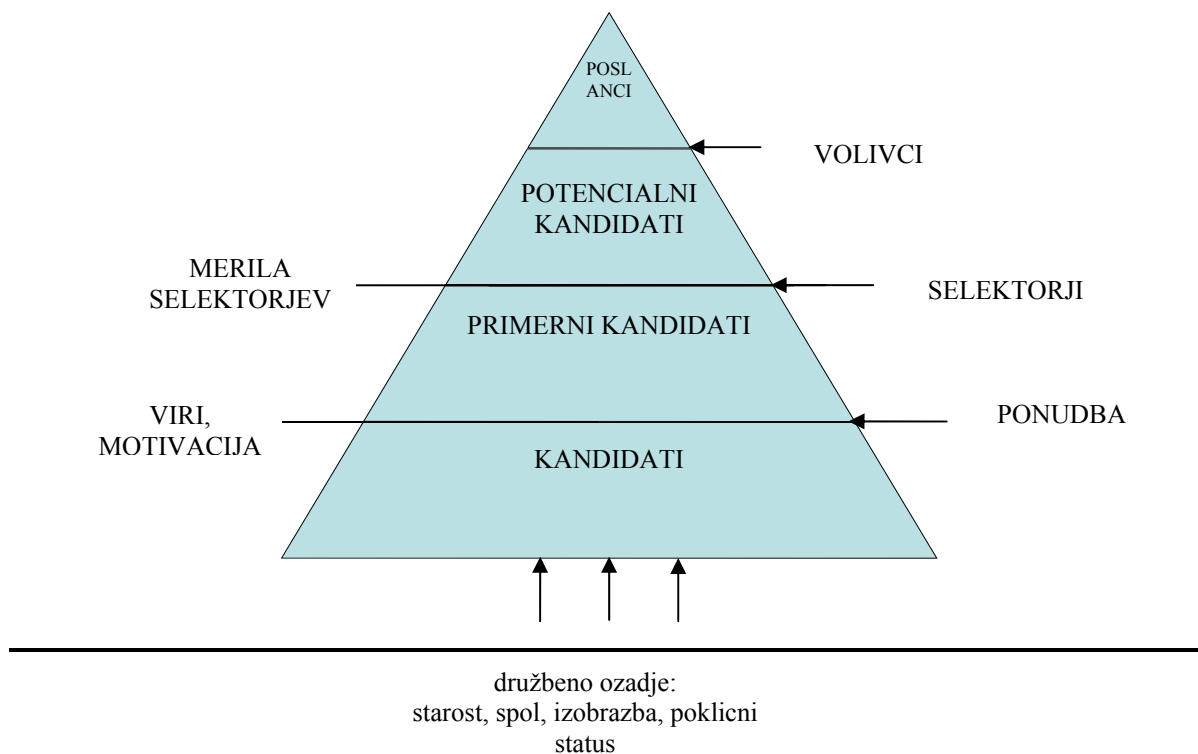
Na formalno neopredeljenost selekcije zlasti pa meril za selekcijo kandidatov v Sloveniji opozarjajo tudi domače avtorice: »Dostopni podatki o uradnih merilih strankarskih selektorjev v Sloveniji ne omogočajo natančne analize, saj se v okoliščinah nevpletanja države v urejanje znotrajstrankarskih procesov, stranke praviloma izogibajo transparentnemu opredeljevanju meril izbora kandidatov za volitve.« (Krašovec in Fink-Hafner, 2004: 75) Iz navedenega lahko sklepamo, da se politične stranke pri selekciji kandidatov za volitve tudi v Sloveniji poleg formalno določenih procesov in meril ravnavajo tudi po neformalnih.

Zaradi dejstva obstoja tudi neformalnega dela selekcije kandidatov Blomgren opozarja: Politične stranke so sicer nenaklonjene razkrivanju svojih notranjih pravil in praks, vendar je osredotočanje zgolj na formalne dokumente pri analizi selekcije kandidatov za volitve lahko problematično, ker se velik in pomemben del selekcije kandidatov odvija za zaprtimi vrati v zapletenem sistemu interakcij med različnimi akterji. Analiza formalnih dokumentov nam lahko da le splošno predstavo o tem, kako stranke organizirajo selekcijo kandidatov, in informacijo o formalnih omejitvah za različne akterje v tem procesu. (Blomgren, 1999: 4 - 5) Hkrati pa ne moremo selekcije predvideti na podlagi formalnih pravil, ker gre v neformalnem delu selekcije za vključenost številnih motivacijskih dejavnikov, ambicij, preračunavanj vpletenih akterjev, ki so v boju za pridobivanje glasov volivcev še posebej izraziti.

2.5 Model ponudbe in zahtev

Slika 2.5 : Model ponudbe in zahtev (povpraševanja)

Prerejeno po Lovenduski, Joni in Norris, Pippa (1993): If only more candidates came forward. *British Journal of Political Science*, 23 (3): 373-408.

Ponudbena stran in stran zahtev delujeta znotraj širšega institucionalnega in političnega konteksta, ki ga sestavljajo pravni sistem, volilni sistem, premik volilnih glasov in širša politična kultura. (Norris in Lovenduski, 1993: 382) Avtorji (Norris, 1997) opozarjajo, da imajo spremembe v volilnih pravilih lahko velik vpliv na ureditev selekcije kandidatov znotraj strank. Posledično pa lahko spremenjena pravila selekcije kandidatov vplivajo na to, kdo bo pripravljen kandidirati, in na merila, ki jih bodo selektorji uporabili pri izboru kandidatov. (Norris, 1997: 14)

O procesu selekcije kandidatov je koristno pomisliti z vidika dveh dimenzij – ponudbe in povpraševanja, ki sta v medsebojnem vplivu. V tem okviru ločimo dejavnike, ki vplivajo na ponudbo kandidatov, in dejavnike, ki vplivajo na povpraševanje strankinih selektorjev po različnih vrstah kandidatov. (Lovenduski, 1999: 36)

Ponudba in zahteve medsebojno delujeta v procesu selekcije kandidatov enako kot na ekonomskem trgu. Medsebojno delujeta v okviru političnega sistema, ki postavlja splošni kontekst, selekcijski proces postavlja korake od prizadevanja za kandidaturo do imenovanja, medtem ko ponudba kandidatov in zahteve selektorjev določata izid. (Norris, 1997: 14)

Kljub temu da ponudba kandidatov in zahteve selektorjev vplivata druga na drugo in da je rezultat procesa selekcije odvisen od njunega medsebojnega delovanja, pa Norris in Lovenduski, (1993) pravita, da to, katera stran je v selekciji prevladala, ugotovimo s primerjavo značilnosti izvoljenih poslancev (kot rezultata), kandidatov, potencialnih kandidatov in primernih kandidatov²³. Če se lastnosti kandidatov razlikujejo oziroma ne odsevajo lastnosti potencialnih kandidatov, potem imajo velik vpliv na končni rezultat (značilnosti izvoljenih poslancev) predvsem selektorji s svojimi zahtevami. Če pa se razlikujejo lastnosti primernih in potencialnih kandidatov, potem ima velik vpliv sama ponudba kandidatov. S primerjanjem teh skupin torej vidimo, ali je izid selekcijskega procesa odvisen v večji meri od ponudbe tistih, ki so pripravljene kandidirati, ali od zahtev selektorjev. Norris in Lovenduski (1993) pravita, da na to, katera stran bo v procesu selekcije prevladala, vpliva institucionalni kontekst, ki vpliva tako na vsako stran posebej kot tudi na njuno medsebojno delovanje.

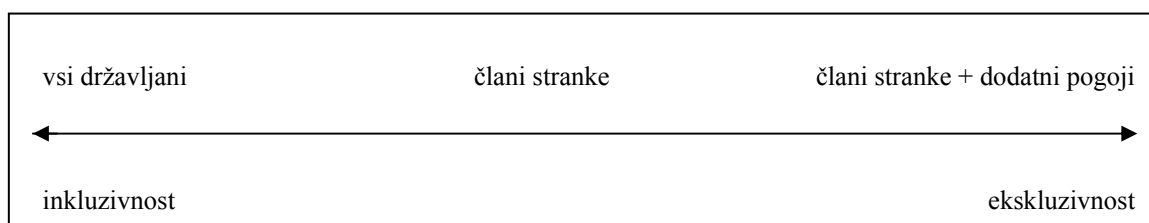
---

²³ Matland in Montgomery na ravni ponudbe kandidatov namreč razlikujeta med primernimi in potencialnimi kandidati. Primerni kandidati so tisti, ki izpolnjujejo formalne pogoje za kandidaturo, zapisane v ustavi in zakonih. Potencialni kandidati pa so tisti, ki se iz primernih izberejo po nekakšni samocenzuri in predstavljajo naslednjo stopnjo v procesu izbire kandidatov. Potencialne kandidate tako predstavljajo tisti, ki so že premislili o svojih ambicijah oziroma v kolikšni meri bi potencialna izvolitev bila skladna z njihovimi cilji, po drugi strani pa ocenijo tudi razpoložljivost virov, ki jih imajo na voljo. Za politične stranke so zanimivi potencialni kandidati, saj le ti že na podlagi lastne ocene predvidene porabe časa, energije in ostalih virov kažejo pripravljenost kandidirati. (Matland in Montgomery, 2003: 21)

3) PONUDBA KANDIDATOV

»Vprašanje o primernih kandidatih lahko opredelimo kot vprašanje, kdo je sploh izpostavljen kot primeren kandidat za nastop na volitvah oziroma katere pogoje mora izpolnjevati. V tem pogledu lahko rečemo, da nacionalne zakonodaje na splošno urejajo to vprašanje prek določitve aktivne in pasivne volilne pravice.« (Krašovec, 2006: 135) Večina državljanov evropskih držav ima zakonsko možnost kandidirati, saj praviloma veljajo samo omejitve glede starosti, stalnega prebivališča in nezdružljivosti javnih funkcij. (Norris, 1997; Nay, 2001) Zaradi velike vloge strank na volitvah in pri selekciji kandidatov pa te lahko dodatno omejijo krog primernih kandidatov. Tako naslednjo fazo omejitve dostopa do predstavniških funkcij predstavljajo politične stranke. (Erickson in Carty, 1991: 333) V večini evropskih držav lahko kot primerni kandidati nastopijo samo člani strank, ki pa morajo izpolnjevati še dodatne pogoje. (Norris, 1997) Rahat in Hazan (2001) pravijo, da v primeru, ko je selekcija kandidatov v političnih strankah z vidika primernih kandidatov določena tako, da na volitvah lahko kandidirajo vsi volivci določene države, govorimo o inkluzivnosti primernih kandidatov; v primeru, da so pogoji političnih strank za kandidaturu zelo strogi, pa govorimo o ekskluzivnosti primernih kandidatov.²⁴

Slika 3: Inkluzivnost in ekskluzivnost pri vprašanju primernih kandidatov

Vir: Rahat in Hazan (2001): 301

²⁴ Kot zgled velike inkluzivnosti Rahat in Hazan (2001) navajata nekatere zvezne države v Združenih državah Amerike, kjer na volitvah lahko nastopi vsak volivec. Kot zgled velike ekskluzivnosti pa predstavljata pogoje Belgijske socialistične stranke, kjer morajo potencialni kandidati poleg vsaj petletnega članstva v stranki, plačati članarino, biti naročeni na strankarski časopis, njihovi otroci bi morali obiskovati državne šole, njihovi otroci in žene bi morali biti včlanjeni v podmladek oziroma žensko organizacijo stranke. (Obler v Rahat in Hazan, 2001)

Prvi korak v procesih selekcije kandidatov za volitve je nedvoumno pripravljenost primernih kandidatov, da kandidirajo. Ko govorimo o bazenu primernih kandidatov za volitve, se izpostavlja tudi vprašanje, kdaj je, s povsem subjektivnega vidika možnega kandidata, posameznik pripravljen kandidirati na volitvah. (Krašovec, 2006: 136) Da stranke in posledično volivci sploh lahko izbirajo, morajo biti posamezniki najprej sploh pripravljeni kandidirati. (Erickson in Carty, 1991: 333) Proces in postopki izbiranja so v veliki meri odvisni od tega, kako široka je baza, iz katere stranke izbirajo, oziroma kako obsežna je baza tistih, ki zase mislijo, da bi lahko bili uspešni. Da selektorji lahko izberejo kvalitetne kandidate, je pomembno, da lahko izbirajo iz čim širšega kroga posameznikov. (Antić, 1998: 111)

Večina državljanov ima zakonsko možnost kandidirati. Le malo jih to tudi stori. Ozka pot, ki vodi k politični karieri, je običajno tvegana, naporna, mučna, neblesteča in nevljudna. Posamezniki se za kandidaturo ne odločajo zaradi zavedanja, da biti na neizvoljivih sedežih kar nekaj let, delati za svoje okrožje vsak konec tedna, trkati na neprijazna vrata za pridobivanje podpore, udeleževati se slabo obiskovanih strankarskih komitejev, pomagati zbirati denar, »žonglersko« delo, zahteve vodstva in okrožja terjajo vzdržljivost, moč, optimizem in vdanost. Veliko sedanjih poslancev je mnenja, da takšno življenje ni za vsakogar: težko delo, čas, energija in vdanost so bistvenega pomena. (Norris in Lovenduski, 1993)

Raziskave kažejo (Norris in Lovenduski, 1993; Carroll, 1994; Nay, 2001), da na posameznikovo odločitev o tem, da postane kandidat, vplivajo na eni strani viri, ki jih ima posameznik na razpolago, ter motivacija za politično delovanje na drugi. Tako posedovanje različnih virov kot tudi motivacija naj bi bila odvisna od mnogih dejavnikov oziroma družbenega ozadja kandidata, ki ga predstavljajo starost, izobrazba, delo, ki ga posameznik opravlja, politična ideologija posameznika in njegove vrednote. Družbeno ozadje potencialnega kandidata vpliva na njegovo vedenje, držo in interese. (Norris, 1997: 230)

3.1 Motivacija

Ena izmed najpomembnejših določujočih značilnosti ponudbe kandidatov je motivacija, gonilna sila, želja in ambicija postati politik. Med najpogostejšimi motivacijskimi dejavniki najdemo osebne ambicije, želja izpolnjevanja interesov družbene, socialne in politične skupine, ki ji posameznik pripada ter delovanje za skupno dobro. (Caroll, 1994) Dejavniki motivacije je lahko tudi promoviranje in predstavljanje svoje politične kariere. Odločitev za kandidaturo pa lahko izhaja tudi iz želje po višjem položaju. (Leijenaar in Niemooller, 1997: 125)

Motivacijski dejavniki se pri kandidatih lahko razlikujejo. Posameznik lahko kandidira zaradi družinske tradicije, politične ambicije, želje biti strankin podpornik, morebitnega opogumljanja s strani podpornikov v skupnosti. Motivacija je pogosto razumljena v smislu posameznikove psihološke želje, vendar literatura (Norris, 1997; Deschouwer, 2001) poudarja, da jo oblikuje, uredi in strukturira institucionalni kontekst.²⁵ Potrebno je analizirati posameznikovo motivacijo in njegovo razumevanje pravil igre, da vidimo, kako to vpliva na njegovo odločitev o kandidaturi ter posledično na njegovo strateško vedenje pri graditvi politične kariere. (Norris, 1997: 13).

Schlesingerjeva teorija ambicij pravi, da rezultate selekcije pojasnjujejo osebni cilji in dejanja posameznega kandidata, ki so pod vplivom struktur priložnosti institucionalnega konteksta. Strukturo priložnosti znotraj katere se posameznik odloča o svoji kandidaturi sestavljajo strankarski sistem in volilna pravila, na kandidatove ambicije in njegovo možnost, da bo izbran, pa vplivajo tudi družbene norme, ki določajo pogoje za pridobitev določenega položaja. Strukture priložnosti se dojemajo kot razlaga posameznikove odločitve za udeležbo v volilnem tekmovanju. Politične ambicije in strateško vedenje tako kandidatov kot selektorjev je pod vplivom političnega okolja, v katerem se izraža. (Nay, 2001: 153)

---

²⁵ Posameznik se bo znotraj določenega institucionalnega konteksta za kandidaturo lažje odločil, medtem ko znotraj drugačnega institucionalnega konteksta sploh ne bi želel kandidirati.

Ali lahko zmagam? Ali je zame to primeren čas, da kandidiram? Kdo naj bi bili moji sotekmovalci? To so vprašanja, ki so v mislih perspektivnega kandidata. (Herrnson, 1997: 187) Herrnson (1997) govori o **strateških ambicijah**, ki predstavljajo kombinacijo želje po tem, da si izvoljen, realističnega razumevanja kako zmagati in ali se da zmagati ter zmožnosti sprejemati priložnosti, ki predstavljajo določen političen kontekst. Večina uspešnih kandidatov mora samoiniciativno začeti kariero. Ambicioznim kandidatom se običajno pripisuje, da so strateški, racionalni in kvalitetni kandidati, so politični podjetniki, ki opravijo racionalno kalkulacijo o tem, kdaj tekmovati. Raje kot da direktno vskočijo v tekmovanje, ocenijo politični kontekst, v katerem naj bi vodili svojo kampanjo, ocenijo vpliv tega, kakšne posledice naj bi potegovanje za to mesto imelo na njihovo (politično) kariero in družino, ter pazljivo pretehtajo svoje možnosti za uspeh. (Kazze v Herrnson, 1997: 188)

Strateški politiki pregledajo številne institucionalne, strukturne in subjektivne dejavnike, ko se odločajo potegovati za mesto kandidata. V tem primeru institucionalni dejavniki vsebujejo zaznamovane roke, zakone za volilne kampanje (finančne) in druge volilne zakone ter strankine statute. Strukturni dejavniki so lahko družbena, ekonomska in pripadnostna sestava volilnega okraja, geografska enotnost, mediji, ki pokrivajo to območje, možnost biti izvoljen na kakšno drugo mesto ter vprašanje, ali se bodo dotedanji poslanci ponovno potegovali za to mesto. (Herrnson, 1997 : 188) Ko se oseba odloča postati kandidat, upošteva tudi informacije o tekmovalnosti v stranki za mesto, za katerega se poteguje. (Caroll, 1994: 38) Subjektivni dejavniki, ki vplivajo na posameznikovo odločitev so v prvi vrsti motivacija in ocena razpoložljivih virov, ki jih ima posameznik na voljo ter ocena, kaj lahko posameznik s kandidaturo pridobi. Vanje pa uvrščamo tudi podporo posameznikove družine. (Herrnson, 1997)

Borchet (2001) pravi, da preračunavanja posameznega primerne kandidata potekajo predvsem znotraj dane strukture priložnosti, ki jo sestavljajo razpoložljivost, dostopnost in atraktivnost mesta, za katerega se posameznik poteguje. Razpoložljivost mesta je za posameznika omejena s formalnimi zahtevami za kandidaturo, dostopnost se nanaša na to, kako težko oziroma lahko se doseže želeno mesto, medtem ko se atraktivnost mesta nanaša na moč in prestiž, ki ga to mesto predstavlja, ter na to, ali mesto omogoča varnost zaposlitve, možnost za napredovanje, dobro plačilo, javno prepoznavnost. Matland in Montgomery menita, da na posameznikovo odločitev za kandidaturo lahko vplivata še

potreba po novih kandidatih izražena s strani političnih strank, javnosti in množičnih medijev ter naklonjenost političnega okolja do kandidature. (Matland in Montgomery 2003: 22)

Ambicije kandidatov, ki so prvi pogoj za kandidaturo, so pogosto omejene z možnostjo izvoljivosti. Celo med posamezniki, ki imajo visoke osebne ambicije, se jih le malo odloči kandidirati, če verjamejo, da je malo ali nobene možnosti biti imenovan kot kandidat ali zmagati na volitvah. (Abramson; Aldrich in Rohde; Maisel and Stone; v Matland, 1999) Razumljivo je, da na odločitev vpliva osebna ambicija in možnost izvoljivosti.

McAllister (1997) opozarja, da med posamezniki lahko najdemo različne motivacijske dejavnike, ki vplivajo na odločitev za kandidaturo. Na podlagi tega jih razdeli na: pragmatične, ki so povezane z verjetnostjo zmage na volitvah, kakor tudi s posameznikovimi osebnimi okoliščinami; tako imenovane obupane, pri katerih je razlog za udeležbo na volitvah predvsem pridobivanje izkušenj ali pa nasprotovati drugemu kandidatu; in strankarske, ki vključujejo tiste, ki jih je stranka zaprosila, da kandidirajo, ali pa so jih k temu spodbudili podporniki. V opravljeni raziskavi v Avstraliji se je za najpomembnejši motiv izkazala pripadnost in nesebičnost, šele nato pa osebni in karieristični motivi. Večino vprašanih bi namreč lahko označili kot strankarske kandidate, ki so kandidirali na vzpodbudo stranke, za kandidaturo pa so se odločili, da bi na ta način pripomogli k strankinemu uspehu. (McAllister, 1997: 23 - 25)

Motivi se lahko razlikujejo tudi med posamezniki z različno stopnjo političnih izkušenj. Za dotedanje poslance so motivi za ponovno kandidiranje lahko zmožnost vplivati na področja, za katera se zavzemajo, spodbudno delovno okolje, politična moč in razpoznavnost v javnosti. (Herrnson, 1997: 189) Politični amaterji so običajno motivirani z iskanjem političnih izkušenj, medtem ko tako imenovani brezupni amaterji kandidirajo zaradi državljanske dolžnosti ali vznemirjenja ob tem, da kandidirajo. (Herrnson, 1997: 191)

3.2 Viri

Viri kandidatov so vse prednosti, ki pospešujejo politično kariero. Norrisova te vire poimenuje politični kapital kandidatov. (Norris, 1997: 209)

Viri, ki jih ima posameznik poleg finančnega premoženja, so politične povezave, izkušnje, karierna prilagodljivost, izobrazba, zakonodajne sposobnosti, preteklo delovanje v stranki. Čeprav so ljudje lahko enako motivirani, pa se lahko razlikujejo v virih, ki jih posedujejo oziroma jih imajo na razpolago. Razlikujejo se lahko v času, ki ga imajo na razpolago za volilno kampanjo, v političnih izkušnjah, zaposlenosti – v vsem kar lahko prinaša bistvene prednosti za politično kariero. (Norris, 1997: 226) Politični kapital vključuje razpoložljiv čas, ki ga kandidat lahko oziroma ga je pripravljen vložiti v pridobivanje sedeža v parlamentu in v volilno kampanjo. Razpoložljiv čas je tudi eden izmed virov, ki mu dajejo velik pomen selektorji. (Norris, 1997: 226) Pri virih je pomembno tudi to, kako široka je mreža podpore, ki si jo je s svojim (preteklim) delovanjem pridobil posameznik.

Politični kapital, ki ga imajo na voljo potencialni kandidati, lahko izhaja iz njihove dosedanje politične kariere. (Norris, 1997: 226) Aktualni poslanci imajo prednosti pred svojimi tekmeci, ko gre za glasove pri vseh selektorjih. Prednosti bivšim poslancem lahko daje tako volilni sistem kot tudi ureditev selekcije kandidatov v političnih strankah. (Montabes in Ortega, 1999: 8) Prednost aktualnim poslancem lahko daje dejstvo, da je ena najtežjih nalog strankinih selektorjev to, kako naj izberejo nekoga, ki bo tudi zagotovo izvoljen. Ko ga stranka enkrat najde, ga kandidira večkrat zapored in večina takšnih ostane v parlamentu vse do upokojitve. (Antić, 1998: 116) Prednosti aktualnih poslancev pa izvirajo tudi iz njihove boljše dostopnosti do političnih virov kot nosilcev javnih funkcij. Ker že zasedajo pomembno funkcijo, lahko služijo interesom stranke in članov zaradi njihove medijske izpostavljenosti in komunikacijskih veščin. (Rahat, 1999: 15) Kot skupina znotraj stranke imajo lahko močan vpliv pri odločanju o značilnostih selekcijskih metod. (Montabes in Ortega, 1999: 8)

Kjaer (2001) opozarja, da aktualni poslanci niso v prednosti le zaradi političnih izkušenj, ampak imajo verjetno tudi boljše osebne značilnosti²⁶, kar jim omogoča ponovno izvolitev. Nekateri avtorji (Kjaer, 2001) menijo, da v smislu političnega kapitala, ki so si ga pridobili s kandidiranjem, kot že izkušene politike smatramo tudi posameznike, ki sicer niso bili izvoljeni, so pa na volitvah že večkrat kandidirali. Njihov politični kapital izvira iz prepoznavnosti njihovega imena, izkušenj v volilni kampanji, medijskem nastopanju, poznavanju postopkov selekcije in selektorjev ter mreži podpornikov, ki so si jo s kandidaturami pridobili.

Pretekle politične izkušnje so lahko dejavnik ponudbe in zahtev. Določen tip izkušenj lahko selektorji vzamejo v ozir, da s tem ocenijo, ali bo kandidat sposoben opravljati to delo. Istočasno lahko politične izkušnje predstavljajo spodbudo potencialnim kandidatom. Vključenost v politične aktivnosti lahko izgrajuje samozavest ali poveča željo po kandidiranju. (Catt, 1997: 150) Kandidata, ki sicer ima ambicije, nima pa političnih izkušenj, lahko od kandidature odvrnejo tudi merila stranke, na podlagi katerih posameznik preceni, da niso v skladu z možnostmi, ki jih lahko sam ponudi kot kandidat. (Matland in Montgomery, 2003: 23)

3.3 Drugi dejavniki, ki vplivajo na ponudbo kandidatov

Odločitev postati kandidat je prvotno posameznikova osebna odločitev, ki jo sprejme brez posvetovanj z drugimi. Dejansko pa ta odločitev lahko zajema še vpliv številnih drugih posameznikov, ki poskušajo posameznika prepričati v kandidaturo ali pa ga od nje odvrniti. (Carroll, 1994: 23) Vsi kandidati običajno omenjajo, da so na njihovo odločitev imeli velik vpliv družina in prijatelji. Na primerne kandidate pa lahko vplivajo tudi sindikati ali druge interesne organizacije, politični svetovalci in politične stranke. V primeru političnih strank so osebe, ki na primernega kandidata vplivajo, običajno kar voditelji strank sami. Strankarski voditelji lahko potencialnega kandidata vzpodbudijo z obljubljenimi podporo na volitvah ali pa ga demotivirajo, če imajo v mislih drugega

---

²⁶ Med osebne lastnosti kandidata štejemo inteligentnost, poštenost, iskrenost, artikuliranost, delavnost, prilagodljivost,... (Bochel in Denver, 1983)

kandidata, ki ga bodo podprli. Zelo pomembno je vzpodbujati kandidate v netekmovalnih okoljih ali v okoljih, kjer so sedeži vnaprej izgubljeni, saj si s tem kandidat pridobiva izkušnje in prepoznavnost za čas, ko bodo razmere ugodnejše. (Herrnson, 1997: 192-193) Vpliv političnih strank in njihovih voditeljev na odločitev primerne kandidata je manjši kot vpliv ljudi, ki so z življenjem kandidata tesno povezani. (Caroll, 1994: 23)

3.4 Posebnost evropskih volitev

S prvimi volitvami poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament je Evropa postala za Slovenijo večnivojska tudi v smislu političnih karier. Voljenim mestom na lokalni in državni ravni so se priključila tudi mesta v organih EU. (Kjaer, 2001: 2) Kjaer pravi, da posameznikova kandidatura ali opravljanje funkcije na eni ravni pogosto lahko pomeni odskočno desko za kandidato na drugi ravni. Tako kandidatura kot opravljanje voljene funkcije na eni ravni lahko posamezniku prinese izkušnje in ugled, ki mu bodo koristile pri kandidaturi na drugi ravni, hkrati pa so izkušnje na več ravneh delovanja tudi kvaliteta, ki jo upoštevajo selektorji pri izbiri kandidatov. V državah članicah EU zato lahko govorimo o kroženju ponudbe kandidatov med volitvami v nacionalne parlamente in evropski parlament.²⁷ Ko pogledamo prehode med karierami, pa niso pomembne le izkušnje, ki jih posameznik ima, ampak tudi motivi, ki vodijo posameznika, da se za prehod odloči. (Kjaer, 2001)

H kariere evropskega poslanca vodijo posameznike različni motivi: nekateri vidijo le to kot vrh kariere, drugi pa le kot odskočno desko za višje mesto v nacionalni politiki. Do tega prihaja, ker posameznik različno vrednoti posamezne položaje. Vrednotenje naj bi potekalo predvsem glede na oceno vpliva, ki ga bo posameznik s to funkcijo v parlamentu imel. Pomemben je tudi ugled položaja, plačilo, ki ga posameznik za opravljanje funkcije prejme, možnost napredovanja na višje mesto ipd. (Kjaer, 2001)

---

²⁷ Na Danskem je leta 1999 več kot polovica posameznikov, ki se je potegovala za mesto evropskega poslanca kandidirala tudi na volitvah v nacionalni parlament. (Kjaer, 2001: 5)

Borchet (2001: 1) navaja, da politične kariere pomenijo premik in povezavo. Premik v smislu, da ambiciozni politiki vedno stremijo k zasedanju višjega položaja. Povezavo v smislu, da delovanje na enem mestu lahko prinese številne izkušnje, ki so potrebne za delovanje na višjem položaju. Povezavo v smislu, da je profesionalizem (strokovnost, izkušnje) pogoj za karierizem. Do vstopa držav v EU so se premiki med političnimi karierami dogajali predvsem s prehodi med lokalnimi in državnimi funkcijami, med zakonodajno in izvršilno vejo oblasti in z napredovanjem znotraj določene politične institucije. S tem ko so države vključene v EU, pa so se vrhovi karier v očeh številnih posameznikov pomaknili v Bruselj. Evropska raven političnih karier je pogosto pojmovana kot »Meka in Medina« politike kar ima vpliv tudi na pojmovanje, kaj vrh politike za vsakega posameznika pomeni in h kateremu mestu stremi v primeru, da ambicije ima. (Borchet, 2001)

Norris (1997) ugotavlja, da je na strani ponudbe kandidatov veliko kompleksnih dejavnikov, ki lahko vplivajo na to, ali se kandidati odločijo za kariero evropskega poslanca. Največji dejavnik ki vpliva na to, da se nekdo odloči kandidirati, so osebne ambicije. Njena analiza nadalje kaže na to, da so se dejavniki na ponudbeni strani izkazali za bolj povezane s pridobivanjem zmagovalnih sedežev in posledično izvolitvijo v Evropski parlament kot pa dejavniki na strani zahtev. Motivacijski faktorji prikazujejo, da so tisti, ki so bolj ambiciozni, da postanejo člani Evropskega parlamenta, zmagali med kandidati in bili tako postavljeni na višja kandidatna mesta na listi, medtem ko so tisti, ki so bili zvesti stranki in so tekmovali kot podporniki stranke, bili manj uspešni. (Norris, 1997: 225 - 229)

Norris nadalje ugotavlja, da so med motivacijskimi dejavniki (razlogi za kandidaturo) za evropskega poslanca najpogostejši želja podpreti lastno stranko, dejstvo, da so jih zaprosili, da kandidirajo, želja po nadaljevanju politične kariere, želja postati evropski poslanec ali želja nadaljevati kariero evropskega poslanca. Zanimivo je, da se več žensk odloči kandidirati zato, ker so bile zato naprošene, medtem ko so pri moških v ospredju karierni razlogi. (Norris, 1997: 225 - 229)

Stolz (2001) v svoji raziskavi o prehodu med nacionalnimi in evropskimi karierami predpostavlja, da naj bi se za kandidaturo za poslanca v EP zaradi svojih političnih izkušenj odločali predvsem bivši nacionalni in evropski poslanci. Ker ugotovi, da se le ti

ne odločajo za ponovno kandidaturo, njihovo izogibanje in posledično pomanjkanje ponudbe za volitve v EP pojasnjuje z majhno atraktivnostjo funkcije evropskega poslanca.

Avtorji (Stolz, 2001; Scarrow, 1997) navajajo dejavnike, ki naj bi pojasnjevali majhno atraktivnost funkcije evropskega poslanca. Izhajala naj bi predvsem iz manjšega števila dostopnih mest na volitvah v EP v primerjavi z nacionalnimi volitvami ter majhne institucionalne avtonomije in kompetenc EP. Da bi se le ta povečala, bi se morali na evropski ravni vzpostaviti kolektivni interesi evropske politične elite, ki bi težila k večjemu vplivu EP²⁸. Predpogoj za to so motivi evropskih poslancev, ki bi morali v funkciji evropskega poslanca iskati dolgotrajno politično kariero in ne odskočne deske za pridobivanje položajev v nacionalni politiki. Velik vpliv pa bi se lahko doseglo tudi s poenotenjem volitev v EP na evropski ravni, kjer evropski poslanci v smislu možne ponovne izvolitve ne bi bili odgovorni nacionalnim političnim strankam, ampak bi tudi v tem smislu dejansko postali pripadniki evropskih strankarskih federacij.

Kot vidimo, so ugotovitve politologov pri pojmovanju kariere evropskega poslanca različne. Nekateri položaj v Bruslju vidijo kot »Meko in Medino«, medtem ko se drugim funkcija ne zdi dovolj atraktivna. Od tega, kako vrednotijo kariero evropskega poslanca politične stranke in sam kandidat, je odvisno, ali bo to funkcijo opravljal kot vrh kariere, kot nagrado in potrditev za svoje dotedanje delovanje ali kot odskočno desko, pridobivanje izkušenj za politično delovanje na drugih ravneh.²⁹

Iz navedenega je razvidno, da so kariere evropskih poslancev odvisne od številnih dejavnikov in tudi institucionalnega konteksta, ki predstavlja strukturo priložnosti za graditev kariere. Odvisne so od družbenih norm in vrednot, ki bodo vplivale na samo pojmovanje funkcije ter percepcijo tega, kakšen kandidat si Bruselj zasluži, odvisne so od percepcije kandidatov – v kakšni luči kariero evropskega poslanca vidijo – in od selektorjev, ki odločajo, kakšne izkušnje so za to funkcijo potrebne oziroma kakšne izkušnje lahko ta funkcija prinese pri vrnitvi v nacionalno politiko. (Borchet, 2001; Kjaer, 2001; Stolz, 2001)

---

²⁸ EP je ustanova EU z najbolj dinamičnim razvojem v zadnjih tridesetih letih. V tem času je v spreminjanju institucionalnega ravnotežja na ravni EU opazna rast njegovih pristojnosti, hkrati pa so se z uvedbo neposrednih volitev povečale ambicije njegovega delovanja. (Lajh, 2004)

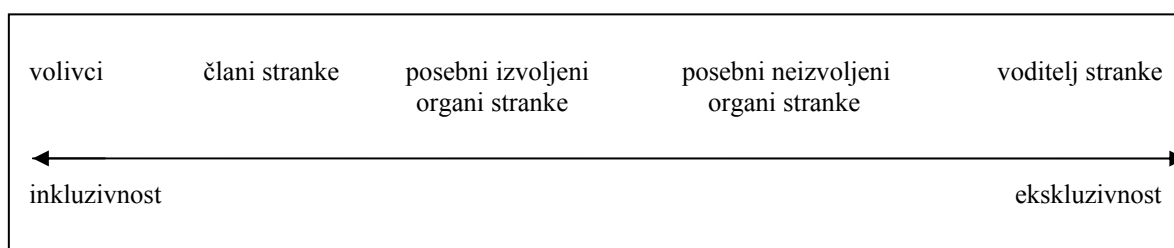
²⁹ Scarrow (1997) pravi, da kariera evropskega poslanca lahko pomeni tudi »zadužitev« politične kariere posameznika. Posameznik je poslanec v EP začasno (1 mandat), v nacionalno politiko pa se več ne vrne. V času, ko je poslanec v EP izgubi vpliv v nacionalni politiki in s tem se njegova politična kariera lahko konča.

4) SELEKTORJI IN NJIHOVA MERILA

4.1 Kdo so selektorji?

Selektorji so posamezniki ali organi strank, ki izbirajo kandidate. Pennings za merjenje odprtosti (inkluzivnosti) selekcije uporablja število in status oseb, ki so vključeni v proces selekcije kandidatov za volitve in jih lahko poimenujemo selektorji.³⁰ (Pennings, 1999) Pri tem je ena skrajna možnost, da je selektor ena sama oseba, na primer predsednik stranke (ekskluzivnost selektorjev), druga pa, da so selektorji vsi volivci (inkluzivnost selektorjev). Med tema dvema skrajnostma je možnih več kombinacij z različnimi stopnjami inkluzivnosti/ekskluzivnosti pri delu selektorjev. V strankah lahko obstajajo različne kombinacije med stopnjo (de)centralizacije in inkluzivnosti /ekskluzivnosti pri delu selektorjev.³¹ Proces selekcije kandidatov namreč poteka v večih fazah, v katerih lahko zasledimo različno število selektorjev. Krouwel (1999: 14) ugotavlja, da je v večini evropskih držav možnost predlaganja kandidatov podeljena decentraliziranim organom stranke, vendar ima centralni del z možnostjo veta na njihov predlog končno odločitev, kdo bo dejansko izbran. Inkluzivnost se tako po njegovem mnenju nanaša na obseg do katerega strankarska elita dopušča ostalim delom stranke, da (so)odločajo pri procesu selekcije kandidatov za volitve.

Slika 4: Inkluzivnost in ekskluzivnost selektorjev

Vir: Rahat in Hazan (2001): 301

³⁰ Običajno je selekcija kandidatov znotrajstrankarska zadeva, kjer ima le omejeno število članov pravico izbirati kandidate in tako postati del »selektorjev«. (Krouwel, 1999: 3)

³¹ Centralni deli svoj vpliv na selekcijo kandidatov pojasnjujejo z dejstvom, da kandidati simbolizirajo in posebej celotne stranke in ne le lokalnih organizacij. Lokalni deli pa proces selekcije kandidatov vidijo kot ključni vidik strankarske demokracije. Sodelovanje in velik vpliv v tem procesu sta po njihovem mnenju najpomembnejši način njihovega vplivanja v celotni strukturi strank. (Erickson in Carty, 1991: 334)

Med aktivnosti selektorjev pa ne štejemo le selekcije že prijavljenih potencialnih kandidatov. Kot sestavni del tega procesa se pojmuje tudi predhodne aktivnosti, ki so v korist stranke. Te predhodne aktivnosti po mnenju Williamsa (v Erickson in Carty, 1991: 337) so tako imenovane iskalne in preresetalne aktivnosti številnih strankarskih funkcionarjev in so lahko pomembne pri spodbujanju in pridobivanju potencialnih kandidatov. Čeprav vemo, da te aktivnosti obstajajo, pa ne vemo, kdo v njih sodeluje, kako razširjene so, v katerih okoliščinah se jih uporablja in kakšne razlike ustvarjajo. Razumljivo je ta funkcija še posebej pomembna v netekmovalnem okolju, ko je pomembno predvsem spodbujati kandidate k tekmovanju in ne toliko izbirati med njimi. V takšnih okoljih veliko šteje že dejstvo, da se kandidata pridobi. V ostalih okoljih je iskanje motivirano predvsem z zahtevo, željo po volilno atraktivnem kandidatu. (Erickson in Carty, 1991: 337) Ali stranke aktivno iščejo primerne kandidate ali igrajo le pasivno vlogo in izbirajo med tistimi, ki se izpostavijo kot kandidati in se postavijo v ospredje, je odločitev stranke same in ne zakonskih omejitev, ki omejujejo dostop do parlamenta. (Erickson in Carty, 1991: 333).

4.2 Postopek izbiranja

Celoten proces selekcije je, kot smo že prikazali, praviloma kompleksen in poteka v večih fazah. Ožji je postopek izbiranja, ki je lahko enostaven, enostopenjski in enoten postopek, ki ga je tudi najlažje analizirati. To je postopek, kjer so vsi potencialni kandidati soočeni z enakimi zahtevami, izbral jih je isti selektor, izbrani so bili na isti ravni ter po enakem postopku. Na drugi strani so kompleksni selekcijski postopki izbiranja, ki potekajo v večih fazah, v katerih igrajo vlogo različni selektorji. Razlikujemo med dvema vrstama takšnih kompleksnih postopkov:

- 1) mešani izbirni sistem – to je metoda, pri kateri so različni potencialni kandidati soočeni z različnimi omejitvami (merili) ali pa različni selektorji izberejo različne kandidate na različnih ravneh (teritorialno ali funkcionalno) ali glede na različen predlagalni sistem.
- 2) večstopenjski izbirni sistem – vsak kandidat se mora soočiti v selekcijskem procesu z različnimi fazami in z več kot enim selektorjem. (Rahat in Hazan, 2001: 299)

4.3 Merila

» Stranke se na volitvah borijo za zmago, v selekcijskem procesu pa za to, da si za volitve pridobijo kandidate in kandidatke, ki bodo po njihovem mnenju uspešni. Prav zaradi tega posamezne stranke kandidatkam in kandidatom postavljajo tudi nekatere pogoje, ki se od stranke do stranke razlikujejo.« (Antić, 1998: 107) Stranke na volitvah v prvi vrsti iščejo volilni uspeh. Izbira določenega kandidata lahko k volilnemu uspehu pripomore ali pa stranko od njega še bolj oddalji. (Roberts, 1999: 8)

Stranke kandidate, ki jih bodo ponudile volivcem, izbirajo v skladu s strankinimi merili, ki odražajo tudi politične, družbene in ostale preference selektorjev. Merila se običajno nanašajo na osebne, ideološke in tako imenovane posebne volilne kvalitete, ki se razlikujejo glede na socialno strukturo volivcev in ideološki profil stranke. (Kasapović, 2001)

Merila, ki jih selektorji uporabljajo, nimajo vpliva le na to, kakšne lastnosti bodo imeli izvoljeni poslanci, ampak vplivajo tudi na to, kdo bo pripravljen kandidirati. (Catt, 1997: 142) Vedenje selektorjev zajema povpraševanje po kandidatih in določanje meril, za katere se meni, da so pomembni za njihovo izbiranje. (Norris, 1997: 12) Merila, ki jih selektorji pri izbiri kandidatov upoštevajo, so formalna in/ali tudi neformalna. (Norris v Krašovec in Fink-Hafner, 2004: 80) Formalna merila so opredeljena in zapisana v strankinih formalnih dokumentih, neformalna pa so lahko dodatna merila, ki jih pod vplivom družbenih norm in vrednot selektorji tudi uporabljajo, ko izbirajo kandidate.

Stranke namreč želijo poslati svoje najvidnejše in najzanesljivejše predstavnike na najpomembnejše delovno mesto, na katerem po njihovem mnenju lahko opravljajo najkoristnejše delo. (Michels v Krašovec, 2000: 40) »Selektorji izberejo nekoga s primernim ozadjem³², preteklostjo, nekoga, ki izgleda in zveni pravilno. Hočejo nekoga, na katerega se lahko zanesejo, da bo delal prave stvari, bodisi kot vodja kampanje bodisi kot vodja ali član parlamenta. Hočejo nekoga, ki je s svojo kariero ali s svojim preteklim delovanjem v stranki ali družbenim statusom dokazal, da je pravi človek.« (Norris in Lovenduski, 1993: 379)

---

³² Primerno ozadje kandidata se med različnimi strankami lahko razlikuje ali pa znotraj iste stranke variira skozi čas pod vplivom spreminjajočih se družbenih norm in vrednot.

Ko politične stranke izbirajo kandidate upoštevajo številne lastnosti potencialnih kandidatov. Gallagher in Marsh (1988) značilnosti kandidatov, ki jih selektorji postavijo v ospredje, razdelita na objektivne oziroma prirojene značilnosti kandidata in subjektivne oziroma pridobljene značilnosti. Še podrobneje značilnosti kandidatov opredelita Bochel in Denver (1983), ki objektivnim in subjektivnim značilnostim dodata še kategorijo političnih značilnosti in jih razdelita na zaželene in nezaželene. Njuno klasifikacijo značilnosti kandidatov predstavljam v tabeli 4.3.

Tabela 4.3: Značilnosti kandidatov

	ZAŽELENE	NEZAŽELENE
OBJEKTIVNE ZNAČILNOSTI	izobrazba, inteligentnost, lokalna prepoznavnost, družinski človek	lokalna nedosegljivost intelektualnost
SUBJEKTIVNE ZNAČILNOSTI	iskrenost, poštenost, artikuliranost, dober govornik, delavnost, prilagodljivost	nesistematičnost, počasnost, pomanjkanje karizme, nepoštenost, slaba morala, povzpetništvo
POLITIČNE ZNAČILNOSTI	poznavanje lokalnih problemov, zavedanje ekonomskih in socialnih problemov v državi, izkušnje v sindikatih, izkušnje na lokalni ravni	nepoznavanje lokalnih problemov, pomanjkanje političnih izkušenj, ekstremnost

Povzeto po Bochel, John in Denver David (1983): Candidate selection in the Labour party: What the Selectors Seek. *British journal of Political Science* 13 (1), 45-70.

Med pomembne politične kvalitete kandidata na parlamentarnih volitvah uvrščamo poznavanje lokalnih problemov, izkušnje na lokalni ravni ter razumevanje in zavedanje ekonomskih in socialnih problemov v državi.

Med osebnostnimi lastnostmi so izpostavljene izobrazba, inteligentnost, za kandidata je pomembno, da je dober govornik, sposoben sporazumevanja z ljudmi, da je spoštljiva in hkrati privlačna osebnost. Med najbolj nezaželene lastnosti pa se uvrščajo pomanjkanje karizme, pomanjkanje političnih izkušenj, nagnjenost k ekstremnemu mišljenju, povzpetništvo. (Bochel in Denver, 1983)

Med glavnimi v selekciji kandidatov zaželenimi lastnostmi kandidatov lahko po Bochelu in Denverju (1983: 50) najdemo naslednje: zmožnost zmagati, imeti dober potencial za poslanca, sposobnost sodelovanja v stranki, imeti dober potencial kot bodoči minister. Merila se nanašajo na dokazano politično sposobnost, vedenje v političnih situacijah, osebnostne vidike in na posameznikovo življenje. Zelo pomembno merilo, ki ga upoštevajo selektorji je biti sočasno prepoznan na lokalni in nacionalni ravni ter imeti ugled znotraj politične stranke. (Catt, 1997: 142)

Po drugi strani nekateri avtorji (Norris, 1997) izpostavljajo podobna ali dodatna pogosto uporabljena merila pri selekciji kandidatov: strankarski staž oziroma delo za stranko, formalne kvalifikacije posameznikov in izkušnje z opravljanjem voljenih političnih funkcij na nižjih (lokalnih ali regionalnih) ravneh delovanja.³³ (Norris v Fink-Hafner in Krašovec, 2004: 81) Nadalje se v večini zahodno evropskih strank pričakuje, če že ne zahteva, da imajo potencialni kandidati retorične sposobnosti, finančne vire, politične povezave, imidž v javnosti, organizacijske sposobnosti in politične ambicije. (Norris, 1997)

Pri pomenu strankarskega staža je potrebno omeniti, da tisti, ki v stranki odloča o selekciji kandidatov za volitve, velikokrat vzpostavlja ne(formalna) merila za selekcijo in posledično (zavedno ali nezavedno) tudi (ne)formalna merila lojalnosti do strank oziroma do ključnega odločevalca v njih. (Krašovec, 2003) Prvo in najpogostejše merilo pri izbiranju kandidatov je s tega vidika dolgoletna strankarska aktivnost, zanesljivost, spoštovanje strankinega programa, statuta in strankarskih odločitev ter njegova lojalnost. (Norris v Krašovec, 2005: 183, Krouwel, 1999). Kandidati, ki jih izbere širši krog selektorjev³⁴, dolgujejo svojo lojalnost svojim volivcem in ne le stranki oziroma vodstvu. Takšnim kandidatom dejstvo biti lojalni stranki oziroma vodstvu ne zagotavlja

---

³³ Vtis o svoji ustreznosti in izkušenosti se skuša doseči s predstavitvijo njihovega uspešnega preteklega in tekočega političnega delovanja. (Bochel in Denver, 1983)

³⁴ Vsi volivci, člani stranke. (glej Slika 4)

dolgotrajnega obstoja v politiki. Namesto tega se morajo odlikovati in jih mora prepoznati ne le voditelj ampak širši krog inkluzivnih selektorjev, ki so ga podprli. (Hazan in Rahat, 2001)

V preteklosti je bilo za uveljavljanje parlamentarne demokracije značilno, da so na kandidatne liste stranke praviloma postavljale ljudi, ki so imeli za sabo več let političnih izkušenj na lokalni ravni ali znotraj političnih strank in podobno. Tako so se na nek način politično socializirali. V zadnjem desetletju je tudi v evropskih državah vedno pogosteje, da stranke na svoje liste postavijo osebnosti. Politične izkušnje postanejo manj pomembne, zato pa stopajo v ospredje pojavnost, retorične sposobnosti in ugled kandidata v javnosti. (Krašovec v Svobodna misel, 2004: 14) Leijenaarjeva in Niemoller (1997) opozarjata na nove težnje v selekciji idealnega kandidata za poslanca. Tako naj bi bila po njunem mnenju v današnjem času pozornost pri selekciji kandidatov za volitve usmerjena k mladosti, komunikacijskim sposobnostim, povezavam s civilno družbo, delovnim izkušnjam v zasebnem sektorju, zaradi vpliva televizije pa še k značilnostim javnega nastopanja in zunanjega videza kandidatov.

Ko govorimo o možnih merilih selektorjev se je potrebno vprašati, do kolikšne mere je predstava selektorjev o tem, kakšnega kandidata iščejo, sploh jasno izdelana. (Bochel in Denver, 1983: 50) Na strani zahtev selektorji izbirajo kandidate glede na percepcijo njihovih sposobnosti, kvalifikacij in izkušenj. Ker so kandidati relativno dobro znani večini selektorjev, so lahko te percepcije obarvane z neposrednimi in posrednimi predsodki o določenem tipu kandidatov. Predsodek je tu uporabljen v nevtralnem smislu. Predsodek je lahko za ali proti določeni skupini – odvetnikom, kmetom, ženskam... Ko govorimo o neposrednih predsodkih, mislimo na to, da sodimo ljudi na osnovi značilnosti, ki so običajne za njihovo skupino in ne po njihovih individualnih lastnostih. Ta vrsta predsodkov se pokaže zlasti takrat, ko selektorji kandidata ne poznajo osebno in zato o njem sodijo po takšnih značilnostih. (Norris in Lovenduski, 1993: 377-379)

O posrednih predsodkih govorimo, ko član stranke osebno daje prednost določeni vrsti kandidatov. Vendar to še ne pomeni, da bo kandidata dejansko izbral, če pričakuje, da le ta ne bo izvoljen. Iz navedenega lahko sklepamo, da na možno socialno sestavo parlamenta vplivajo neposredni in posredni predsodki selektorjev. (Norris in Lovenduski, 1993: 378) V raziskavi Norris in Lovenduski je bilo ugotovljeno, da selektorji dajejo prednost dobro izobraženim, profesionalnim moškim v srednjih letih, pravo vrsto kandidatov, ki bodo v

službi lastne volilne enote in bodo imeli zmožnost »pozivanja« lokalnih volivcev. (Norris in Lovenduski, 1993)

Če selekcija kandidatov ne bi bila mišljena kot pomembna naloga, bi se ne pripisovalo velikega pomena značilnostim kandidata. Preference selektorjev bi bile osnovane popolnoma osebno brez volilnega ali posebnega političnega razmisleka. Večina selektorjev vidi svojo izbiro kandidata z absolutno volilnega vidika. Selektorji verjamejo, da so lastnosti in kvalitete kandidata volilno pomembne, vendar je najpomembnejši premislek, ali ima kandidat tudi možnost zmagati. V primeru da se določajo kandidati za pomembna mesta (po položaju, ugledu ali pa pomembna za stranko samo, da je na določenih mestih v določenem zadostnem številu zastopana), je bistveno merilo **izvoljivost** kandidata. V primeru da gre za manj pomemben položaj, pa prevladajo osebne (objektivne in subjektivne) značilnosti in kvalitete kandidata. (Bochel in Denver, 1981)

Nekateri avtorji poudarjajo, da so merila selektorjev odvisna tudi od tega, za kakšno mesto na listi se kandidata izbira. (Bochel in Denver, 1983: 49) Antić (1999: 173-174) mesta na listi razdeli na tako imenovane varne sedeže, negotove sedeže in izgubljene sedeže. Obstaja razlika nanašajoča se na volilni status sedeža glede na percepcijo, zakaj imajo določenega kandidata. Selektorji pri varnih sedežih, ki so najpomembnejši, so bolj osredotočeni na odkrit volilni premislek. Svojo vlogo vidijo kot izbrati kandidata, ki bo zmagal. (Bochel in Denver, 1983: 51) Eden od pomembnih pogojev, ki vodi h kandidaturi za vnaprej dobljen sedež, je dolgoletno aktivno članstvo v stranki. Politični analitiki so skovali celo poseben izraz za tiste člane stranke, ki ji »služijo kot voli« in so ji »predani kot sužnji«, svoje osebne ideje in cilje pa podrejajo idejam stranke, in sicer zato, ker računajo na kandidaturo za vnaprej dobljene sedeže. (Antić, 1998: 117)

Pri negotovih sedežih so merila za izbor kandidatov manj stroga, saj se selektorji zavedajo, da bodo ta mesta izvoljiva le v primeru, če bo stranka dosegla nadpovprečen rezultat. Motivi selektorjev za izbor kandidatov za negotove sedeže so zato podobni kot za izgubljene sedeže. Vidi se, da pri izgubljenih sedežih, kjer se selektorji dobro zavedajo, da njihov kandidat nima možnosti za zmago, njihova vloga in potemtakem tip iskanega kandidata razlikuje od selekcije in tipa kandidata pri varnih sedežih. (Bochel in Denver, 1981: 49) Selektorji v izgubljenih sedežih imajo drugačne prioritete. V ospredje želijo spraviti predvsem zadeve, kot so pospeševanje politike stranke in možnost podpornikom,

da za nekoga glasujejo, možnost kandidata, da s kandidaturo pridobi izkušnje. Če to upoštevamo, ne bi bilo presenetljivo, če bi selektorji pri izgubljenih sedežih uporabljali različna merila in izbirali različne tip kandidata kot pri varnih sedežih. (Bochel in Denver, 1983: 49-50).

Obstoj varnih sedežev določa volilni sistem. V volilnih sistemih z eno volilno enoto, so to sedeži na vrhu strankine liste, medtem ko v volilnih enotah z enim sedežem stranka v vsaki volilni enoti postavi svojega kandidata. Ker gre za sisteme z dolgo zgodovino in tradicijo, stranke dobro vedo, v katerih volilnih enotah imajo tako imenovane varne sedeže. Stranke zato kandidate skrbno razporedijo po volilnih okrajih, kjer je možnost za njihovo izvolitev največja. (Antić, 1999: 173-74)

4.4 Posebnost evropskih volitev

Različno institucionalno okolje lahko zahteva drugačne kvalitete potencialnih poslancev. Posledično se razlikujejo tudi merila selektorjev. Poleg meril, ki se običajno uporabljajo pri selekciji kandidatov za parlamentarne volitve, se pri selekciji kandidatov za Evropski parlament uporabljajo tudi nekatera nova merila, kot so znanje tujih jezikov, poznavanje tem povezanih z EU, dobro poznavanje evropskih institucij, kvalifikacije, znanje in izkušnje pri branjenju strankinega programa in stališč navzven.

Če pogledamo primer Slovenije Fink-Hafner in Krašovec (2004: 96) menita, da so ocene strankarskih selektorjev pri izbiranju kandidatov pragmatične in se skladajo s prednostnimi merili volivcev. V tem kontekstu je smiselno prikazati prednostna merila volivcev za volitve v Evropski parlament leta 2004. V raziskavi javnega mnenja (Politbarometer, november 2003) je bila ugotovljena očitna usmerjenost k osebnostim kandidatov in ne predvsem k »strankarskim možem«. Na nedvomnem prvem mestu je glavni poudarek na primerni izobrazbi kandidata, poleg tega pa še na njegovi evropskosti oziroma svetovljanstvu in ugledu doma. (glej Priloga C)

V nasprotju z volitvami v EP, volivci na volitvah v DZ večji pomen pripisujejo strankarski pripadnosti kandidata. (Priloga C). Večji pomen osebnosti kandidata na volitvah v EP lahko pojasnimo z dejstvom, da se evropske stranke na evropskih volitvah ne potegujejo niti za prevzem izvršne oblasti in oblikovanje vladne koalicije, niti za uveljavljanje svojih programov. Za evropski politični sistem pa so značilna tudi zabrisana pozicijsko-opozicijska razmerja. (Fink-Hafner, 2004: 78-79)

Večji poudarek selektorjev osebnim kvaliteta kandidata za volitve v EP lahko torej pojasnimo s pragmatičnostjo strank, ki pri izbiri kandidatov upoštevajo voljo volivcev. Večji poudarek osebnim značilnostim izhaja tudi iz institucionalnega konteksta. Hkrati pa razlikovanje v merilih lahko pojasnimo tudi s tem, da so evropske volitve po pravilu označene kot drugorazredne volitve, na katerih so stranke pripravljene do določene mere tudi eksperimentirati oziroma preizkušati nove rešitve in merila za selekcijo kandidatov. (Hix in Marsh v Krašovec, 2005: 142)

Evropske raziskave (EPIN) kažejo na to, da so nove članice, med katerimi je tudi Slovenija, vzele prve volitve v Evropski parlament resno, saj so na kandidatne liste razporedile (tudi) vplivno, prepričljivo vrsto politikov, ki so bili v preteklosti nosilci ministrske funkcije ali pa v času vključevanja v EU opazovalci v EP. Tendenca vključevanja bivših ministrov na kandidatne liste za volitve v EP je vidna tudi v starih državah članicah. Za zadnje volitve v EP leta 2004 pa je značilno tudi, da so politične stranke na kandidatne liste vključevale ljudi, ki so v politiko prešli iz novinarstva, prava in sindikalnih združenj, skratka iz področij, ki so s politiko povezana. (Kurpas, Incerti in Crum, 2004)

Iz analize volitev v EP 2004 je razvidno, da je možno značilnosti meril in kandidatov razdeliti tudi teritorialno. Države na severu EU v Bruselj pošiljajo predvsem starejše ugledne politike, katerim funkcija evropskega poslanca predstavlja zaključek njihove uspešne kariere. V državah na jugu EU pa Evropski parlament predstavlja kanal za talentirane mlade politike, ki želijo pridobiti v Bruslju izkušnje in ugled, ki jim bodo koristili pri nadaljnji graditvi kariere v nacionalni politiki. (Kurpas, Incerti in Crum, 2004)

5) INSTITUCIONALNI KONTEKST

5.1 Kaj predstavlja institucionalni kontekst?

Politična institucija je skupek pravil, ki so značilna za politično skupnost, njen bistveni pomen pa je usmerjati aktivnosti vseh akterjev, ki delujejo v politični sferi. Posledično te institucije oblikujejo politični red. (Nay, 2001: 155)

S pojmom (pravna) institucija označujemo relativno trajen, družbeno priznan in varovan sistem odnosov vlog in norm, v okviru katerega nastaja in se izvršuje pravo. Novejša pravna teorija uvršča v širši pojem prava poleg norm in odnosov še določene vrednote, ki se uveljavljajo in varujejo s pravnim sistemom. (Igličar, 1996: 133)

V skladu s pojmovanjem Norrisove (2006) institucionalni kontekst, ki je pomemben za volilni proces in selekcijo kandidatov, vsebuje zakonske zahteve, ki določajo, kdo je za kandidacijo primeren, volilne sisteme in zakone ter neformalne družbene norme in kulturne vrednote. (glej slika 2.1)

Zakonski predpisi določajo krog primernih kandidatov na volitvah. Običajno določajo le splošne zahteve za primernost kandidatov in zato ne vplivajo na vedenje stranke v procesu selekcije kandidatov.

»Volilni sistem v širšem pomenu obsega predpise o volilni pravici in njenem varstvu, organizaciji volitev, postopku in tehniki volitev, o razdelitvi mandatov... Na ta način so z volilnim sistemom predpisani organi, ki vodijo volitve, evidentiranje volilne pravice, volilne enote, dejanja, ki jih morajo volilni udeleženci opraviti v postopku volitev in tudi tehnika izvrševanja teh dejanj. Najpomembnejši element volilnega sistema je volilna pravica, ki je ena od temeljnih političnih pravic. Predpisi o volilni pravici določajo krog oseb, ki imajo pravico voliti v predstavniška telesa, in krog oseb, ki imajo pravico, da so izvoljene za člane teh teles.« (Grad, 2004: 30 - 32) V ožjem smislu pa jih pojmujejo zgolj v smislu razdelitve mandatov, ki se včasih imenuje tudi volilna formula. V sistemu sta uveljavljena dva osnovna sistema, in sicer večinski sistem in sistem sorazmernega predstavništva. V sodobnih volilnih sistemih je razdelitev mandatov osrednje vprašanje, ki

odločilno vpliva tudi na druge elemente volilnega sistema. Pomembno vpliva tudi na selekcijo kandidatov in merila selektorjev. (Grad, 2004: 30-32)

Nekatere študije institucionalnih vplivov se osredotočajo zgolj na volilni sistem in procedure ter vedenje političnih akterjev med volitvami na poti do kasnejšega vstopa v tekmovanje in na graditev zmagovalnih strategij za pridobitev mest ali njihovi porazdelitvi. Dognan (v Nay, 2001: 154) pravi, da institucionalni dejavniki niso edini, ki imajo vpliv, ampak imajo pomemben vpliv tudi nenapisana pravila, ki strukturirajo izbiro selektorjev. Študij institucionalnega konteksta se ne more osredotočati le na zakonska in ustavna pravila, ampak mora upoštevati številne nepravne dejavnike. Analiza institucionalnih pravil mora biti razširjena s študijem norm, vrednot in navad, nad katerimi politični akterji nimajo uveljavljene kontrole, vendar jih morajo kljub temu spoštovati. Politična kultura splošno označuje, kako ljudje pojmujejo politične fenomene, in jo močno določajo z zgodovinskimi izkušnjami. (Krouwel, 1999: 4) Družbene norme in kulturne vrednote oblikujejo percepcije primernih kandidatov o tem, kakšne izkušnje in posameznikovo ozadje so najprimernejši za zasedanje izvoljene funkcije. Pod vplivom družbenih norm se bo posameznik odločil, ali je za kandidaturo primeren ali ne. Prav tako družbene norme in vrednote vplivajo na selektorje, ko določajo formalna merila pri selekciji kandidatov in pri sprejemanju konkretnih odločitev, katerega kandidata bodo izbrali. Vpliv tega dejavnika je viden tudi pri samih članih stranke, ki bodo v skladu z družbenimi normami in vrednotami presodili, ali je določen način selekcije kandidatov skladen z njihovim pojmovanjem pravičnega določanja kandidatov. Glede na to bodo določene vzorce sprejeli ali pa bodo težili k njihovim spremembam. (Gallagher in Marsh, 1988)

5.2 Pomen institucionalnega konteksta za selekcijo kandidatov

Grad (2004: 28) v zvezi z vplivom normativne ureditve pravi, da je za delovanje političnih strank pomembna zlasti pravna ureditev volilnega postopka, ki v veliki meri usmerja delovanje strank pri volitvah, kar še posebej velja za kandidiranje.

Volilni sistemi sami vplivajo na vedenje treh kategorij subjektov: političnih strank, kandidatov in volivcev. Strateške kalkulacije teh subjektov potekajo v okviru danega volilnega sistema. (Brezovšek in Haček, 2005: 103)

Za proces kandidiranja se verjame, da je tako pomemben za volilni proces kot celoto, da ga nekateri avtorji celo vključujejo v volilni sistem. Tako Garry W. Cox (v Kasapović, 2001) definira volilni sistem kot skupek zakonov in strankarskih pravil, ki urejajo volilno tekmovanje med strankami in znotraj njih. Dolgoročno lahko to razumemo tudi tako, da imajo zakonodajalci pravico, da standardizirajo odnose ne le med političnimi strankami ampak tudi znotrajstrankarske procese selekcije kandidatov.

Pravica postavljati kandidate na volitvah je izredno pomemben element volilne pravice in volilnega sistema sploh. Politično gledano pa je kandidiranje celo najvažnejši del volitev. Pri kandidiranju gre namreč za to, da se med vsemi državljani, ki imajo pasivno volilno pravico, izbere razmeroma ozek krog tistih, med katerimi bodo končno izbrali volivci. Tu torej že prihaja do izbire, ki odločilno vpliva na končno odločitev, kar vsebinsko pomeni že predhodno volilno odločitev. Zato je za naravo volilnega sistema bistvenega pomena, kdo postavlja kandidate. (Grad, 2004: 49)

Metode selekcije kandidatov so manj trden (manj nespremenljiv, stalen) mehanizem kot pa državni institucionalni mehanizmi (volilni sistem), zato so relativno bolj nagnjeni k spremembam. Kot take jih lahko dojemamo kot odraz strankine politike. (Rahat, 1999: 2) Na drugi strani pa te spremembe niso tako pogoste, da bi lahko zadostile popolnemu pomenu besedne zveze »odraz strankine politike«. Metode selekcije kandidatov moramo pojmovati kot odraz narave stranke in kot institucionalni mehanizem, ki vpliva na strankino politiko. (Rahat, 1999: 2; Hazan in Rahat, 2001: 298)

Selekcija kandidatov in volilni sistem nista ločeni, posamični poti do parlamenta, ampak sta v medsebojnem odnosu. (Montabes in Ortega, 1999: 3) Ko je posameznik imenovan za kandidata, se mora soočiti z volitvami, da lahko postane poslanec. Znana je tesna povezanost med selekcijo kandidatov in volilnim sistemom, ob kateri se pojavlja vprašanje, kateri postopki selekcije kandidatov (lokalne ali centralne) so najbolj prilagojene pri strategiji maksimiranja volilnega uspeha. (Montabes in Ortega, 1999: 4)

Spremembe v zunanjem okolju (kot so spremembe volilnih pravil in vladne strukture) izzovejo stranke in njihove voditelje. (Langston, 2006: 395) Spremembe v organizaciji so sicer zaradi utrjenih, ustaljenih interesov ali teže zgodovinske utrjenosti težje, lažje pa je spreminjati in preoblikovati same volilne strategije. (Ware, 1996) Med številnimi rezultati sprememb volilnega sistema so spremembe v selekciji kandidatov med najpomembnejšimi. (Miller, 1999: 2) Ena izmed najpomembnejših nalog vsake politične stranke je izbrati kandidate, ki bodo tekmovali pod določenimi značilnostmi volilnega konteksta. Medtem ko so osebne kvalitete, ki se jih pričakuje od kandidatov, naravnane k odsevanju spreminjajočih potreb in pogojev časa, so metode, s katerimi so kandidati izbrani, relativno nedovzetne za spremembo. (Miller, 1999: 2)

Nova institucionalna paradigma predlaga, da se morajo vedenje in drža posameznih akterjev razumeti znotraj širšega institucionalnega konteksta. (Marsh in Olsen 1989, Powell in Dimaggio, 1991 v Norris, 1997: 9) Za popolno razumevanje selekcije kandidatov je potrebno kombinirati analizo makro institucionalne strukture selekcije (političnega sistema in procesa selekcije znotraj strank) z mikroanalizo vedenja kandidatov in selektorjev. Selekcija kandidatov je proces interakcij: pravila in procedure političnega sistema oblikujejo vedenje, držo in mnenje akterjev (kandidatov in selektorjev) na predvidljiv in urejen način.³⁵ (Norris, 1997: 9) Pri tem je pomembno, v kakšni meri je končni izid odvisen od posameznih elementov selekcije: strukture priložnosti, ki jih postavi politični sistem, procesa selekcije v strankah, ki ga določajo pravila vsake stranke, ponudbe kandidatov in zahtev selektorjev. (Norris, 1997: 14)

---

³⁵ Pippa Norris (v Kangur, 2005: 4) poudarja, da zaradi kompleksnosti selekcije kandidatov, kjer številne skupine vplivajo na različne stopnje v procesu, formalna zakonska moč prikriva dejansko kontrolo.

Nay (2001) pri vprašanju predstavnštva oziroma dejavnikov, ki vplivajo nanj, opozarja na pomen pričakovanj in preračunavanj vpletenih igralcev. Tako je poudarek na preučevanju motivacije in ambicije primernih kandidatov ter ciljev in želja tistih, ki vplivajo na izbor ponujenih kandidatov (selektorjev in volivcev). Na zgoraj omenjene ravni vpliva vrsta institucionalnih dejavnikov (zakonodaja, organizacija političnih strank in strankarskega sistema, družbene in kulturne norme, vrednote, dolgoletna politična praksa v državah, neformalna pravila in tradicija). (Krašovec in Fink-Hafner, 2004: 77)

Nadzorovanje procesov selekcije kandidatov z zakoni ne zagotavlja kandidatom iz vseh družbenih skupin, da jih bodo selektorji obravnavali enakovredno. Če bodo selektorji na primer dali prednost mladim moškim, potem obstajajo številne poti, po katerih si lahko zagotovijo, da bodo takšni kandidati izvoljeni. Ne moreš namreč postavljati zakonov proti preferencam in predsodkom selektorjev. Strankarske elite pogosto najdejo poti, da se novim pravilom igre prilagodijo. (Nay, 2001)

Večji vpliv na procese in končne izide selekcije kandidatov v političnih strankah lahko zagotovimo z reformo volilne zakonodaje, ki bi neposredno posegla v urejanje znotrajstrankarskih odnosov.³⁶(Kasapović, 2001: 15)

Posreden vpliv pa se lahko doseže s spremembo strukturnih elementov volilnega sistema, še posebej glasovalnega sistema. S posrednim vplivom se s spremembo volilnega sistema vpliva na delovanje akterjev (kandidatov in selektorjev), ki pri selekciji kandidatov za volitve sodelujejo. Selektorji se bodo namreč novim pravilom igre prilagodili tako, da bodo maksimirali volilni uspeh, kar pa ima lahko vpliv tudi na to, kakšne kandidate bodo za svojo strategijo potrebovali. (Kasapović, 2001: 15)

Kljub temu da na selekcijo kandidatov lahko vplivajo številni dejavniki, kot so struktura strankarskega sistema, prevladujoč tip strankarskega tekmovanja, organizacija vlade in politična/kulturna tradicija države, se večina raziskovalcev strinja, da volilni sistem vrši največji vpliv na večino splošnih značilnosti procesa selekcije kandidatov. (Kasapović, 2001: 6; Hazan in Rahat, 2001)

---

³⁶ Po vzoru Finske, Nemčije in Norveške, kjer država poleg volilnih zakonov, ki določajo velikost volilne enote, število kandidatov v okrožju in glasovalni sistem, določajo tudi znotrajstrankarska pravila in demokratično participacijo. (Kasapović, 2001: 15)

5.3 Vpliv volilnega sistema na selekcijo kandidatov

Ko preučujemo vpliv volilnega sistema na selekcijo kandidatov, imamo na prvi pogled v mislih le splošno razlikovanje med večinskim, proporcionalnim ter vmesnimi oblikami volilnega sistema. Vpliv dveh osnovnih tipov volilnega sistema na proces selekcije kandidatov je na kratko izražen s trditvijo, da je v večinskih sistemih ključno vprašanje »Kdo je naš kandidat v volilni enoti?«, v proporcionalnih sistemih pa »Kdo je na naši kandidatni listi in na katerem mestu?« Bolj temeljita analiza pokaže, da so pomembne tudi posamezne značilnosti določenega volilnega sistema ter da vsak strukturni element volilnega sistema³⁷ posebej vpliva na proces selekcije kandidatov. (Kasapović, 2001: 6)

Najbolj vplivna elementa sta velikost volilnih enot in oblika strankarskih list ter s tem povezana volilna procedura. Vpliv **velikosti volilne enote** na proces selekcije se lahko izrazi skoraj z matematično formulo. Večja kot je volilna enota, večji je vpliv centralnih delov, manjša je volilna enota, manjši je vpliv. (Kasapović, 2001: 6) Domnevamo lahko, da je selekcija kandidatov decentralizirana v volilnih sistemih z manjšimi volilnimi enotami, ker je potrebno poznavanje lokalnega okolja. Večje kot je število volilnih enot, bolj decentraliziran je proces selekcije kandidatov in širši krog članov ima možnost vplivati na ta proces. (Krouwel, 1999) Po isti logiki lahko domnevamo, da ima centralni organ večji vpliv na selekcijski proces v velikih volilnih enotah delno zaradi potrebnega usklajevanja pri postavljanju strankarske liste in delno zato, ker se od volivcev ne pričakuje, da kandidate poznajo tako osebno kot v majhnih volilnih enotah. (Lundell, 2004: 33)

Stranke lahko dokončno vzpostavijo popoln monopol pri izbiri kandidatov, če državna volilna zakonodaja predvideva (določa) zaprte liste in kategorično ne-preferenčni volilni sistem, obratno pa ta monopol lahko zmanjšajo volivci z odprtimi listami in **preferenčnim glasovanjem**. To pomeni, da če ima volivec možnost izbirati med različnimi kandidati s preferenčnim glasovanjem³⁸, je možnost stranke, da kontrolira predstavljenost, šibkejša, kot če ima volivec na izbiro le zaprte liste. (Blomgren, 1999: 7) Za preferenčno glasovanje

---

³⁷ Najpogostejše omenjeni elementi volilnega sistema, ki vplivajo na ureditev procesa selekcije kandidatov, so število kandidatov, ki tekmuje na volitvah, število predstavnikov v določeni volilni enoti in glasovalni sistem.

³⁸ Kljub temu, da imajo pri odprtih listah volivci končno besedo, koga bodo izbrali, jih usmerjajo politične stranke, ker le te uvrstijo kandidate na listo po vrstnem redu, ki se jim zdi najpomembnejši. (Kjaer, 2001: 13)

se domneva, da decentralizira selekcijo kandidatov. Pri izbiranju kandidatov je namreč pomembno lokalno poznavanje potencialnih zmagovalcev. Preferenčno glasovanje lahko vodi tako do tekmovanja med strankami kot tudi do tekmovanja med kandidati znotraj ene stranke. (Hix, 2004)

Pri zaprtih listah v volilnih sistemih brez preferenčnega glasovanja stranke niso toliko pod pritiskom, da odgovarjajo interesom in željam volivcev, kot pri odprtih listah in bolj personalnih volilnih sistemih. (Rahat, 1999: 2) Seleksijske strategije so zožene na to, da najdejo najboljšega kandidata ne v očeh volivcev ampak po mnenju strankarske organizacije. Pričakovati je mogoče večji poudarek političnih značilnosti kandidatov, saj morajo taki kandidati imeti izkušnje v strankarskem delovanju, biti morajo disciplinirani in uporabni za stranko. Te lastnosti kažejo na privrženost stranki. Najboljši kandidat je tisti, ki ima dolgo zanesljivo zgodovino kot discipliniran član stranke. (Montabes in Ortega, 1999: 7-14)

Mehanizmi za oblikovanje lokalne in nacionalne liste izražajo naravo volilnega sistema. Proces oblikovanja nacionalne liste je bolj centraliziran in pod nadzorom centralnih organov stranke. Lista na nacionalni ravni se uporablja kot orodje za »poteg« strankinih članov, ki niso zelo dobro poznani in so zato manj popularni za volivce, vendar so izkušeni, imajo strokovno znanje in so lojalni stranki oziroma vodstvu. S kandidatnimi listami stranke zagotovijo, da so izraženi interesi tistih interesnih skupin, ki so tako ali drugače povezane s stranko. Obenem poskrbijo še za prisotnost tistih kadrov, ki jih potrebujejo v parlamentu. Širši javnosti so v glavnem znana le imena iz zgornjega dela strankine liste, medtem ko tisti, ki so uvrščeni nižje, običajno niso deležni širše publicitete. (Antić, 1998: 116) V vrh strankarskih list so postavljeni sami voditelji in nekateri lokalni voditelji. Srednji ali nižji kandidati na strankini listi pa so simbolični kandidati in so posledično lahko nadomestljivi. Pomen simbolične kandidature v sistemu list je v tem, da vsaka lista vsebuje toliko kandidatov, kolikor je izvoljivih sedežev v volilni enoti. (Montabes in Ortega, 1999: 5).

Uvrščanje posameznih kandidatov je tesno povezano z volilnim sistemom. (Antić, 1998: 111) Volilni sistem ima lahko velik vpliv na to, katere lastnosti selektorji iščejo. Pozorno planiranje družbeno uravnoteženih kandidatov je prednost, še posebej v sistemih proporcionalnega predstavnštva, v katerem so strankarske liste oblikovane glede na

različne **kvote**. Pri sestavi nacionalne liste je zato večji poudarek na iskanju objektivnih značilnosti kandidata. Pri tem se ne poudarja maksimiranje določene objektivne značilnosti, ampak je potrebno te objektivne značilnosti uravnotežiti. Pri tem je pomembna tako regionalna kot tudi starostna, spolna in izobrazbena uravnoteženost. (Gallagher in Marsh, 1988)

V netekmovalnem volilnem okolju so pritiski na vodje političnih strank, da izberejo določene kandidate ne glede na njihovo priljubljenosti pri volivcih in z drugimi cilji, na primer pridobivanje frakcijske podpore in okrepitev voditeljeve moči. (Langston, 2006: 396)

Volilni sistem lahko vpliva na inkluzivnost ali ekskluzivnost selekcije kandidatov. Decentralizirane procese selekcije kandidatov običajno povezujemo z večjo inkluzivnostjo, medtem ko centralizirane sisteme povezujemo z ekskluzivnostjo. V sistemih, kjer je kontekst selekcije bolj viden (odkrit) za volivce, lahko vidimo, da stranke stremijo k temu, da so pri selekciji bolj inkluzivne. Do bolj inkluzivne selekcije pa lahko pride tudi, če je bilo v preteklosti zaznati pomemben javni pritisk na stranke, da sprejmejo bolj inkluzivne prakse selekcije kandidatov za volitve. (Cross in Young, 2005: 2)

V nadaljevanju diplomskega dela se osredotočam na ugotavljanje razlik v institucionalnem kontekstu volitev v nacionalni in v Evropski parlament. Na podlagi ugotovljenih razlik v institucionalnih kontekstih, bom (na podlagi ugotovitev drugih politologov) preverila, kako le te vplivajo na različno ureditev selekcije kandidatov za volitve v Državni zbor in volitve v Evropski parlament leta 2004.

III. ANALIZA

6) VOLILNI SISTEM ZA VOLITVE V EVROPSKI PARLAMENT

Kljub temu, da se upanja številnih politologov, da se bodo z uveljavljenostjo neposrednih volitev v EP oblikovale prave evropske stranke, ki bodo na nadnacionalni ravni opravljale tradicionalno volilno funkcijo h kateri sodi tudi selekcija kandidatov za volitve, le ta ostaja v izključni pristojnosti nacionalnih strank, ki v svojih institucionalnih okoljih nastopajo na volitvah v EP. (Johansson in Zervakis, 2002; Raunio, 2002 v Krašovec, 2006: 142)

Čeprav nacionalne politične stranke v svoji izključni pristojnosti selekcije kandidatov upoštevajo nacionalno opredeljen institucionalni kontekst, je EU sčasoma opredelila nekaj pomembnih institucionalnih elementov, ki jih morajo upoštevati vse države članice in posledično tudi politične stranke v procesu selekcije kandidatov. (Krašovec, 2006: 142)

Volitve v Evropski parlament so eden najpomembnejših načinov vključevanja držav članic v institucije EU, in sicer tako z evropskega političnega kot tudi z notranjepolitičnega vidika. Do leta 1976 so bili člani EP voljeni posredno³⁹. Zaradi krepitve pristojnosti in pomena EP, ki je začel postajati eden pomembnih dejavnikov sprejemanja odločitev v okviru EU, s tem pa tudi eden izmed stebrov oblasti EU, je **Bruseljski akt** (Akt o neposrednih in splošnih volitvah predstavnikov v Skupščini iz leta 1976) uvedel neposredne volitve. Poleg določila o neposrednosti volitev je opredelil tudi nekatere skupne elemente volitev (petletna mandatna doba, število vseh poslancev in njihovo razporeditev po državah, dneve za izvedbo volitev, pravilo (ne)združljivosti funkcij ter pristojnost parlamenta, da potrjuje poslanske mandate in odloča o sporih, ki izvirajo iz tega akta). Določil je nekatera skupna izhodišča volitev, ni pa predpisal enotnega volilnega sistema. Ureditev vseh drugih elementov volilnega sistema (način delitve mandatov, kandidiranje ipd.) je akt prepustil notranji zakonodaji držav članic. (Grad, 2004: 16)

Do minimalne standardizacije volilnega sistema je prišlo šele leta 2002 z revizijo Bruseljskega akta iz leta 1976. Odločba⁴⁰ predpisuje uporabo proporcionalnega volilnega

---

³⁹ V parlament so jih delegirale države članice EU v skladu s svojimi pravili.

⁴⁰ Odločba Sveta št. 2002/772 z dne 25. junija in 23. septembra 2002, s katero se dopolni Akt o neposrednih volitvah predstavnikov v Evropski parlament, Odločba št. 76/787 (OJ 2002 L283)

sistema (državam članicam pa je prepuščena odločitev, ali bodo uporabile sistem list, sistem prenosljivega glasu ali sistem preferenčnega glasu). Revizija poudarja, da je podrobnejša ureditev volilnega sistema še vedno v pristojnosti držav članic, upoštevajoč nacionalne posebnosti vendar le te ne smejo ogroziti proporcionalne narave volilnega sistema. Določen je tudi volilni prag, ki na nacionalni ravni ne sme presežati 5 odstotkov. Novost, ki jo revizija prinaša, je nezdružljivost nacionalnega in evropskega poslanskega mandata (t.i. dvojni mandat) od volitev leta 2004 dalje⁴¹. (Fink-Hafner in Brinar, 2004: 146)

Posledice za volitve v EP je imela tudi Maastrichtska pogodba iz leta 1994, ki je določila, da ima državljan vsake države članice, ki prebiva v drugi državi članici, pravico voliti (aktivna volilna pravica) in pravico kandidirati na volitvah (pasivna volilna pravica) v državi svojega prebivališča pod enakimi pogoji, kot veljajo za druge državljane te države. Maastrichtska pogodba je tako za volilno pravico opustila načelo državljanstva in namesto tega uvedla načelo prebivališča. (Grad, 2004: 88) EU je v skladu z načelom enake volilne pravice uvedla tudi načelo enkratnega glasovanja in enkratnega kandidiranja, kar pomeni, da nihče na istih volitvah ne more glasovati ali kandidirati v več kot eni državi članici EU. (Brezovšek in Haček, 2005: 96)

Predpisi EU urejajo samo nekatera vprašanja o volitvah v EP, vsaka država članica pa mora sama urediti način volitev. Pri tem seveda nima popolnoma svobodne izbire, saj mora upoštevati navedene skupne temelje EU in lastno ustavno ureditev. (Brezovšek in Haček, 2006: 96) Stranke pri selekciji kandidatov za volitve v EP upoštevajo nacionalno opredeljen institucionalni kontekst. Predpisi EU namreč ne urejajo organizacijskih, tehničnih in proceduralnih vprašanj, ki so pomembna za izvedbo volitev v EP, temveč jih v celoti prepuščajo pravni ureditvi držav članic. Večina članic se pri ureditvi načina volitev v EP naslanja na način volitev v domači parlament. (Grad, 2004: 18)

Institucionalne rešitve, ki jih določa EU, so (lahko) pomembne v kontekstu določitve selekcije kandidatov za volitve v EP. (Krašovec, 2006: 142) Kot ugotavlja Blomgren (1999), ima kar nekaj starih držav članic EU na volitvah v EP uveljavljen vsaj deloma drugačen volilni sistem kot na volitvah v nacionalni parlament (npr. proporcionalni sistem

---

⁴¹ Maastrichtska pogodba je opredelila institut državljanstva EU. V skladu s to pogodbo je državljan katerekoli države članice EU hkrati tudi državljan EU. (Grad, 2004: 17)

namesto večinskega sistema, različno število volilnih enot na različnih volitvah, drugače urejeno vprašanje preferenčnega glasovanja...). Ker se institucionalno določen kontekst za nacionalne parlamentarne volitve lahko razlikuje od institucionalno določenega konteksta za volitve v EP in zaradi v predhodnih poglavjih izpostavljene pomembnosti institucionalnega konteksta za ureditev ponudbe kandidatov in meril selektorjev, se skoraj vsiljuje primerjava določitve selekcije kandidatov med omenjenimi volitvami. (Krašovec, 2006: 142)

Ker so nacionalne politične stranke članice evropskih strankarskih federacij bi morda lahko pričakovali, da le te določajo okvir, po katerem se morajo v procesu selekcije kandidatov ravnati nacionalne stranke. Vendar ni tako. Evropske strankarske federacije ne igrajo pomembne vloge v volilnem procesu. Tako je selekcija kandidatov in volilni uspeh v rokah nacionalnih političnih strank oziroma je posledica njihovih aktivnosti. (Hix in Lord, 1997: 85-87)

7) VOLILNI SISTEM V IZBRANIH POGLEDIH V SLOVENIJI

7.1 Volitve poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament

Zakon o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament (ZVPEP) je bil v državnem zboru sprejet leta 2002, dve leti kasneje pa so poslanci izglasovali še nekatera dopolnila k zakonu (Spremembe in dopolnitve Zakona o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament). Bistvene določbe omenjenih zakonov, ki se dotikajo selekcije kandidatov, povzemam v nadaljevanju:

Poslanci iz Slovenije v EP se volijo neposredno na podlagi splošne in enake volilne pravice s tajnim glasovanjem za dobo petih let. (1. člen ZVPEP)

Določbe, ki se nanašajo na nezdružljivost funkcij, določajo, da poslanec v EP ne more biti hkrati tudi poslanec v DZ in da ne more opravljati izvršilne funkcije v lokalni skupnosti. Poslanec v EP tudi ne sme opravljati funkcij in dejavnosti, ki jih ne sme opravljati poslanec v DZ.⁴² (2. člen ZVPEP)

Določbe, ki se nanašajo na volilno pravico, pravijo: Pravico voliti in biti izvoljen za poslanca EP ima državljan Slovenije, ki ima pravico voliti in biti izvoljen za poslanca DZ. Hkrati pa ima to pravico tudi državljan druge države članice EU, ki ima stalno prebivališče v Sloveniji, pod pogojem, da mu ni bila odvzeta volilna pravica in da je vpisan v evidenco volilne pravice. (10. člen ZVPEP)

12. člen ZVPEP določa volilni sistem. Poslanci se volijo po proporcionalnem načelu. Glasuje se o listah kandidatov. Območje Republike Slovenije je ena volilna enota. Volivec

---

⁴² Poslanec ne sme biti hkrati član državnega sveta, niti ne sme opravljati druge funkcije ali dela v državnih organih. Poslanec tudi ne sme poklicno opravljati funkcije v organih lokalnih skupnosti. Poslanec ne sme opravljati pridobitne dejavnosti, ki po zakonu ni združljiva z opravljanjem javne funkcije. Poslanec ne sme biti član nadzornega odbora gospodarske družbe. Poslanec sme po obvestilu pristojnemu delovnemu telesu državnega zbora samostojno ali v delovnem razmerju opravljati dejavnost, vendar največ v obsegu, ki ne presega tretjine polnega delovnega časa, če gre za opravljanje zahtevnejših strokovnih, znanstvenih, pedagoških ali raziskovalnih del. (Zakon o poslancih)

lahko glasuje samo za eno listo kandidatov. Na glasovnici lahko označi enega kandidata, ki mu daje prednost pred drugimi kandidati na listi, za katero je glasoval (preferenčni glas).⁴³ Delitev poslanskih mest se opravi na ravni cele države. Poslanska mesta se dodelijo kandidatom po d'Hondtovem sistemu.⁴⁴

Kandidate za poslance lahko predlagajo politične stranke in volivci. (14. člen) Politične stranke določajo kandidate po postopku določenem z njenimi pravili. Lista kandidatov se določi s tajnim glasovanjem. (15. člen ZVPEP)

Na kandidatni listi noben spol ne sme biti zastopan z manj kot 40 odstotki.⁴⁵ Vsaka lista mora biti sestavljena tako, da je najmanj en kandidat vsakega od spolov uvrščen v zgornjo polovico liste. Liste kandidatov, ki niso skladne s tem določilom, so neveljavne. (3.člen)⁴⁶

Glede vprašanj, ki s tem zakonom niso posebej urejena, se smiselno uporabljajo določbe Zakona o volitvah v Državni zbor. (7. člen ZVPEP)

7.2 Volitve v državni zbor Republike Slovenije

Iz analize formalnih dokumentov (Ustava Republike Slovenije, Zakon o volitvah v Državni zbor, Zakon o političnih strankah, Zakon o poslancih), ki se nanašajo na volitve v Državni zbor v Republiki Sloveniji, lahko razberemo naslednje:

---

⁴³ Na glasovnici lahko volivec označi enega kandidata, ki mu daje prednost pred drugimi kandidati na listi, za katero je glasoval. Preferenčni glasovi za posameznega kandidata se upoštevajo, če število preferenčnih glasov posameznega kandidata presega količnik izračunan tako, da se število vseh glasov oddanih za listo, deli z dvakratnikom števila kandidatov na listi. Če po tem pravilu ni izvoljenih toliko kandidatov, kolikor poslanskih mandatov pripada posamezni listi, so na preostala mesta na tej listi izvoljeni kandidati po vrstnem redu kandidatov na listi kandidatov. (12. in 13. člen ZVEP)

⁴⁴ Poslanska mesta se dodelijo listam kandidatov po zaporedju najvišjih količnikov, ki se dobijo tako, da se število glasov za vsako listo kandidatov deli z vsemi števili od ena do števila poslancev, ki se volijo. (ZVPEP, 13. člen)

⁴⁵ Kljub temu, da ZVPEP govori o enakovredni zastopanosti obeh spolov, pa se skladno z dejstvom, da ženske v predstavnih telesih večine sodobnih demokracij predstavljajo manjšino, in idejo, da se mora povečati delež žensk v predstavnih telesih, določba o spolnih kvotah pojmuje kot določba o ženskih kvotah.

⁴⁶ Slovenija je določbo sprejela (tudi) zaradi specifične kritike spolne strukture formalnih političnih institucij v Sloveniji, ki jo je izrekla Parlamentarna skupščina Sveta Evrope v začetku leta 2004. Poleg tega je Slovenija kot nova članica EU obvezana k izvedbi skupnih EU politik, kar vključuje tudi politike zagotavljanja enakih možnosti med spoloma. (Fink-Hafner, 2005: 109)

Zakon o volitvah v državni zbor določa:

Pravico voliti in biti voljen za poslanca Državnega zbora ima vsak državljan Republike Slovenije, ki je na dan glasovanja dopolnil osemnajst let starosti. (7. člen ZvDZ)

Redne volitve se opravijo na 4 leta (12. člen ZvDZ)

Kandidate lahko predlagajo politične stranke in volivci. (42. člen Zv DZ) Politične stranke lahko določijo kandidate po postopku določenem z njenimi pravili. Lista kandidatov mora biti določena s tajnim glasovanjem. (43. člen ZvDZ) Vsakdo lahko kandidira samo v eni volilni enoti in samo na eni listi kandidatov. (48. člen ZvDZ) Listi kandidatov, ki jo vloži politična stranka, mora biti priložen tudi zapisnik o določitvi liste kandidatov in pravila politične stranke. (51. člen ZvDZ)

ZvDZ določa tudi število podpisov, ki so potrebni za vložitev kandidature.⁴⁷ (43. člen)

Določbe, ki se nanašajo na volilni sistem, pravijo: Za volitve poslancev državnega zbora se oblikuje osem volilnih enot. V vsaki izmed volilnih enot se voli enajst poslancev.⁴⁸ (20.člen ZvDZ) Delitev mandatov poteka po proporcionalnem sistemu, ki je korigiran z nekaterimi elementi v smeri večinskega sistema.⁴⁹ Ti elementi so zlasti glasovanje o posamičnih kandidatih v volilnih okrajih ter določitev praga za vstop v parlament. (Grad, 2004: 11)

Zakon o političnih strankah političnim strankam nalaga, da v statutu določijo postopek in organ, ki določa kandidatke in kandidate za volitve v Državni zbor. (19. člen) V statutu morajo stranke določiti tudi način zagotavljanja enakih možnosti obeh spolov pri določanju kandidatke in kandidatov za volitve. (19.člen)

Iz analize zakonodaje je razvidno, da le ta na ponudbo kandidatov za volitve v DZ in EP delno vpliva z določbami glede pasivne volilne pravice, ki opredeljujejo nekatere zahteve

---

⁴⁷ Število potrebnih podpisov za vložitev kandidature je prikazano v Tabeli 9.

⁴⁸ Volilne enote se oblikujejo v skladu z načelom, da se en poslanec voli na približno enako število prebivalcev. V vsakem volilnem okraju se glasuje za enega kandidata. (20. člen ZvDZ)

⁴⁹ Za razdelitev mandatov se od leta 2000 dalje uporabljata Droppov količnik in d'Hondtov sistem. Za razdelitev mandatov v volilnih enotah se uporablja Droppov količnik, medtem ko se mandati, ki niso bili razdeljeni po volilnih enotah, razdelijo na nacionalni ravni po d'Hondtovem sistemu.

za primernost kandidatov, medtem ko meril selektorjev ne določa in nanje tudi ne vpliva. Zakoni tudi ne določajo procesa selekcije (kaj bi moralo biti v selekcijo vključeno) in kateri strankarski organi so predvideni, da končno odločijo o selekciji. Zakon vse to prepušča v urejanje vsaki posamezni stranki. Edina zahteva je, da mora biti lista kandidatov potrjena s tajnim glasovanjem. Rečemo lahko, da nacionalna zakonodaja le v majhnem obsegu določa selekcijo kandidatov. Slovenija torej spada med države, kjer je urejanje tega pomembnega procesa prepuščeno preferencam in željam posameznih strank. (Krašovec, 2005: 187)

Ker zakonodaja nalaga političnim strankam, da področje selekcije kandidatov uredijo v svojih aktih, v nadaljevanju diplomskega dela analiziram statute in pravilnike dveh preučevanih političnih strank, ki se nanašajo na to področje.

8) STATUTI IN PRAVILNIKI POLITIČNIH STRANK

Iz analize statotov preučevanih političnih strank lahko razberemo predvsem nekatere pristojnosti posameznih organov⁵⁰ stranke v selekciji kandidatov za volitve. V obeh statutih preučevanih političnih strank je navedeno, da morajo pravila za kandidiranje⁵¹ zagotavljati enake možnosti obeh spolov (NSi) oziroma da mora pravilnik⁵² zagotavljati praviloma najmanj 40% zastopanost enega spola, v vsakem primeru pa najmanj 1/3 zastopanost enega spola v vseh fazah do odločanja na predsedstvu stranke. (SD)

Pravilnika o postopku za določanje kandidatov in kandidatk prav tako kot statuta obeh političnih strank ne vsebujeta določb, ki bi se nanašale na ponudbo kandidatov in ne

---

⁵⁰ Pri NSi so organi stranke: kongres, svet, konferenca, izvršilni odbor, predsednik, nadzorni odbor, strankino razsodišče, regijski odbor, občinski odbor, mestni odbor, krajevni odbor, četrtini odbor. Pri SD so organi stranke: kongres, konferenca, predsedstvo, predsednik, podpredsednik, glavni tajnik, nadzorni odbor.

⁵¹ Pravilnik o določanju kandidatov in kandidatk za volitve v Državni zbor (Nsi, 2004) in Pravila o določanju kandidatk in kandidatov za volitve v Evropski parlament (Nsi, 2003)

⁵² Pravilnik o postopku za določanje kandidatk in kandidatov ter kandidatnih list za volitve v Državni zbor Republike Slovenije, Državni svet Republike Slovenije, občinske in mestne svete, volitve županov in županov, volitve predsednika ali predsednice republike ter volitve poslank in poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament (ZLSD, 2003)

opredeljujeta meril za selekcijo kandidatov. Osredotočata se zgolj na postopek sprejemanja pravil selekcije kandidatov, možne predlagatelje kandidatov, organe, ki o kandidatih odločajo, ter organe, ki kandidate potrjujejo. Primerjalni pogled na postopek selekcije kandidatov v obeh preučevanih strankah za volitve v DZ in volitve v EP je prikazan v spodnji tabeli:

Tabela 8: Pregled pristojnosti posamezni organov stranke pri selekciji kandidatov za volitve v DZ in EP

	NSi		SD	
	DZ	EP	DZ	EP
	Kdo je sprejel pravila selekcije kandidatov?			
svet	×	×		
predsedstvo			×	×
	Kdo je lahko predlagal kandidate?			
posamezni člani			×	×
teritorialne organizacije			×	×
interesne skupine/sekcije			×	×
organi stranke	×	×	×	×
	Kdo je odločal o kandidatih/sestavil predlog?			
predsedstvo			×	×
predsednik	×	×		
	Kdo je potrjeval liste liste kandidatov?			
konvencija			×	
(volilna) konferenca				×
izvršilni odbor	×	×		

Vir: Prirejeno po Krašovec (2006): 145

Če povzamemo ureditve selekcije kandidatov iz statotov političnih strank in pravilnikov o postopku za določanje kandidat in kandidatov za volitve v DZ in EP, lahko ugotovimo naslednje:

NSi je imela s postopkovnega vidika enako določeno selekcijo kandidatov na volitvah v DZ in EP leta 2004. Kandidate predlagajo, določajo in potrjujejo isti organi. Pri SD pa je postopek do odločanja o kandidatih enak, manjše razlike pa so opazne v fazi potrjevanja kandidatov. V primeru volitev v EP kandidate potrjuje konferenca, ki je organ stranke sestavljen iz 103 članov: poslancev, predsedstva, predstavnikov interesnih organizacij ter predstavnikov regijskih organizacij stranke. Pri volitvah v DZ pa kandidate potrjuje konvencija stranke, ki je sestavljena iz 264 predstavnikov teritorialnih organizacij stranke.

V SD se tako zazna večja centralizacija v postopku potrjevanja kandidatov, saj v potrjevanje kandidatov niso vključene teritorialne organizacije stranke.

Če primerjamo preučevani politični stranki, ugotovimo, da v NSi predlog kandidatne liste pripravi predsednik stranke, medtem ko je v SD ta naloga dodeljena predsedstvu. Glede na to, da predsedstvo sestavlja 35 članov, lahko rečemo, da je v NSi odločanje o kandidatih manj demokratično, saj je dodeljeno eni sami osebi, torej predsedniku.

Ker obe preučevani politični stranki meril za določanje kandidatov v statutih in pravilnikih o postopku določanja kandidatov nimata opredeljenih, se zastavi vprašanje, ali so ta merila sploh formalno določena. V obeh političnih strankah so pojasnili, da obstajajo priporočila za predlaganje kandidat in kandidatov za volitve v EP. Opredeljena so zgolj kot načela po katerih naj bi se posamezni organi strank ravnali, ko predlagajo kandidate. Le ta obstajajo napisana za volitve v EP, medtem ko takšna merila in priporočila za volitve v DZ niso opredeljena.⁵³

Primerjava priporočenih meril za predlaganje kandidatov v obeh preučevanih strankah na volitvah v EP je prikazana v tabeli:

Tabela 8a: Priporočena merila za predlaganje kandidatov na volitvah v EP

MERILO	NSi	SD
Članstvo		√
Izvoljivost	√	√
Ugled, prepoznavnost	√	√
Izobrazba	√	
Znanje in izkušnje v mednarodnem prostoru	√	√
Znanje tujih jezikov	√	
Uravnoveženost liste	√	√
Uravnoveženost spolov	√	√
Angažiranje v volilni kampanji		√
Uspešnost na odgovornih mestih v stranki	√	

Vir: Povzeto iz Okrožnice št. 38 (NSi) in Kriterijev in načel za predlaganje kandidat in kandidatov za volitve poslancev Republike Slovenije v Evropski parlament (SD)

⁵³ V strankah so pojasnili, da zakonodaja od njih ne zahteva, da merila za selekcijo kandidatov formalno opredelijo, zato je odločitev, ali bo za posamezne volitve merila za predlaganje kandidatov formalno opredelila ali ne, prepuščena politični stranki sami.

Iz tabele lahko ugotovimo, da se merila za predlaganje kandidatov v EP med preučevanima političnima strankama bistveno ne razlikujejo. V kontekstu diplomske naloge bi bila smiselna primerjava formalno opredeljenih meril za volitve v DZ in EP. Ker merila za DZ v preučevanih strankah niso formalno opredeljena, je v 10. poglavju diplomske naloge podana primerjava neformalnih meril (pridobljenih na podlagi opravljenih intervjujev), ki se za omenjene volitve uporabljajo.

9) PRIMERJAVA FORMALNE UREDITVE SELEKCIJE KANDIDATOV ZA VOLITVE V EP IN DZ

Slovenska zakonodaja za volitve v evropski parlament se v nekaterih pogledih razlikuje od zakonodaje, ki ureja nacionalne parlamentarne volitve. Skladno s tem lahko pričakujemo, da se razlikuje tudi selekcija kandidatov.

Iz primerjalne analize formalnih dokumentov, ki urejajo selekcijo kandidatov za volitve v EP in DZ, sem ugotovila naslednje razlike v institucionalnih kontekstih, ki jih prikazujem v spodnjih tabelah v skladu z razdelitvijo institucionalnega konteksta kot jo predlaga Norris (2006) (glej slika 2.1). Na podlagi teoretičnega izhodišča diplomskega dela in ugotovitev ostalih politologov, ki se s preučevano temo ukvarjajo, sem izluščila (poudarila) posamezne določbe institucionalnega konteksta, ki naj bi imeli vpliv na različno ureditev selekcije kandidatov za volitve. Poudarjene razlike v institucionalnih kontekstih sem preverjala z raziskovanjem v samih političnih strankah. Na ta način sem ugotavljala, kako so posamezne razlike v institucionalnih kontekstih omenjenih volitev vplivale na (ne)formalno delovanje posameznih akterjev (kandidatov in selektorjev).

Tabela 9: Zakonske zahteve za primernost kandidatov

	DZ	EP
TRAJANJE MANDATA	4 leta	5 let
NEZDRUŽLJIVOST FUNKCIJ		
- s funkcijami v organih EU	/	√
- s funkcijo poslanca v DZ	/	√
- s funkcijo župana	/	√
- s funkcijami v gospodarstvu	√	√
ŠT. POTREBNIH PODPISOV ZA KANDIDATURO ⁵⁴	3 poslanci v vsaki volilni enoti ali člani stranke + 50 volivcev v 1 volilni enoti ali 100 volivcev	4 poslanci + 1000 volivcev ali 3000 volivcev
MOŽNOST KANDIDIRANJA NEDRŽAVLJANOV	/	√

Tabela 9 a: Razlike v volilnem sistemu

	EP	DZ
Št. voljenih poslancev	7	88
Št. volilnih enot	1	8 (razdeljenih na 11 okrajev)
Volilni sistem	proporcionalni	proporcionalni z elementi večinskega
Glasovanje	lista kandidatov	posamezni kandidat
Volilni prag ⁵⁵	ni določen	4%
Preferenčno glasovanje	DA	NE
Spolna kvota	DA	NE
Razdelitev mandatov	d'Hondtov sistem	Droppov količnik, d'Hondtov sistem

⁵⁴ Preučevanima političnima strankama omenjena določba ni predstavljala ovire za dostop do volitev v EP. Je pa število potrebnih podpisov omejilo dostop do teh volitev manjšim političnim strankam in neodvisnim kandidatom Predstavnic liste, ki ji ni uspelo zbrati zadostno število podpisov za nastop na volitvah v EP, je povedala: »Neverjetno je, kako je oblast poskrbela za to, da ne bi prišel v EP nihče, ki ni v vodilnih strankah.« (internet 1)

⁵⁵ Grad (2004: 180-181) pojasnjuje, da volilnega praga za volitve v EP ni potrebno določiti, kajti tako malo poslancev, kot se jih voli, že samo po sebi določa (dokaj visok) dejanski volilni prag.

* V tabeli 9 in 9a so s krepkimi črkami poudarjene tiste zakonske zahteve in elementi volilnega sistema, katerih vpliv preučujem v analizi neformalnega dela selekcije kandidatov za volitve v DZ in EP leta 2004 v 10. poglavju diplomskega dela.

10) ANALIZA INTERVJUJEV

Vpliv izbranih določb institucionalnega konteksta sem želela preveriti s pomočjo opravljenih intervjujev v preučevanih političnih strankah. Za poglobljen pogled v ta skrivnostni vrt politike sem opravila intervjuje tako s selektorji in sočasno osebami, ki so povezane z evidentiranjem kandidatov (sekretarja strank), kot tudi samimi kandidati. Da bi lahko čim boljše ponazorila, kako različen institucionalni kontekst vpliva na ponudbo kandidatov, sem intervjuje opravila z vsemi kandidati, ki so leta 2004 v preučevanih strankah kandidirali tako na listi za EP kot tudi za DZ.⁵⁶ Kljub temu da sem sprva želela s kandidati opraviti anketo, sem to namero opustila, saj so že drugi raziskovalci (npr. Norris, 1993, 1997) ugotovili, da je pri preučevanju selekcije kandidatov najprimernejši osebni pristop ter razgovor s čim širšim krogom posameznikov, ki so v ta proces vključeni.

Intervjuje je bilo kljub velikemu številu kandidatov (10) v preučevanih strankah, ki so kandidirali tako na volitvah v EP kot tudi DZ, smiselno opraviti tudi za to, ker sem na ta način s svojim osebnim pristopom zagotovo prišla do informacij, s katerimi mi v anketah ne bi postregli. Ker gre za osebne dejavnike vsakega posameznika (motivi, viri, odnos do vodstva), so nekateri intervjuvanci izrazili željo, da ostanejo anonimni. Citati posameznih kandidatov so zato v prikazu rezultatov označeni s kandidat 1, kandidat 2... Menim, da je etično in pravilno, da sem njihove želje upoštevala. Šibka točka opravljanja intervjujev je bila posploševanje rezultatov. V sklopu raziskave se je vzorec 10 kandidatov pokazal kot dovolj velik, da ugotovimo pester nabor dejavnikov, ki so na kandidate vplivali, vendar premajhen za posploševanja. Za lažji sistematski prikaz odgovorov sem zato pri nekaterih vprašanih intervjuvance prosila, da na sicer že postavljeno odprto vprašanje na koncu odgovorijo še v smislu zaprtega (razvrščanje po pomembnosti, da / ne itd).

Z raziskovanjem selekcije kandidatov v preučevanih političnih strankah NSi in SD sem prišla do naslednjih ugotovitev:

---

⁵⁶ Na volitvah v EP je na vsaki listi (NSi in SD) nastopilo 7 kandidatov. V NSi sta bila 2 kandidata izvoljena za poslanca v EP in posledično zaradi nezdružljivosti funkcij nista kandidirala na volitvah v DZ. Na volitvah v DZ so kandidirali 4 od 5 neizvoljenih kandidatov za volitve v EP. V SD je bil za poslanca v EP izvoljen 1 kandidat. Vseh 6 kandidatov, ki so kandidirali na volitvah v EP in niso bili izvoljeni je kandidiralo tudi na volitvah v DZ. Vzorec za opravljanje intervjujev so tako predstavljali 4 kandidati iz NSi in 6 kandidatov iz SD.

1) Smernice evropskih strankarskih federacij

Kot sem ugotovila v analizi formalnih dokumentov, statuta EPP in PES ne vsebujeta določb, ki bi urejale selekcijo kandidatov v nacionalnih političnih strankah. Predstavnika selektorjev sem vprašala, ali morda obstaja kakšen drug akt, s katerim bi evropska federacija posegala v to področje. Predstavnika selektorjev v obeh političnih strankah sta potrdila, da smernice evropskih strankarskih federacij ne obstajajo in da so nacionalne stranke prepuščene izbiri kandidata po lastni presoji. To dejstvo utemeljujeta s tem, da evropske strankarske federacije kandidatov v Sloveniji ne poznajo, obstaja pa zaupanje, da bodo izbrale takšnega, ki bo najbolj uspešen.⁵⁷ Pri tem vprašanju so se potrdile ugotovitve ostalih politologov (Hix in Lord, 1997: 85 - 87), da evropske strankarske federacije ne igrajo pomembne vloge v volilnem procesu, kar še zlasti velja za selekcijo kandidatov. Tako je selekcija kandidatov v rokah nacionalnih političnih strank oziroma je posledica njihovih odločitev in aktivnosti.

2) Kdo so kandidati?

Vprašanje o primernih kandidatih lahko opredelimo kot vprašanje, kdo je sploh izpostavljen kot primeren kandidat za nastop na volitvah oziroma katere pogoje mora izpolnjevati ter kdaj je posameznik sploh pripravljen kandidirati.

Odgovor na vprašanje: Koliko posameznikov je pripravljenih kandidirati? lahko pridobimo iz števila evidentiranih kandidatov. V preučevanih strankah so nam pojasnili:

Predstavnik SD: *»Kandidatov in kandidatke za volitve v EP in DZ ni primanjkovalo. V stranki imamo ljudi, ki imajo ambicije in med katerimi selektorji lahko izbiramo.«* Število evidentiranih kandidatov za volitve v EP je bilo 42, medtem ko za volitve v DZ 172. Iz podatkov lahko ugotovimo, da med omenjenimi volitvami v stranki SD (glede na število vseh poslanskih mest) ne moremo govoriti o manjši/večji ponudbi kandidatov.

---

⁵⁷ V NSi omenjajo, da obstajajo priporočila EPP, ki se ne nanašajo na samo selekcijo kandidatov ampak svetujejo, kako voditi učinkovito volilno kampanjo, katere kvalitete kandidata je potrebno pred volivci postaviti v ospredje itd.

V NSi s podatkom o številu evidentiranih kandidatov ne razpolagajo, je pa njihov predstavnik povedal: *»Kandidatov za volitve v DZ je vedno preveč. Za volitve v EP jih je bilo veliko manj (verjetno jih je bilo več kot 7). Velik vpliv na manj prijav za volitve v EP ima dejstvo, da so bile to prve volitve v EP in iz tega vidika tudi zahtevnejše.«*

Odgovore na vprašanje, na podlagi katerih zahtev so bili intervjuvanci po njihovem mnenju izbrani za kandidata, oziroma katere kvalitete so k njihovem imenovanju pripomogle prikazujem v naslednji tabeli:

Tabela 10 a: Kvalitete kandidata (lastna presoja)

	EP	DZ
izkušnje/poznavanje EU	4	
politične izkušnje na nacionalni ravni	1	6
prepoznavnost, priljubljenost v javnosti	3	3
osebne kvalitete		
neformalna merila (lojalnost)	2	1

Na podlagi samoocene kandidatov, katere lastnosti so pripomogle k njihovem imenovanju za kandidata, lahko sklepamo, da so bili kandidati na volitvah v EP tisti posamezniki, ki so imeli določene izkušnje na ravni EU, saj večina kandidatov omenja, da je bila njihova povezanost z EU in poznavanje EU nekakšen predpogoj, da so bili vključeni na listo.

Drugi pomemben dejavnik vključenosti na strankino listo pri SD je bila prepoznavnost in priljubljenost kandidata v javnosti. Po opravljenem naboru 15 kandidatov so na podlagi raziskave javnega mnenja ugotavljali priljubljenost in posledično izvoljivost posameznega kandidata. Na podlagi rezultatov raziskav in ambicij posameznega kandidata so v skladu s priljubljenostjo posameznega kandidata so oblikovali listo 7 kandidatov in določili vrstni red na listi. V NSi kandidati velik vpliv za vključenost na listo za volitve v EP pripisujejo lojalnost predsedniku in preteklim zaslugam za stranko.

Pri oceni kvalitet, ki so pomembne za kandidaturo intervjuvanci ne pripisujejo večjega razlikovanja med volitvami v DZ in EP. Menijo celo, da je primerne značilnosti težko ločevati na osebne in politične značilnosti. Kandidatka SD 2: *»Jaz kot osebnost sem bila na obeh volitvah enaka in kot celota sem ustrezala kot kandidatka na volitvah v DZ in EP.«*

3) Motivi kandidatov

Ko povzamemo intervjuje, lahko rečemo, da je motivov toliko, kolikor je različnih kandidatov. Gre za zelo osebni vidik vsakega posameznika. V ta namen sem kandidate prosila, da razvrstijo motive po pomembnosti. Naštela sem motive, za katere je Norrisova (1997) v svoji obširni raziskavi ugotovila, da so v državah članicah EU pri kandidiranju za EP najpomembnejši.

Tabela 10 b: Motivi kandidatov

	EP	DZ
postati poslanec	1	6
podpreti stranko, lojalnost stranki	6	3
promovirati lastno kariero	2	
predstaviti svoja stališča javnosti	1	1

Za najpomembnejši motiv kandidatov se je izkazal podpreti stranko in prispevati k njenemu uspehu na volitvah. Potrebno je omeniti, da so bili intervjuji opravljeni s kandidati, ki so na volitvah v EP kandidirali na neizvoljivih mestih⁵⁸, zaradi česar motiv postati poslanec samodejno odpade. Tu se kaže tudi razlika med volitvami v EP in DZ. Za DZ je bil motiv večjega odstotka vprašanih, da želijo postati poslanec v DZ. Pri tem je potrebno upoštevati, da so bili nekateri že tudi dotedanji poslanci v DZ in so mandat želeli ponoviti.

Do podobnih ugotovitev je v svoji raziskavi prišla tudi Norris, kjer se je za najpomembnejši motiv izkazal podpreti stranko, sledili so mu postati evropski poslanec in promoviranje lastne kariere. Velik vpliv na posameznikovo odločitev za kandidaturo pa je imelo tudi to, da so bili za kandidaturo naprošeni s strani politične stranke. (Norris, 1997)

---

⁵⁸ Za preučevani stranki je neizvoljivo mesto za volitve v EP predstavljalo 2. do 7. mesto na listi. Glede na raziskave javnega mnenja (glej Priloga C) sta stranki pričakovali 1 izvoljenega poslanca.

Menim, da razlike v motivih kandidatov lahko pojasnim z vplivom institucionalnega konteksta. Število mest, za katere so se kandidati potegovali na EP (7), je bilo bistveno manjše od mest (88) za DZ. Če upoštevamo, da sta bili za preučevani stranki potencialno izvoljivi 1 ali 2 mesti⁵⁹, je razlika še toliko večja. Motivi so se razlikovali, ker so se poslanci glede na število izvoljivih mest na volitvah v EP zavedali, da je njihova funkcija na volitvah predvsem podpreti stranko, saj so bile možnosti za njihovo izvolitev izredno majhne oziroma nikakršne.

Na volitvah v EP je bila v nasprotju z DZ ospredju tudi promoviranje lastne kariere. Razloga za to sta dva:

- 1) vpliv 1 volilne enote – posamezniki so občutili, da so se lahko v volilni kampanji predstavljali celotni Sloveniji. Hkrati so bili del ekipe 7 uglednih posameznikov, ki so predstavljali »državno reprezentanco« vsake politične stranke.
- 2) Hkrati je bilo za promoviranje lastne kariere pomembno tudi dejstvo, da so volitvam v EP čez nekaj mesecev sledile volitve v DZ. Posamezniki so tako lahko začeli svojo neuradno volilno kampanjo za volitve v DZ že v volilni kampanji za EP. Omeniti velja še, da so promoviranje lastne kariere poudarili predvsem mlajši intervjuvanci (starostno in po političnih izkušnjah), ki so se s kandidaturo v EP šele prebijali v politični prostor.

Če povzamem primerjavo motivov kandidatov, lahko rečem, da so se le ti med volitvami v DZ in EP razlikovali, posamezniki so se na volitvah v EP zavedali svoje vloge na listi, želeli so pomagati stranki in prispevati k njenemu uspehu, niso pa želeli postati evropski poslanci. Tu je imelo velik vpliv tudi dejstvo, da so bile to prve volitve v EP, ki so jim kandidati pripisovali velik pomen. Na to kaže dejstvo, da so kandidati visoko vrednotili omenjeno funkcijo, vendar so že po samooceni presodili, da za omenjeno funkcijo (še) niso dovolj politično dozoreli. Ali kot je povedal predstavnik NSi: *»Pred volitvami EP je nastal mit evropskega poslanca kot nekaj nedosegljivega, nenavadnega.«* Kandidatka 4 NSi pa je povedala: *»Funkcija evropskega poslanca pomeni politično akademijo vsakega politika. Moje načelo pa je, da se je potrebno najprej uveljaviti v svojem poklicu, nato vstopiti v politiko in tam počasi rasti«*

---

⁵⁹ Politbarometer, maj 2004 (Priloga C)

Ker je večina kandidatov, s katerimi sem opravila intervju (razen kandidat 1 SD) navedli, da njihov motiv ni bil postati evropski poslanec, me jih z vidika političnih karier zanimalo, zakaj si niso želeli postati evropski poslanci? Najpogostejši odgovori so bili:

- pomanjkanje izkušenj (1x)
- »nezrelost« za to funkcijo (1x)
- zgolj podpiranje postopne graditve kariere (3x)
- večji vpliv bi imel v DZ kot v EP (1x)
- družina, prijatelji, domače ognjišče (4x)

Iz odgovorov sem razbrala, da kandidati položaj evropskega poslanca ocenjujejo kot ugleden položaj, med kandidati je zaslediti tudi željo po zasedanju te funkcije v prihodnosti. Njihovo nezanimanje za to funkcijo tako ne izhaja iz premajhne atraktivnosti tega položaja. Čeprav tega ne moremo zagotovo trditi, ker so bile to prve volitve v EP, lahko domnevamo, da bodo slovenski poslanci v Bruselju odhajali na vrhuncu ali ob zaključku svoje (uspešne) politične kariere in jim položaj ne bo predstavljal odskočne deske za višje položaje v nacionalni politiki.

4) Kaj vas je od kandidature odvrčalo?

Vprašanje sem kandidatom postavila zato, da bi na ta način lahko ugotovila kateri viri so za kandidature na posameznih volitvah najpomembnejši oziroma pomanjkanje katerih virov je posameznike odvrčalo od kandidature.

Tabela 10 c: Kaj vas je od kandidature odvrčalo?

	EP	DZ
čas, energija za volilno kampanjo	8	2
pričakovana neizvolitev		4
izguba ugleda	1	1

Za volitve v EP se je kot dejavnik odvrčanja izkazal predvsem čas in energija, ki sta potrebna za izvajanje volilne kampanje. Tudi tu je imela vpliv 1 volilna enota (kampanja je potekala po celotni Sloveniji). V nasprotju z volitvami v EP se na volitvah v DZ večji pomen lahko pripiše možnosti neizvolitve. Posamezniki so čutili, da s tem ko kandidirajo, ne pridobijo ničesar. S kandidaturo na volitvah v EP so pridobili več izkušenj (v NSi so se kandidati šolali v Bruslju), zaradi volilne kampanje, ki je potekala po celotni Sloveniji so pridobili prepoznavnost, hkrati pa so bili v elitni sedmerici, kar je zagotovo povečalo njihov ugled v politični in laični javnosti. Najbolj nazorno podane ugotovitve prikazuje izjava kandidata 6 NSi: *»Pri volitvah v EP me od kandidature ni odvrčalo nič posebnega, ker sem v tem videl izziv zaradi ugleda kandidatne liste, zanimive izkušnje in spoznavanja evropskih zadev. Pri volitvah v DZ pa me je odvrčalo predvsem to, da je bila ta kandidatura prevelik vložek za zelo nič dosežka.«*

Na (ne)odločitev za kandidaturo posameznikov je vplival institucionalni kontekst (1 volilna enota, število poslanskih mest). Tudi na tej točki pa je viden vpliv prvih volitev v EP. Kandidatura je namreč predstavljala nov izziv, zato so se zanj lažje odločili kljub dejstvu, da ne bodo izvoljeni. Ponavljajoče kandidiranje na neizvoljivih mestih za volitve v DZ pa posameznika odvrčajo.

5) Ste za kandidaturo odločili sami ali na prigovarjanje stranke?

Tabela 10 d: Ste se za kandidaturo odločili sami ali na prigovarjanje stranke?

	EP	DZ
sam	2	6
na prigovarjanje stranke (vodstva)	8	4

Omeniti je treba pomembno razliko med preučevanima strankama. V NSi je odgovor vseh kandidatov enoznačen: *»Predsednik me je osebno poklical in povabil, da kandidiram na listi«*. V tem kontekstu je bilo smiselno vprašati, ali so to povabilo razumeli kot nagrado za svoje delovanje ali žrtvovanje za stranko.

Pri tem je potrebno omeniti omejitve tega vprašanja, ki ga je pojasnil predstavnik iz SD: *»Odločitev za kandidaturo je v prvi vrsti posameznikova osebna odločitev. Tudi, če ga vodstvo povabi k sodelovanju, mora ta pokazati ambicije za kandidaturo. Tudi ko se kandidat za kandidaturo odloči sam, najprej preveri, koliko podpore ima. Gre za preplet med ponudbo in selektorji. Večina se jih namreč odloči kandidirati po posvetovanju z ostalimi (vodilnimi) člani stranke.«*

Ugotovitve o tem, zakaj so se posamezniki odločili za kandidaturo lahko povežemo z motivi kandidatov. Na volitvah v DZ je bil motiv večine kandidatov postati poslanec. Pri tem lahko ugotovimo pomen ugotovitev Herrnsona, da večina uspešnih kandidatov samoiniciativno začne kariero. Samoiniciativno so se za kandidaturo odločili posamezniki za volitve v DZ, ki so se zavedali, da so lahko izvoljivi, medtem, ko so zaradi vnaprej predvidene neizvoljivosti na volitvah v EP, bile potrebne vzpodbude strankinega vodstva. Na povezanost motivov in odločitve za kandidaturo za evropskega poslanca pa opozarja tudi Norris, ki je v svoji raziskavi ugotovila, da so tisti, ki so kandidirali na željo stranke in so želeli pripomoči k njenemu uspehu, bili na volitvah v EP manj uspešni od tistih, ki so si želeli postati evropski poslanci. (Norris, 1997)

Kandidatka 2 SD je povedala: *»Najmočnejša vzpodbuda za mojo kandidaturo v EP je bila večstranska podpora pri izbiranju kandidatov. Ker sem bila nagovarjana s strani večih strankarskih organov, me je to vzpodbudilo k temu, da sem kandidaturo sprejela.«*

Kljub vsemu lahko na podlagi samoocene kandidatov rečemo, da je bila na volitvah v EP poudarjena predvsem tista manj poznana funkcija selektorjev – iskanje primernih kandidatov. Na to dejstvo je vplival pomen prvih volitev v EP ter centralizacija odločanja o kandidatih.

6) Kdo so selektorji?

Iz analize Statutov in Pravilnikov o določanju kandidatk in kandidatov primerjanih političnih strank NSi in SD sem ugotovila, da formalno ni bistvenih razlik v organu, ki kandidate predlaga, določa in potrjuje. O tem, kdo dejansko odloča, pa sem povprašala tudi predstavnike političnih strank. V obeh so odgovorili, da je v primeru Evropskih volitev občutna centralizacija kar se tiče predlaganja kandidatov. Le malo (vsaj tistih, ki so bili dejansko uvrščeni na kandidatno listo) so jih predlagali lokalni odbori. Kljub temu, da preučevani politični stranki nista želeli razkriti, koliko kandidatov je predlagal posamezen organ stranke, predstavnik NSi pojasnjuje: *»Tudi če ta podatek prikažemo, to ni realna slika, ker kandidata lahko predlaga lokalni odbor tudi na predlog centralnega dela stranke. Na ta način se dogovor le formalno potrdi.«* V pojasnilo bolj centralizirani selekciji kandidatov za volitve v EP v NSi omenjajo, da so volitve v EP nekaj posebnega že s stališča, da so bile to prve volitve v EP in da jih je kot take želel nadzorovati centralni del politične stranke oz. predsednik stranke sam.

Na večjo vlogo centralnega dela v primeru volitev v EP nakazujejo tudi v SD: *»Evropske volitve so posebne volitve, saj gre za predstavljanje celotne Slovenije.«*

Na podlagi opravljenih intervjujev sem ugotovila, da imajo v dveh izbranih političnih strankah pri volitvah v DZ večjo vlogo lokalni odbori. Predstavnik NSi je povedal: *»Lokalni odbori predlagajo kandidate, saj le ti svoje okolje najboljše poznajo. V kolikor pa njihova izbira ni skladna z voljo predsednika, se začno dogovarjanja o spremembi kandidata. Formalnega veta na odločitev lokalnih odborov pa predsednik nima.«*

Na pomen lokalnih odborov pri selekciji kandidatov za volitve v DZ opozarja tudi predstavnik SD: *»Vodstvo stranke v odločitve lokalnih odborov poseže le v primeru, ko je določen kandidat znotraj te organizacije zelo priljubljen in posledično izvoljiv, vendar ga lokalna organizacija ne predlaga zaradi konflikta interesov.«*

Ugotovitve večine intervjuvancev lahko povzamem z izjavo predstavnika NSi:

vpliv vodstva narašča po kontinuumu:
lokalne – nacionalne – evropske volitve

Na podlagi opravljenih intervjujev lahko rečemo, da preučevani politični stranki formalno nimata različno določenega kroga selektorjev za volitve v DZ in EP. Neformalno pa je selekcija kandidatov za volitve v EP bolj centralizirana. Dejavnik, ki na to vpliva, je 1 volilna enota in dejstvo, da so bile to prve volitve v evropski parlament, kjer so centralni deli želeli imeti popolno kontrolo nad izborom kandidatov za , v Sloveniji do sedaj neznan način volitev.

7) Merila selektorjev

Formalno opredeljena merila so prikazana v prejšnjem poglavju v tabeli 8 a. V tem delu preučujem merila, ki so bila dejansko uporabljena. Za razlikovanje med merili za volitve v EP in DZ si pomagam tudi z analizo⁶⁰, ki sem jo opravila pred volitvami v EP leta 2003.

Iz opravljenih intervjujev lahko povzamem:

Bistveno merilo za volitve v EP in DZ je **izvoljivost** kandidata. Ali kot je povedal predstavnik NSi: »Bistveno merilo je izvoljivost in temu so potem podrejena vsa ostala merila.« Izvoljivost kot merilo obe preučevani stranki navajata tudi v svojih formalnih dokumentih. (tabela 8a)

---

⁶⁰ Seminarska naloga pri predmetu Politične stranke in interesne skupine z naslovom Volitve v Evropski parlament (kriteriji za izbor kandidatov za poslance v Evropskem parlamentu v slovenskih političnih strankah) V analizo so bile vključene tudi ostale slovenske politične stranke.

Merila za volitve v EP so številčnejša. Poleg meril, ki se sicer uporabljajo za DZ so pri volitvah v EP pomembna še: poznavanje evropskega prostora, znanje tujih jezikov, zmožnost verodostojne, kredibilne predstavitve interesov Slovenije v evropskem prostoru. Na podlagi Politbarometra, november 2003, lahko razberemo, da so »evropskost« od kandidatov pričakovali tudi volivci. (priloga C)

Predstavniki NSi pa je tudi povedal: »Gre za nek model: manj kandidatov kot je na listi, višja so merila, to je absolutno, in zaradi višjih meril je tudi ponudba manjša.« Kandidati namreč vedno naredijo samoselekcijo na podlagi presoje, ali s svojimi kvalitetaami ustrezajo merilom, ki jih je stranka postavila. Menim, da ta odgovor lahko shematično prikažem v smislu vpliva institucionalnega konteksta in povezanosti med ponudbo kandidatov in merili selektorjev. Vidimo, da na ponudbo institucionalni kontekst ne vpliva neposredno ampak le posredno preko meril selektorjev.

Volitve v EP so predstavljale posebnost, ker je bila Slovenija 1 volilna enota, zato so stranke postavile nacionalno listo. Da bi naslovile čim širši krog ljudi, so sestavile zelo uravnotežene liste; uravnotežene po regionalni zastopanosti, starosti, spolu⁶¹ in izobrazbi. Na velik vpliv uravnoteženosti liste na njihovo izbiro so opozorili tudi vsi kandidati. Menijo, da so veliko k njihovi kandidaturi pripomogle tudi njihove objektivne značilnosti: spol, starost in regija iz katere prihajajo. »Veliko je h kandidaturi prispevalo prav to, da sem ženska, da sem srednjih let, da prihajam iz Štajerske.« (kandidatka 4 NSi)

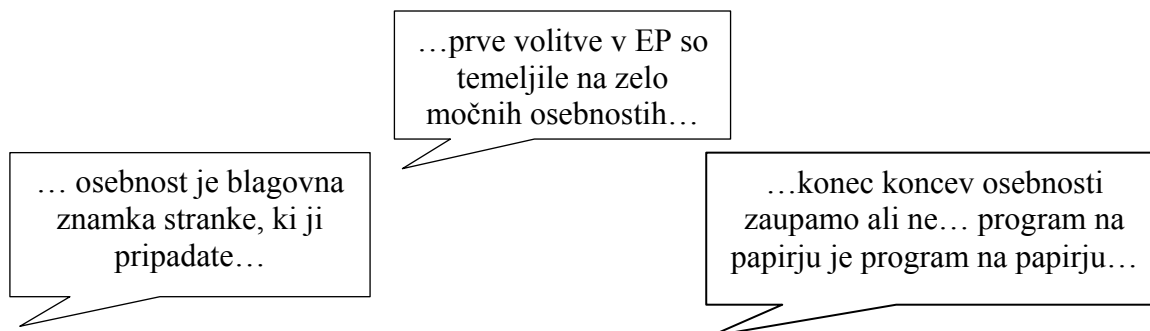
S tem se je potrdila trditev Gallagherja in Marsha (1988), da so pri sestavljanju nacionalne liste bistvenega pomena tudi objektivne značilnosti kandidatov, saj se z njimi doseže uravnoteženost liste, ki kot taka apelira na čim širši krog volivcev (mladih in starih, žensk in moških, iz vseh regij, vseh stopenj izobrazbe).

Iz analize opravljenih intervjujev lahko ugotovimo, da je osebnost kandidata na volitvah v Evropski parlament izjemno pomembna. To trditev lahko potrdimo s številnimi argumenti:

---

⁶¹ Spolna uravnoteženost liste je bila določena zakonsko. Če lista ne bi odražala spolne uravnoteženosti po sistemu zadrge, bi jo Republiška volilna komisija razglasila za neveljavno.

1) Iz intervjujev je razvidno, da selektorji pri izbiranju kandidatov namenijo velik poudarek temu merilu.

2) Argument je, da si stranke v želji po doseganju volilnega uspeha, pri svojih odločitvah, kakšnega oziroma katerega kandidata izbrati, pomagajo tudi s preferencami volivcev. Raziskava javnega mnenja⁶² je pokazala, da bi kar 63 odstotkov vprašanih odgovorilo, da bi podprli kandidata, ki ga zelo cenijo, vendar je na listi stranke, ki je ne bi volili. (glej Prilogo C)

3) Argument v podporo temu, da so na volitvah v EP igrale veliko vlogo osebnosti, da je bilo kar 4/5 vseh podeljenih glasov na volitvah preferenčnih. V preučevanih strankah je bilo v Nsi 81 odstotkov glasov preferenčnih, v SD pa 78,55 odstotkov glasov.⁶³ V kolikšni meri je najbolj izpostavljena osebnost za te volitve pomembna, pa kaže tudi upad odstotka glasov za SD po tem, ko je stranka med dvema merjenjema zaradi spremembe nosilca liste iz 20 odstotkov glasov padla na odstotkov.⁶⁴

4) To, da se osebnosti kandidata na volitvah v EP pripisuje večji pomen kot na volitvah v DZ, lahko pojasnimo tudi z naslednjim dejstvom: Na nacionalnih volitvah so politične kvalitete in strankarska pripadnost toliko pomembnejše, ker se nato iz politične opcije, ki zmagaja, sestavi vlada. Pri EP pa takšne povezave ni, tudi stranke, ki na volitvah v EP v državi med seboj tekmujejo, so nato lahko pripadnice iste evropske federacije. Iz tega vidika so osebnosti pomembnejše kot politična pripadnost.

⁶² CJMMK, Politbarometer, november 2003

⁶³ Izmed 83.244 preferenčnih glasov, ki jih je dobila NSi, jih je 79.472 pripadlo nosilcu liste Lojzetu Peterletu. Izmed 48.441 preferenčnih glasov, ki so jih dobili SD, jih je 27.385 pripadlo predsedniku stranke Borutu Pahorju, ki je kandidiral na zadnjem 7. mestu na listi.

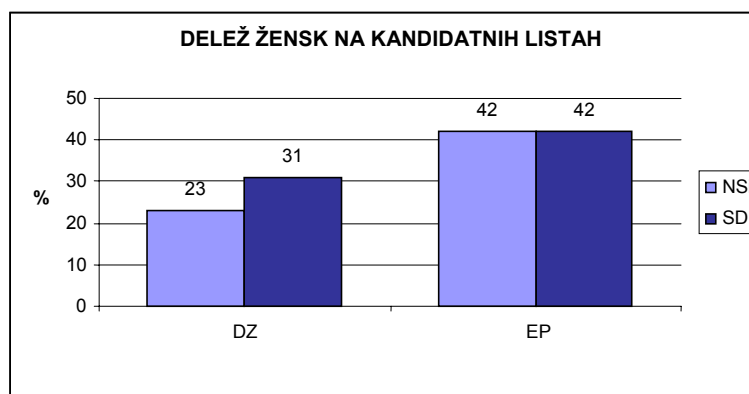
⁶⁴ Na volitvah jih je nato dosegla 14%.

5) Predstavnik SD pojasnjuje, da so znanja in poznavanje EU pri evropskem poslancu pomembna, vendar je najpomembnejša osebnost: »Za evropskega poslanca bi izbral ambicioznega kandidata, ki je samoiniciativen pri navezovanju stikov. Takega, ki bi bil sposoben ustvariti povezave, ki bi koristile tudi stranki.«

Iz opravljenih intervjujev lahko ugotovimo, da se merila selektorjev za volitve v DZ in EP razlikujejo. Merila za volitve v EP so številčnejša, večji poudarek je namenjen osebnim značilnostim kandidatov. Prav tako velik pomen kot na volitvah v DZ pa ima tudi izvoljivost kandidata, kar bi glede na pojmovanja Bochela in Denverja (1983) kazalo na to, da gre pri volitvah v EP za mesto, ki je po položaju in ugledu za preučevani politični stranki pomembno mesto. Te ugotovitve niso skladne s pojmovanjem evropskih volitev kot drugorazrednih volitev, ki jim politične stranke pripisujejo manjši pomen. Različnost meril za omenjene volitve pa z vidika drugorazrednosti volitev lahko pojasnimo s tem, da so bile evropske volitve s tega vidika primerne za iskanje in poizkušanje različnih novih rešitev. Tudi tukaj se postavlja vprašanje, ali so nove rešitve posledica eksperimentiranja zaradi nepomembnosti volitev ali zgolj prilagajanje novim izzivom različnega institucionalnega okolja?

8) Kvota o 40 odstotni vključenosti enega spola na kandidatnih listah in »sistem zadrge«

Slika 10 e: Delež žensk na kandidatnih listah

Analiza deleža žensk na kandidatnih listah za EP in DZ kaže na to, da je bilo na liste za volitve v EP vključenih večje število žensk, na kar je vplivala predvsem določba o 40% vključenosti enega spola na kandidatnih listah za EP, saj bi bili listi v primeru, da določbe ne bi upoštevali, neveljavni. Na to kaže dejstvo, da je bilo na kandidatnih listah za EP v obeh preučevanih političnih strankah NSi in SD vključenih 42% žensk oziroma 3 na listi vsake stranke. Odstotek kandidatke na volitvah v DZ, ki so potekale štiri mesece kasneje, je bil občutno manjši. V NSi je bilo na kandidatne liste vključenih 23% žensk, medtem ko jih je bilo v SD 31%. Na delež pri SD je vplivalo (tudi) dejstvo, da je v 52. členu statuta te stranke določeno, da mora pravilnik v postopku določanja kandidatov zagotavljati praviloma najmanj 40% zastopanost enega spola, v vsakem primeru pa najmanj 1/3 zastopanost enega spola v vseh fazah do odločanja na predsedstvu stranke.

Kljub temu da statistični podatki kažejo vpliv te določbe na delež žensk na kandidatnih listah, pa intervjuvanci v obeh strankah poudarjajo, da so njihove stranke do žensk prijazne stranke.

Na selektorje v NSi je omenjena določba vplivala tudi zato, ker potencialne kandidatke niso bile pripravljene kandidirati na potencialno izvoljivem 2. mestu na strankini listi. V ospredju je bila zato manj poznana funkcija selektorjev – iskanje in vzpodbujanje primernih kandidatov. S tem se je potrdila ugotovitev Norris (1997), da se več žensk odloči kandidirati zato, ker so bile naprošene in ne zaradi lastnih ambicij.

Pri ugotavljanju vpliva, ki ga je imela določba na samo ponudbo kandidatov, iz intervjujev s kandidati lahko razberemo, da je ta kvota na ženske predstavnice delovala vzpodbujevalno. Večina jih je sicer mnenja, da bi bile, če ta določba ne bi obstajala, vseeno vključene na strankarsko listo, dvomijo pa v to, da bi jim kot ženskam pripadlo 2. mesto na strankini listi. Moški predstavniki so mnenja, da ta določba na njihovo kandidaturo ni vplivala.

Če povzamem, določba o 40% vključenosti enega spola na kandidatnih listah za volitve v EP je vplivala na selektorje, da so na kandidatne liste vključili večje število žensk. Na ponudbo kandidatov ta določbe ni vplivala neposredno. Je pa na kandidatke vplivala posredno preko selektorjev, ki so jih tudi zaradi zakonsko določenih kvot vključili na listo.

9) Preferenčno glasovanje

Iz analize intervjujev s kandidati lahko razberemo, da preferenčno glasovanje ni vplivalo na odločitve za kandidaturo ali tekmovalnost znotraj stranke. Nihče izmed vprašanih tudi ni pričakoval izvolitve na podlagi preferenčnih glasov. *»Stranka je že za nosilca liste postavila tako močno osebnost, da smo se ostali dobro zavedali svoje funkcije.«* (kandidat 3 Nsi)

Glede na to, da so selektorji v obeh strankah potrdili večjo stopnjo centralizacije v primeru volitev v EP, tudi ne moremo govoriti o decentralizacijskem vplivu preferenčnega glasovanja, ki so ga izpostavili nekateri avtorji. (Montabes in Ortega, 1999)

Se je pa v nekaterih primerih preferenčno glasovanje na EP volitvah izkazalo kot pomembno glede odločitve za kandidaturo za volitve v DZ. Kandidat 1 SD : *»Izidi preferenčnega glasovanja na EP so nekoliko oz. povsem pogojevali tudi mojo naslednjo odločitev, da kandidiram v DZ. S številom preferenčnih glasov v svojem okraju sem dobil potrditev, zaupanje volivcev, da lahko ponovno uspešno kandidiram na volitvah v DZ, ki so sledile«.*

Intervjuja s predstavniki selektorjev v preučevanih političnih strankah sta razkrila, da preferenčno glasovanje ni imelo vpliva na postopek selekcije in merila za selekcijo.

Preferenčno glasovanje na volitvah v EP je predstavljalo predvsem možnost volivcem, da izbirajo med ponujenimi kandidati in posredno lahko rečemo, da je potrdilo pomen osebnosti na volitvah v EP. Na ponudbo kandidatov in merila selektorjev pa preferenčno glasovanje ni neposredno vplivalo.

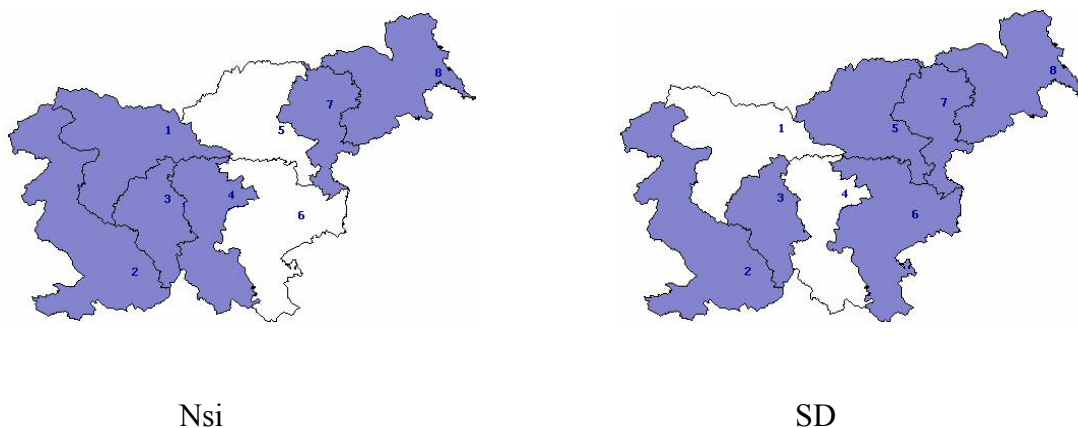
10) 1 volilna enota

Za volitve v EP je bila celotna Slovenija 1 volilna enota, kar se zdi glede na število izvoljenih poslancev smiselno. Hkrati predstavnik NSi pravi, da je » uvedba 1 volilne enote smiselna tudi zato, ker je zastopanje v EP nacionalna naloga in zato ni pomembno, iz katerega območja kandidat prihaja.«⁶⁵

Kot sta razkrila intervjuja s selektorji, je bil je bil vpliv 1 volilne enote na selektorje in njihova merila pomembna:

- 1) Regionalno so uravnotežili listo, da bi s tem apelirali na čim širši krog volivcev. Regionalna uravnoteženost⁶⁶ kandidatov posamezne preučevane stranke je prikazana v nadaljevanju.
- 2) Kot smo že izpostavili odločanje o kandidatih je bilo bolj centralizirano. Predstavnik NSi: »Vpliv vodstva narašča po kontinuumu lokalne – državnozbornske – evropske volitve.«

Slika 10 f: Prikaz regionalne porazdeljenosti kandidatov na volitvah v EP

Intervjuji s kandidati so razkrili, da ena volilna enota na posameznikovo odločitev za kandidaturu ni vplivala. So pa nekateri potrdili pomen svojih objektivnih značilnosti, po katerih so bili izbrani za kandidata.

⁶⁵ Omenjena trditev kaže na nerazumevanje vloge evropskega poslanca. Poslanci v EP so v resnici predstavniki političnih skupin v EP in ne predstavniki države, iz katere prihajajo.

⁶⁶ Prikaz regionalne porazdeljenosti kandidatov po volilnih enotah prikazujem glede na to, v kateri volilni enoti je kandidat kandidiral na volitvah v DZ, kar pa je skladno tudi z njegovim stalnim bivališčem.

11) Ocena (ne)formalnosti meril in postopka pri selekciji kandidatov

Kot smo pričakovali, se preučevani stranki ne razlikujeta bistveno od splošne prakse v strankah v evropskih državah (Blomgren, 1999), da poleg formalnih obstajajo tudi neformalna merila in postopki selekcije kandidatov. O neformalnosti postopka podajam naslednja mnenja interjuevancev:

...izvoljivost je prvo merilo in temu merilu smo prilagodili vse druge formalnosti...

...seveda te izberejo tudi po drugih merilih, ne samo tistih, ki ima zapisane stranka...

...kandidati se vedno izbirajo v glavnem na podlagi neformalnih postopkov...

Neformalnost postopka selekcije kandidatov pojasnjuje predstavnik SD: »*Formalnim pravilom je vedno potrebno zadostiti. Formalni del selekcije kandidatov se nanaša na to, kdo kandidata formalno predlaga, kdo ga izbere in kdo potrdi. Dejansko pa je selekcija kandidatov preplet dogovarjanj med ponudbo in selektorji. Ko želi nekdo kandidirati, pokaže svoje ambicije in preveri podporo v stranki, šele nato se odloči vložiti kandidaturo. Kjer kandidatov primanjkuje, dogovor začne vodstvo. Nobena kandidatura se ne začne s formalnim predlaganjem kandidata.*«

Med najpogosteje uporabljenimi neformalnimi merili za volitve v DZ in EP kandidati izpostavljajo določene osebne lastnosti, kot so komunikativnost in navezovanje stikov ter lojalnost stranki. Lojalnost stranki pa naj bi imela vpliv na kandidatovo pozicijo na listi:

Zelo pomembna pri tem rangiranju je lojalnost – lojalnost stranki, lojalnost predsedniku, vodstveni ekipi...

...nižja kot je številka od vrha liste, manjša je naklonjenost med šefom stranke do tega kandidata...

Večjih razlikovanj med formalnostjo in neformalnostjo postopkov pri selekciji kandidatov za volitve v EP in DZ interjuevanci ne zaznavajo.

11) SKLEP

Na koncu lahko rečemo, da se kljub določenim razlikam v institucionalnem kontekstu, zlasti v volilnih sistemih za volitve v nacionalni in evropski parlament formalna ureditev selekcije kandidatov v preučevanih strankah bistveno ne razlikuje. Postopki določanja kandidatov so zelo podobni. Kandidate predlagajo, izbirajo in potrjujejo isti organi stranke. Na enak način so na podlagi tega urejena tudi formalna razmerja med ponudbo kandidatov in selektorji. Na podlagi analize formalne ureditve selekcije kandidatov za volitve v DZ in EP bi lahko potrdili ugotovitve Krašovec (2006), da s tem, ko preučevani politični stranki nista spreminjali utečene selekcije kandidatov za EP, smatrata volitve v EP za drugorazredne volitve, kjer ni vredno menjati utečene selekcije kandidatov.

Ker z analizo formalnih dokumentov lahko dobimo le splošno predstavo o tem, kako stranke organizirajo selekcijo kandidatov, in informacijo o formalnih omejitvah za različne akterje v tem procesu (Blomgren, 1999: 5), sem analizo razširila na neformalni del selekcije, ki se odvija za zaprtimi vrati. Čeprav mi obe preučevani stranki nista na široko odprli teh skrivnostnih vrat, sem že skozi priprta vrata pridobila številne informacije o tem, kako je različen institucionalni kontekst vplival na ponudbo kandidatov, selektorje in njihova merila ter njuno medsebojno delovanje. Ugotovila sem naslednje: Različen institucionalni kontekst je vplival zlasti na selektorje in njihovo delovanje. Predvsem tako, da so se s svojimi strategijami za maksimiranje volilnega uspeha skušali kar najbolje prilagoditi novo nastalim razmeram (institucionalnemu kontekstu). Na ponudbo kandidatov pa različen institucionalni kontekst ni vplival neposredno ampak posredno preko različnega delovanja selektorjev. Tu se je potrdila teza (Norris in Lovenduski 1993), da ponudba kandidatov in povpraševanje selektorjev delujeta enako kot na ekonomskem trgu, vendar znotraj širšega političnega konteksta. Kljub temu da različen institucionalni kontekst ni vplival na delovanje vsake komponente posebej, je vplival na njuno medsebojno delovanje.

Bochel in Denver pravita, da je v primeru, ko se določajo kandidati za pomembna mesta (po položaju in ugledu), bistveno merilo izvoljivost kandidata. Takšno mesto je mesto evropskega poslanca za obe preučevani stranki zagotovo bilo, saj so volilni uspeh (čim večjo izvoljivost kandidata) skušale doseči s prilagajanjem svojega delovanja in meril posameznim posebnostim institucionalnega konteksta volitev v EP. Svoje delovanje so

prilagodile s tem, da so svojo bistveno funkcijo izbire kandidatov zamenjale z vzpodbujanjem tistih najbolj elitnih (ali zaslužnih) strankarskih članov, ki so s svojim ugledom pripomogli k moči strankarske liste. Zaradi želje po volilnem uspehu so se pri izboru kandidatov osredotočale na osebne kvalitete kandidatov, ki so jih preferirali tudi volivci v javnomnenjskih raziskavah. Ker je bila Slovenija na volitvah v EP 1 volilna enota, so pozornost posvetili tudi skrbno izbrani regionalni, starostni, spolni in izobrazbeni uravnoteženosti kandidatov na nacionalni listi. Dejstvo, da je bilo potrebno uskladiti in prilagoditi številna merila in dejavnosti, da bi se zaradi pomena funkcije evropskega poslanca doseglo uspeh, je povzročilo večjo neformalno centralizacijo selekcije kandidatov za Evropski parlament v primerjavi z nacionalnimi volitvami.

Ker sem ugotovila, da institucionalni kontekst ni neposredno vplival na ponudbo kandidatov, se postavlja vprašanje, kaj je na njeno delovanje vplivalo? V prvi vrsti je imelo velik pomen dejstvo, da so bile to prve volitve poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament. Na ponudbo kandidatov je imelo to dvojni vpliv: nekateri so na podlagi samoselekcije ocenili, da za položaj niso primerni. Med nekaterimi kandidati se je namreč vzpostavil mit, da je evropski poslanec nekaj veličastnega in nedosegljivega. Drugi so v kandidaturi na prvih volitvah v EP videli izziv ter priložnost za svoje osebno in politično napredovanje. Na ponudbo kandidatov pa so imeli vpliv tudi selektorji s svojimi (ne)formalnimi merili. Bila so številčnejši v primerjavi z volitvami v DZ. Ker je zaradi številčnejših meril tudi ponudba kandidatov manjša, so nanjo selektorji skušali vplivati z vzpodbujanjem za stranko potencialno najuspešnejših kandidatov.

Kljub temu da ponudba kandidatov ni bila pod neposrednim vplivom zakonskih omejitev za dostop do položaja in volilnega sistema, kot je veljalo za selektorje in njihova merila, pa lahko potrdimo, da je na njuno medsebojno delovanje vplival predvsem po Norrisovi (2006) tretji element institucionalnega konteksta, družbene norme in vrednote, ki so vplivale na pomen, ki ga funkciji evropskega poslanca pripisujejo kandidati, selektorji in volivci.

S svojo analizo sem potrdila tudi, da se pri analiziranju selekcije kandidatov ne smemo zanesti zgolj na formalno urejenost postopka selekcije kandidatov. Analiza neformalnega dela je namreč pokazala, da se le ta lahko bistveno razlikuje od formalnega okvira omenjenega procesa.

Na podlagi zgoraj navedenih dejstev lahko svojo hipotezo:

Različen institucionalni kontekst vpliva na različno (ne)formalno delovanje kandidatov in selektorjev pri selekciji kandidatov za volitve v nacionalni in Evropski parlament.

le delno potrdim:

- 1) Različen institucionalni kontekst ni vplival na različno formalno delovanje kandidatov in selektorjev. Formalno je bila ureditev selekcije kandidatov v preučevanih strankah za volitve v DZ in EP določena enako.
- 2) Različen institucionalni kontekst ni vplival na različno neformalno delovanje kandidatov.
- 3) Različen institucionalni kontekst je vplival na različno delovanje selektorjev in posledično je zaradi prepletenosti ponudbe kandidatov in meril selektorjev različen institucionalni kontekst vplival na njuno medsebojno delovanje.

PREDLOGI ZA NADALJNJE RAZISKOVANJE

Kljub temu da sem temo selekcije kandidatov relativno široko (primerjalno) zajela, je selekcija kandidatov za volitve tudi na področju odnosa med kandidati in selektorji izjemno široko področje za nadaljnje raziskave. Naloga, ki sem si jo zadala, je bila izjemno zanimiva, kar so potrdili tudi številni intervjuvanci. Menim, da bi bilo za še bolj izostreno sliko izbranega področja raziskovanja potrebno:

- 1) Preučiti vse politične stranke, ki so kandidirale tako na volitvah v EP kot DZ. Avtorji (Langston, 2006; Montabes in Ortega, 1999; Cross in Young, 2005) izpostavljajo, da različna ureditev selekcije kandidatov ni le posledica različnega institucionalnega konteksta, ampak tudi drugih dejavnikov, kot so velikost stranke, strankarska družina (ideologija), starost stranke (kolikokrat je nastopila na volitvah).
- 2) Z vidika omejevanja ponudbe kandidatov in preučevanja motivov bi bilo potrebno ankete opraviti z vsemi, ki so želeli kandidirati (ali z vsemi člani politične stranke) in ne le tistimi, ki so bili za kandidate tudi dejansko izbrani.
- 3) Kot velik dejavnik vpliva različne ureditve selekcije kandidatov se je izkazalo dejstvo, da so bile za Slovenijo to prve volitve v EP. Na naslednjih volitvah v EP ta dejavnik ne bo več prisoten, zato bodo morda v ospredje stopili drugi dejavniki.
- 4) Zaradi dejstva, da so bile prve volitve v EP v raziskovalnem delu, tudi ni bilo moč preučevati mobilnosti političnih karier v smeri Ljubljana – Bruselj in obratno.

12) LITERATURA IN VIRI

1. Antić G., Milica (1998): *Ženske v parlamentu*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
2. Antić G., Milica (1999): Slabosti obstoječe variante sistema sorazmernega predstavnštva z vidika izvolitvenih možnosti žensk. V Milica G. Antić in Jasna Jeram (ur.): *Ženske, politika, demokracija*, 171-190. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
3. Bille, Lars (2001): Democratizing a Democratic Procedure: Myth or Reality? Candidate Selection in Western European Parties, 1960-1990. *Party Politics*, 7 (3), 363-380.
4. Blomgren, Magnus (1999): Candidate selection to the European Parliament: A comparative study of Ireland, the Netherlands and Sweden. European Consortium of Political Research. Joint Sessions, Mannheim, 26-31 March 1999.
5. Bochel, John in Denver David (1983): Candidate selection in the Labour party: What the Selectors Seek. *British journal of political science* 13 (1), 45-70.
6. Borchet, Jens (2001): Movement and Linkage in Political Careers: Individual Ambition and Institutional Repercussions in a Multi-Level Setting. European Consortium of Political Research. Joint Sessions, Grenoble, 6-11 April 2001.
7. Brezovšek, Marjan in Haček, Miro (2005): Volilni sistemi in volitve v Evropski parlament. V Alenka Krašovec (ur.): *Volitve v Evropski parlament: Res drugorazredne volitve?*, 87-105. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
8. Brezovšek, Marjan in Haček, Miro (2004): Značilnosti kandidiranja na lokalni ravni. V Marjan Brezovšek, Miro Haček in Alenka Krašovec (ur.): *Lokalna demokracija I: Analiza lokalnih volitev 2002*, 49-62. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. Catt, Helena (1997): New Zealand. V Pippa Norris (ur.): *Passages to Power: Legislative Recruitment in Advanced Democracies*, 137-157. Cambridge: Cambridge University Press.
10. Carroll, J. Susan (1994): *Women as Candidates in American Politics*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
11. Chung-li Wu (2001): The Transformation of the Kuomintang's Candidate Selection System. *Party Politics* 7 (1), 103-118.
12. Cross, William in Young, Lisa (2005): Democratic Norms and Party Candidate Selection: Taking Contextual Factors into Account. European Consortium of Political Research. General Conference, Budapest, September 2005.

13. Deschouwer, Kris (2001): Multilevel systems and political careers: the pleasures of getting lost. European Consortium of Political Research, Joint Sessions, Grenoble, 6-11, April 2001.
14. Erickson, Lynda in R.K. Carty (1991): Parties and Candidate Selection in 1988 Canadian General Election. Canadian Journal of Political Science 24 (2), 331-349.
15. Fink-Hafner, Danica (2001): Politične stranke. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
16. Fink-Hafner, Danica in Brinar, Irena (2004): Razvoj pravne ureditve strank na evropski ravni. V Danica Fink-Hafner (ur.): Evropske stranke in strankarski sistem na ravni Evropske Unije, 137 -163. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
17. Fink-Hafner, Danica (2004): Ali obstajajo evropske stranke in evropski strankarski sistem? V Danica Fink-Hafner (ur.): Evropske stranke in strankarski sistem na ravni Evropske Unije, 67-88. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. Fink-Hafner, Danica (2005): Evropske volitve 2004 v Sloveniji – učinkovitost volilnega inženirstva v korist bolj uravnotežene zastopanosti spolov. V Krašovec, Alenka (ur.): Volitve v Evropski parlament: Res drugorazredne volitve?, 107-129 Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. Gallagher, Michael in Marsh, Michael (1988): The Secret Garden: Candidate Selection in Comparative Perspective. London: Sage Publications.
20. Grad, Franc (2004): Volitve in volilni sistem (druga, dopolnjena izdaja). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
21. Herrnson, Paul S.(1997): United States. V Pippa Norris (ur.): Passages to Power: Legislative Recruitment in Advanced Democracies, 187-208. Cambridge: Cambridge University Press.
22. Hix, Simon in Lord, Christopher (1997): Political Parties in the European Union. London: MacMillan Press Ltd.
23. Hix, Simon (2004): Possibilities for European Parties: 2004 and Beyond. Dostopno na http://personal.lse.ac.uk/HIX/Working_Papers/hixpossibilities_for_euro_parties.pdf (15.5. 2006).
24. Hix, Simon in Marsh, Michael (2005) Understanding European Parliament Elections: Punishment or Protest? Dostopno prek: http://personal.lse.ac.uk/HIX/Working_Papers/Hix-Marsh-Understanding_EP_Elections.pdf. (18.8.2006)
25. Hopkin, Jonathan (2001): Bringing the Members Back In?: Democratizing Candidate Selection in Britain and Spain. Party politics 7 (3), 343-362.

26. Igličar, Albin (1996): Teme iz sociologije prava. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
27. Jovič, Dejan (1994): Funkcije političkih stranaka. V Igor Lukšič (ur.), Stranke in strankarstvo, 13-22. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
28. Kangur, Riho (2005): Candidate Selection in Estonian Parliamentary parties 1999-2003: Toward Institutionalization. European Consortium of Political Research. General Conference, Budapest, September 2005.
29. Kasapović, Mirjana (2001): Nominating Procedures in Democratic Polities. *Politička misao* 38 (5), 3-17.
30. Katz, S. Richard (2001): The problem of Candidate Selection and Models of Party Democracy. *Party Politics* 7 (3), 277-296.
31. Kjaer, Ulrik (2001): Pathways to the European Parliament – National Office as a Stepping Stone? European Consortium of Political Research, Joint Sessions, Grenoble, 6-11 April, 2001.
32. Krašovec, Alenka (2000): Moč v političnih strankah. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
33. Krašovec, Alenka (2003): Mehanizma vzpostavitve lojalnosti v slovenskih parlamentarnih strankah. *Teorija in praksa* 40 (1), 74-89.
34. Krašovec, Alenka (2005): Eksperimentiranje s selekcijo kandidatov za volitve? Selekcija kandidatov za volitve v Evropski parlament in državni zbor leta 2004. V Krašovec, Alenka (ur.): *Volitve v Evropski parlament: Res drugorazredne volitve?*, 131-150. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
35. Krašovec, Alenka in Fink Hafner, Danica (2004): Politične izkušnje in volitve: Posredna diskriminacija žensk. V Marjan Brezovšek, Miro Haček in Alenka Krašovec (ur.): *Lokalna demokracija I: Analiza lokalnih volitev 2002*, 75-101. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
36. Krašovec, Alenka in Lajh, Damjan (2004): Slovenian parliamentary parties and candidate selection for elections to the European parliament. V Ladislav Cabada in Alenka Krašovec (ur.): *Europeanisation of national political parties*, 178-197. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
37. Krouwel, Andre (1999): The Selection of Parliamentary Candidates in Western Europe: The Paradox of Democracy. European Consortium of Political Research. Joint Sessions, Mannheim, 26-31 March 1999.

38. Kurpas, Sebastian, Incerti, Marco in Crum, Ben (2004): Preview of the 2004 European Parliament Elections. Results of an EPIN survey of national experts. Epin Working paper No. 11, May 2004. European Policy Institut Network. Dostopno na http://shop.ceps.be/BookDetail.php?item_id=1121 (15.5.2006).
39. Lajh, Damjan (2004): Spreminjanje institucionalnega ravnotežja in demokratični primanjkljaj v Evropski Uniji. V Danica Fink-Hafner (ur.): Evropske stranke in strankarski system na ravni Evropske Unije, 43-65. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
40. Langston, Joy (2006): The Changing Party of the Institutional Revolution, Electoral Competition and Decentralised Candidate Selection, *Party Politics*, 9 (12), 395-413
41. LeDuc, Lawrence (2001): Democratizing Party Leadership Selection. *Party Politics*, 7 (3), 323- 342.
42. Leijenaar, Monique in Niemöller, Kees (1997): The Netherlands. V Pippa Norris (ur.): *Passages to Power: Legislative Recruitment in Advanced Democracies*, 114-136. Cambridge: Cambridge University Press.
43. Linz, J. Juan (2002): Parties in Contemporary Democracies: Problems and paradoxes. V Richard Gunther, Jose Ramon Montero in Juan J. Linz (ur.): *Political Parties: Old concepts and New Challenges*, 291-317. New York: Oxford University Press.
44. Lovenduski, Joni (1999): Strategije za povečanje zastopanosti žensk v politiki. V Milica G. Antić in Jasna Jeram (ur.): *Ženske, politika, demokracija*, 29-50. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
45. Lovenduski, Joni in Norris, Pippa (1993a): If only more candidates came forward. *British Journal of Political Science* 23 (3), 373-408.
46. Lovenduski, Joni in Norris, Pippa ur. (1993b): *Gender and Party Politics*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
47. Lundell, Krister (2004): Determinants of Candidate Selection: The Degree of Centralization in Comparative Perspective. *Party Politics* 10 (1), 25-47.
48. Matland, Richard (1999): Legislative Recruitment: A General Model and Discussion of Issues of Special Relevance to Women. European Consortium of Political Research. Joint Sessions, Mannheim, 26-31 March 1999.
49. Matland, Richard E. in Montgomery, Kathleen A. (2003): Recruiting Women to National Legislatures: A General Framework with Applications to Post-Communist Democracies. V Richard E. Matland in Kathleen A. Montgomery (ur.): *Women Access*

- to Political Power in Post- Communist Europe, 19-42. New York: Oxford University Press.
50. McAllister, Ian (1997): Australia. V Pippa Norris (ur.): Passages to Power: Legislative Recruitment in Advanced Democracies, 187-208. Cambridge: Cambridge University Press.
  51. Miller, Raymond (1999): New Zealand and Scotland: Candidate Selection and Impact of Electoral System Change. European Consortium of Political Research. Joint Sessions, Mannheim, 26-31 March 1999.
  52. Montabes, Juan in Ortega, Carmen (1999): Candidate Selection in Two Rigid List Systems: Spain and Portugal. European Consortium of Political Research. Joint Sessions, Mannheim, 26-31 March 1999.
  53. Nay, Olivier (2001): Institutions and Representation: How Institutional Rules Shape Political Recruitment in French Regional Elections. *West European Politics* 24 (3), 151-172.
  54. Norris, Pippa (1997): Introduction: Theories of Recruitment. V Pippa Norris (ur.): Passages to Power: Legislative Recruitment in Advanced Democracies, 1-14. Cambridge: Cambridge University Press.
  55. Norris, Pippa (2006): Recruitment V Katz Richard S. in Crotty William R. (ur.): *Handbook of Party Politics*, 89-108. London, Thousand Oaks, New Delhi : Sage Publications.
  56. Panebianco, Angelo (1988): *Political parties: Organisation and Power*. New York : Cambridge University Press.
  57. Pennings, Paul (1999): The Consequences of Candidate Selection for Policy- Making in Western Europe. European Consortium of Political Research. Joint Sessions, Mannheim, 26-31 March 1999.
  58. Pennings, Paul in Hazan, Y. Reuven (2001): Democratizing Candidate Selection: Causes and Consequences. *Party Politics* 7 (3), 267-275.
  59. Rahat, Gideon (1999): Intraparty Candidate Selection Methods: An Analytical Framework. European Consortium of Political Research. Joint Sessions, Mannheim, 26-31 March 1999.
  60. Rahat, Gideon in Hazan, Y Reuven (2001): Candidate Selection Methods: An Analytical Framework. *Party Politics* 7 (3), 297-322.

61. Rahat, Gideon (2005): Which Candidate Selection Method Is More Democratic? European Consortium of Political Research. General Conference, Budapest, September 2005.
62. Roberts, Geoffrey (1999): Consequences of Candidate Selection Under the AMS Electoral System: The Case of Germany. European Consortium of Political Research Joint Sessions, Mannheim, 26-31 March 1999.
63. Scarrow E. Susan (1997): Political Career Paths and the European Parliament. Legislative studies quarterly 22 (2), 253-263.
64. Schmitt, Herman (2005): Volitve v Evropski parlament junija 2004: Še vedno drugorazredne volitve? V Alenka Krašovec (ur.): Volitve v Evropski parlament: Res drugorazredne volitve?, 37-68. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
65. Stolz, Klaus (2001): Parliamentary Careers in Europe, Between the Regional, National and Supranational Level. European Consortium of Political Research, Joint Sessions, Grenoble, 6-11 April 2001.
66. Stolz, Klaus (2003): Moving up, moving down: Political Careers across territorial levels. European Journal of Political Research 42 (2), 223-248.
67. Ware, Alan, (1996): Political parties and Party Systems. Oxford: Oxford University Press.

VIRI

68. Arhiv raziskav Politbarometer/ CJM- Center za raziskovanje javnega mnenja. Dostopno na: http://cjm.si/arhiv_pb (20.8.2006)
69. Boj za Evropo. Dostopno na: <http://www.mladina.si/mednik/200420/clanek/slo--junijske-volitve-jure-trampus/> (18.8.2006) (internet 1)
70. Pravila o določanju kandidatk in kandidatov za volitve v Evropski parlament (NSi), november 2003.
71. Pravilnik o določanju kandidatov in kandidatk za volitve v državni zbor (NSi), avgust 2004.
72. Pravilnik o postopku za določanje kandidatk in kandidatov ter kandidatnih list za volitve v Državni zbor Republike Slovenije, Državni svet Republike Slovenije, občinske in mestne svete, volitve županov in županov, volitve predsednika ali

- predsednice republike ter volitve poslank in poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament (ZLSD), september 2003.
73. Predpisi o volitvah v evropski parlament z uvodnimi pojasnili Franca Grada (2004). Ljubljana: Založba Uradni list RS.
74. Rezultati raziskovanj št. 818. Državnozborske volitve, Slovenija, 3.10.2004, Volitve poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament, Slovenija, 13.6.2004. Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana 2005.
75. Statut Nove Slovenije – Krščansko ljudske stranke, 2000, 2005.
76. Statut Združene Liste Socialnih demokratov, 1997.
77. Statut socialnih demokratov, 2005.
78. Statuta European People's Party, 2004. Dostopno na <http://www.epp.eu/> (15.5.2006).
79. Statut Party of European Socialists, 2004. Dostopno na <http://www.pes.org/> (15.5.2006).
80. Zakon o političnih strankah, Uradni list Republike Slovenije, 62/1994, 13/98, 70/2000, 51/2002, 94/2002, 69/2005.
81. Zakon o poslancih (uradno prečiščeno besedilo) Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200524&stevilka=825> (14.5.2006).
82. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament, Uradni list RS, št. 40/2004.
83. Zakon o volitvah v državni zbor (prečiščeno besedilo) Dostopno prek <http://www.2gov.si/objave/objave.nsf> (14.5.2006).
84. Zakon o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament, Uradni list RS, št. 96/2002.

OSTALI VIRI

85. Intervjuji opravljene s predstavniki preučevanih političnih strank Nove Slovenije – Krščansko ljudske stranke (NSi) in Socialnih demokratov (SD) v času od 25.8.2006 do 8.9.2006.

13) PRILOGE

Priloga A: VPRAŠANJA – MERILA SELEKTORJEV

- 1) Kako bi ocenili prakso evidentiranja kandidatov v vaši stranki? Ali se kandidati prijavljajo samoiniciativno ali na predlog (prepričevanja, vzpodbude) strankinega vodstva? Pojasnite razlike med volitvami v DZ in EP.
- 2) Praviloma Evropske strankarske federacije nimajo vpliva na nacionalne stranke pri selekciji kandidatov. Zanima me, ali ste prejeli kakšne neformalne smernice ali priporočila, kako naj bi selekcija kandidatov potekala (kakšni kandidati naj bi bili izbrani, katera merila naj bi bila uporabljena)?
- 3) Ali ima vaša stranka formalno določene kriterije za izbor kandidatov? Ali se poleg formalnih kriterijev pri selekciji kandidatov uporabljajo tudi neformalni? Kateri? Kako bi z vidika formalnosti in neformalnosti ocenili postopek izbiranja kandidatov?
- 4) Na podlagi katerih meril so bila določena mesta na listi kandidatov za volitve v EP?
- 5) Ali bi lahko rekli, da so posamezne specifične volilnega sistema za volitve v EP vplivale na različno ureditev selekcije kandidatov v vaši stranki? Katera je vplivala v največji meri in zakaj?
  - a) 1 volilna enota
  - b) Določba o 40% vključenosti enega spola na kandidatni listi in »sistem zadrge«
  - c) Preferenčno glasovanje
- 6) Ali bi izpostavili še kak drug (ne)institucionalni dejavnik, ki bi lahko vplival na različno ureditev selekcije kandidatov?

Priloga B: VPRAŠANJA – PONUDBA KANDIDATOV

(Preko odgovorov želim primerjati, kako se razlikujejo motivi, odločitve in kvalitete kandidatov za volitve v Evropski parlament in Državni zbor leta 2004)

- 1) Kateri so bili bistveni motivi, ki so Vas vodili h kandidaturi za evropskega poslanca? (prosim označite z 1-5 tako kot si sledijo po pomembnosti pri čemer je 1 najbolj pomemben, 5 pa najmanj pomemben)

- postati evropski poslanec _____
- podpreti stranko, pripomoči k njenemu uspehu _____
- lojalnost stranki _____
- promovirati lastno kariero, ugled in prepoznavnost _____
- ostalo _____

Prosim, da enako storite tudi za kandidaturo za poslanca v Državnem zboru.

- postati poslanec _____
- podpreti stranko, pripomoči k njenemu uspehu _____
- lojalnost stranki _____
- promovirati lastno kariero, ugled in prepoznavnost _____
- ostalo _____

- 2) Vsak posameznik premisli, ali bi se za kandidaturo odločil. Zanima me, kateri so bili tisti dejavniki, ki bi Vas od kandidature lahko odvrnili? Naštela sem nekaj dejavnikov, ki bi na Vašo odločitev lahko vplivali. (prosim označite z 1-4 tako kot si sledijo po pomembnosti pri čemer je 1 najbolj pomemben, 4 pa najmanj pomemben)

- a) Volitve v Evropski parlament

- čas, energija potrebna za angažiranje v volilni kampanji _____
- možnost neizvolitve _____
- sotekmovalci, tekmovalnost znotraj stranke _____
- ostalo _____

- b) Volitve v Državni zbor

- čas, energija potrebna za angažiranje v volilni kampanji _____
- možnost neizvolitve _____
- sotekmovalci, tekmovalnost znotraj stranke _____
- ostalo _____

3) Ste se za kandidaturo odločili sami ali na vzpodbude in prigovarjanje Vaše stranke? Ste v prvi vrsti kandidirali zaradi lastnih ambicij ali zaradi želje, potrebe Vaše stranke? Kdo in kako Vas je vzpodbujal h kandidaturi?

- a) Volitve v Evropski parlament
- b) Volitve v Državni zbor

4) Katere Vaše kvalitete bi izpostavili kot tiste zaradi katerih ste bili izbrani za kandidata? (prosim označite z 1-5 tako kot si sledijo po pomembnosti pri čemer je 1 najbolj pomemben, 5 pa najmanj pomemben)

a) Volitve v Evropski parlament

- izkušnje na ravni EU _____
- politične izkušnje na nacionalni ravni _____
- prepoznavnost, priljubljenost v javnosti _____
- osebne kvalitete – katere? _____
- ostalo _____

b) Volitve v Državni zbor

- politične izkušnje na nacionalni ravni _____
- prepoznavnost, priljubljenost v javnosti _____
- osebne kvalitete –katere? _____
- ostalo _____

5) Prosim ocenite, so bila merila po katerih ste bili izbrani formalna ali neformalna? Menite, da so merila po katerih ste bila izbrana izključno tisti, ki so zapisani v formalnih dokumentih stranke ali so bili upoštevana tudi ostala neformalna merila? Katere neformalne bi izpostavili? Prosim pojasnite razlike med volitvami v DZ in EP.

- a) Volitve v Evropski parlament
- b) Volitve v Državni zbor

6) Na podlagi katerih meril menite, da so bila določena mesta na kandidatni listi za volitve v Evropski parlament? Naštela sem nekaj meril. (prosim označite z 1-5 tako kot si sledijo pomembnosti pri čemer je 1 najbolj pomemben, 5 pa najmanj pomemben)

- prepoznavnost kandidata v javnosti _____
- lojalnost strankinemu vodstvu _____
- želja kandidata, da je na določenem mestu _____
- sistem zadrge (moški-ženska) _____
- ostalo _____

7) Ste imeli vpliv na to, da kandidirate na x- mestu na strankini listi?

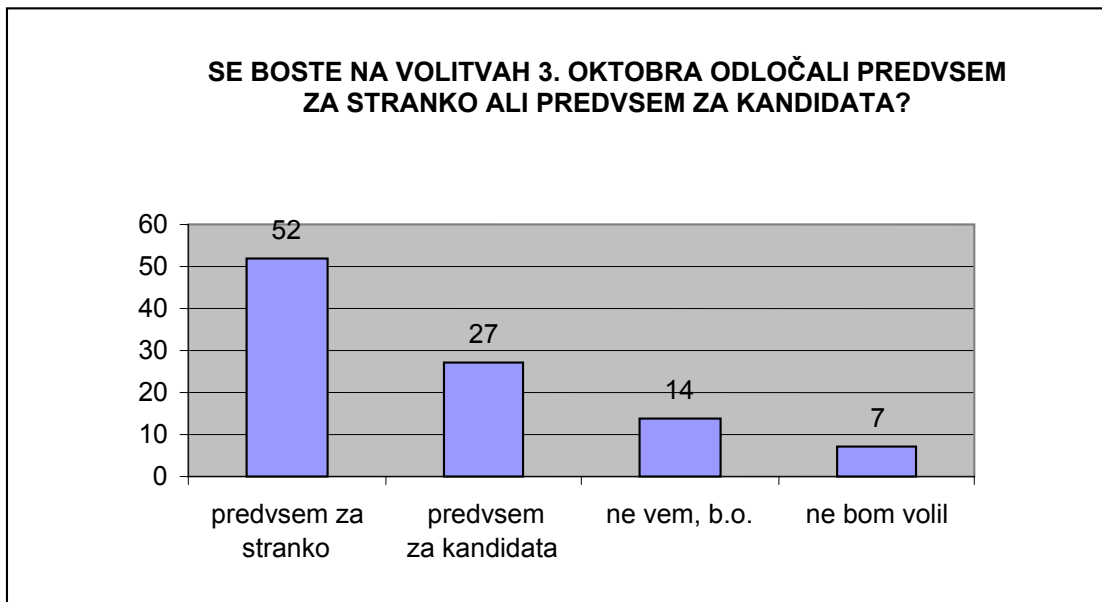
8) Ali bi lahko rekli, da so posamezne specifike volilnega sistema za volitve v EP vplivale na Vašo kandidaturo? Če so, katera najbolj in zakaj?

- a) nezdružljivost funkcije evropskega poslanca s funkcijo poslanca v DZ
- b) 1 volilna enota
- c) preferenčno glasovanje
- d) določba glede 40 odstotne vključenosti vsakega spola na kandidatnih listah in sistem zadrge

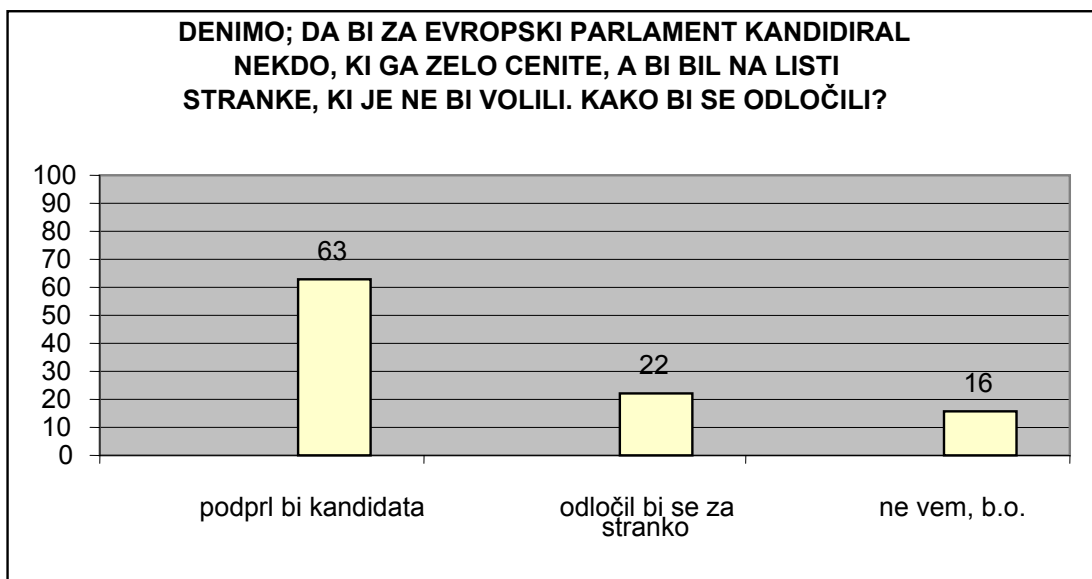
9) Ali bi izpostavili še kakšen neinstitucionalni dejavnik, ki je vplival na vašo kandidaturo?

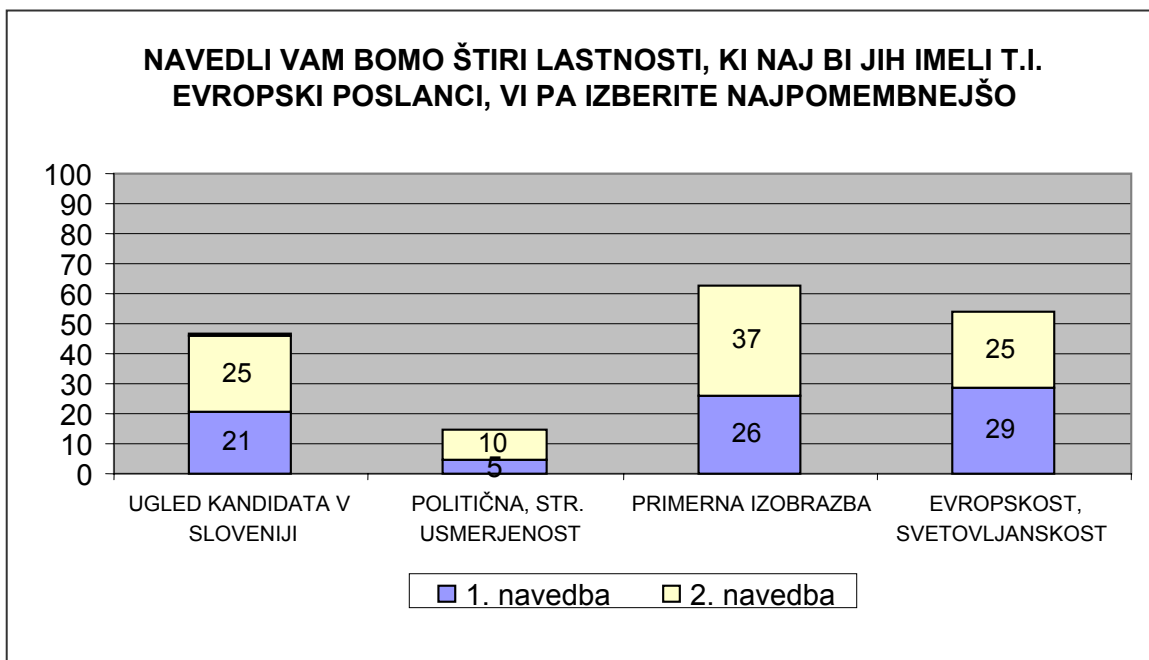
Priloga C: PRIKAZ POLITBAROMETRA

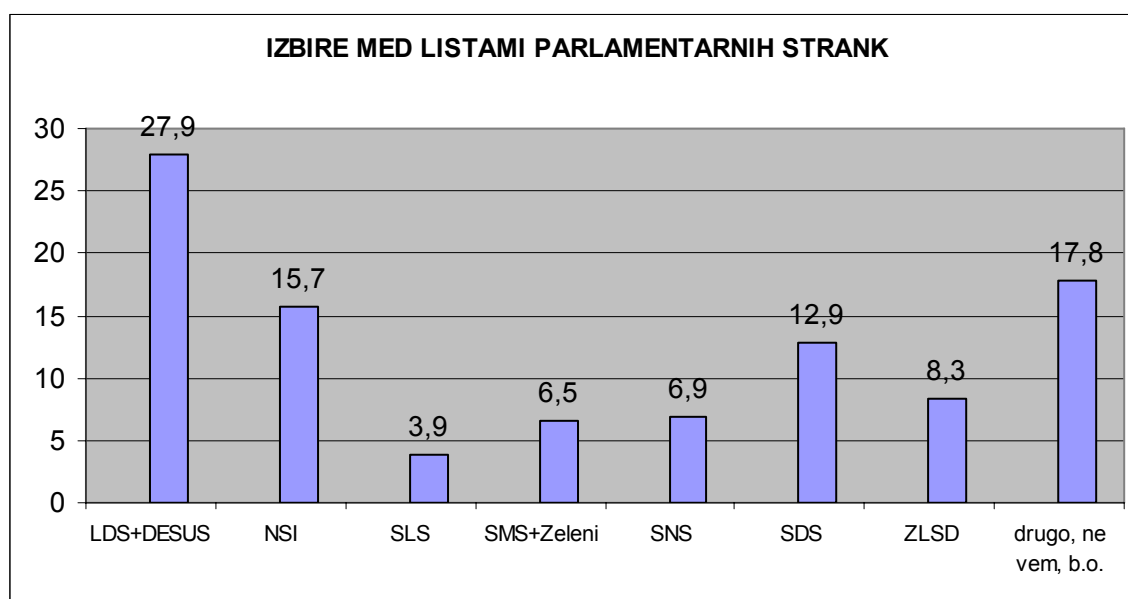
Vir: Prirejeno po CJMMK, Politbarometer, september 2004.

Vir: CJMMK, Politbarometer, november 2003.

Vir: CJMMK, Politbrometer, november 2003.

Vir: CJMMK, Politbarometer, maj 2004.